

**CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE'DE HAYVANLAR VERGİSİ
(1923-1950)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HİLMİ RIDVAN KOCAOĞLU

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TARİH
ANABİLİM DALI**

**MERSİN
MART- 2018**

**CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE’DE HAYVANLAR VERGİSİ
(1923-1950)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HİLMİ RIDVAN KOCAOĞLU

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

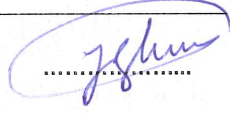

**TARİH
ANABİLİM DALI**

**Danışman
Dr.Öğr. Üyesi İbrahim BOZKURT**

**MERSİN
MART- 2018**

ONAY

Hilmi Rıdvan KOCAOĞLU tarafından Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BOZKURT danışmanlığında hazırlanan "Cumhuriyet Dönemi Türkiye'de Hayvanlar Vergisi (1923-1950)" başlıklı bu çalışma, aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Ünvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BOZKURT	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Volkan PAYASLI	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Birgül BOZKURT	

Yukarıdaki Jüri kararı Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 05/04/2018 tarih ve 2018/.....6 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi

beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written information and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

30 Mart 2018/ 30 March 2018

İmza / Signature

Hilmi Rıdvan KOCAOĞLU

ÖZET

Hayvanlar Vergisi tarih boyunca vergiyi bir iktisadi unsur ve kaynak olarak gören devletlerin tahsil ettiği vergiler arasında önemli bir paya sahip olmuştur. Osmanlı Devleti döneminde de halktan, tarım ve hayvancılık kapsamında vergi alınıyordu. Bu vergiler arasında aşar vergisi dışında, ağnam vergisi de devletin vergi sisteminde önemli bir yere sahipti. Ağnam vergisi şer'i kökenli bir vergidir. Vergi Osmanlı Devletinde Fatih Kanunnamesinde yer almasının ardından resmi bir boyut kazanmış ve devletin önemli gelir kaynakları arasına girmiştir. Vergi ilk başlarda askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak için aynı olarak alınmış, 1634 yılından sonra adalet-i ağnam adı altında nakdi olarak alınmaya başlanmıştır. 18.yy'la geldiğinde, düzenli alınan vergiler kapsamına girmiştir. Ağnam vergisindeki düzenlemeler, 1839 Tanzimat Fermanına kadar devam etmiştir. Vergiye dair ilk geniş kapsamda değişiklik çalışmaları bu dönemde gerçekleştirilse de tam anlamıyla bir istenilen başarı elde edilememiştir. Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne intikal eden vergilerden biri ağnam resmidir. 1924 yılında Ağnam Vergisi adı Sayım Kanunu olarak değiştirilmiştir. Daha sonra bu kanunun ismi Hayvanlar Vergisi olmuştur. Sayım Kanunu'nda vergiye konu olan hayvan cinsleri koyun, keçi, tiftik keçisi, deve ve canavar (domuz) iken, daha sonra çıkarılan kanunlarda diğer büyük baş hayvanlar da vergiye tâbi tutulmuştur. Sayım ve Hayvanlar Vergisi kanunlarına göre, hayvan sahiplerinden, sahip oldukları küçük ve büyük baş hayvanlar için her yıl belli miktar nakdî vergi tahsil edilmesi zorunlu hale getirilmiştir. Hayvanlar Vergisi 1955 yılına kadar devletin gelir bütçesinde % 7.2 ile % 1.1 arasında değişen oranlarda iken; 1956 yılından itibaren bu oran % 1'den aşağıya düşmeye başlamış ve 1961 yılında % 0.4 olmuştur. Hayvanlar Vergisi Kanunu 1962 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. Bazı nedenlerle hayvan vergisini ödeyemeyen yükümlülerin vergi borçları devlet tarafından tecil edilmiştir. Hayvanlarını vergiden kaçırın vatandaşlar da bu vergilerini cezalı olarak ödemişlerdir. Doğal olarak bu uygulamalar dönemin toplumsal belleğinde önemli izler bırakmıştır. Bu izlerin incelenmesi dönemin ruhunu kavramamızda yardımcı olabileceği gibi daha sonraki gelişmeleri değerlendirmemizde de ipuçları sağlayabilecektir. Çalışma büyük ölçüde Osmanlı Devletinde Tanzimat Fermanı Dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti vergi mevzuatı düzenlemelerine ve basına da yansıyan tanıklıklara dayalı oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ağnam Resmi, Sayım Kanunu, Cumhuriyet Dönemi, Hayvanlar Vergisi, İkinci Dünya Savaşı.

Danışman: Dr.Öğr. Üyesi İbrahim Bozkurt, Mersin Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı, Mersin.

ABSTRACT

Cattle Tax has had an important share throughout the history among the taxes collected by the states, which regard taxes economic element and resource. Taxes were being collected also in the Ottoman Empire within the scope of agriculture and livestock. Among these taxes, the cattle tax was an important part of the state tax system besides tithe. Cattle (Ağnam) tax is a religious-based tax. The tax gained an official dimension after being included in the Fatih Act in the Ottoman Empire and became one of the significant revenue sources of the state. The tax was originally collected in kind to meet the needs of the soldiers and after 1634 it began to be collected in cash under the name of cattle tax. With the arrival of the 18th century, it was taken into the scope of regularly collected tax. Regulations in cattle (ağnam) tax continued until the Imperial Edict of Reorganization in 1839. Although the first large-scale amendments on the tax were carried out during this period, the desired success could not exactly be achieved. One of the taxes which were transferred to the Republic of Turkey from the Ottoman Empire is the official cattle tax. In 1924, the name of Cattle (Ağnam) Tax has been changed to Census Law. Later, the name of this law became Cattle Tax. While the animal species subject to taxation in the Census Law were sheep, goat, angora goat, camel and beast (pig), the other cattle species also became subject to taxation in the laws issued later. According to the Census and Animal Tax Acts, it became compulsory to collect a certain amount of cash tax from animal owners every year for cattle and small cattle. While the Animal Tax was in the state's income budget ranging from 7.2% to 1.1% until 1955, as of 1956, this rate started to fall below 1% and it became 0.4% in 1961. The Cattle Tax Law was abolished in 1962. Tax liabilities of the obligated ones, who could not pay animal tax for some reason, were deferred by the state. The citizens who had escaped cattle tax paid penalty tax. Naturally, these practices left important traces in the social memory of the period. Studying these marks can help us grasp the spirit of the period and it may provide clues for our evaluation of later developments. The study has largely been based on Imperial Edict of Reorganization Period in the Ottoman State, tax laws and regulations of the Republic of Turkey and testimonies reflected to the press.

Key Words: Official Cattle Tax, Census Law, Republican Period, Cattle Tax, World War II.

Advisor: Dr.Öğr. Üyesi İbrahim Bozkurt, Department of History, The University of Mersin, Mersin.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde; bilimsel birikimini esirgemededen beni sonuna kadar destekleyen, gürüş ve tavsiyeleriyle çalıőmamı yñnlendiren, değerli danıőmanım Dr.Öğr. Üyesi İbrahim BOZKURT'a teőekkürlerimi sunarım. Tezin isimlendirilme aőamasında tezin temel baŐlıęını önererek, çalıőmaya sosyolojik ve tarihsel derinlik kazandıran Prof. Dr. Fevzi DEMİR'e ve Dr.Öğr. Üyesi Birgül BOZKURT'a bu satırlar aracılığıyla, ayrıca teşekkür etmek isterim.

Bu uzun yolda bana olan güvenlerini sık sık dile getiren Hayrettin SİVRİ, őule Turgut SİVRİ, Ayőe TAKIŐ ve Arő. Gör. Ozan ARSLAN'a destekleri için minnettarım. Ayrıca, her gün "Ne zaman bitiyor?" sorusunu sorarak stresimden kurtulmayı planlayan babama ve arkadaőlarıma anlayıőları için ayrıca teşekkür ederim.

Son teőekkürümü bu zorlu ve uzun süreçte her zaman yanımda olan güler yüzlü Annem Hatice KOCAOğLU'na sakladım. İyi ki varsın.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Hayvanlardan Alınan Vergilerin Tarihsel Değişimi	2
2. OSMANLI DEVLETİ'NDE AĞNAM VERGİSİ	5
2.1. Osmanlı Devletinin Kuruluşundan Tanzimat Dönemine Ağnam Vergisi	5
2.2. Ondalık Resmi	7
2.3. Ağnam Bacı	8
2.4. Selamet Akçesi	8
2.5. Otlak, Kışlak ve Yaylak Resmi	8
2.6. Zebhiye Resmi	9
3. TANZİMAT'TAN MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNE AĞNAM VERGİSİ	11
3.1. Ağnam Resmi	11
3.2. Domuz Resmi	17
3.3. Deve, Katır, At, Merkep, Sığır ve Manda Resmi	18
3.4. Milli Mücadele Döneminde Ağnam Vergisi	23
4. CUMHURİYET DÖNEMİNDE HAYVANLAR VERGİSİ (1923-1938)	29
4.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ülke ve Ekonominin Genel Durumu	29
4.2. Hukuki Düzenlemeler	43
4.2.1. Hayvanlar Vergisi İzahnâmesi	45
4.2.2. Verginin Mevzuu	45
4.2.3. Vergiden Muaf Olan Hayvanlar ve Özellikleri	45
4.2.4. Verginin Kayıt İşlemleri	45
4.2.5. Verginin Yoklama İşlemleri	46
4.2.6. Verginin Tahakkuk ve Tebliği İşlemleri	48
4.2.7. Verginin İtiraz İşlemleri	48
4.2.8. Verginin Tahsil İşlemleri.	49
4.2.9. Vergi Kapsamında Uygulanacak Cezalar ve Verilecek İkramiyeler	49
4.2.10. Vergiye Dair Diğer Hükümler.	50
4.3. Hayvanlar Vergisi Adli Vakalar ve Kaçakçılık Olayları	50
5. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA HAYVANLAR VERGİSİ UYGULAMALARI	54
5.1. İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Ekonominin Genel Görünümü	55
5.2. Varlık Vergisi Uygulaması Kapsamında Hayvanlar Vergisi.	65
5.3. İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Vergi Sisteminde Yaşanan Problemler	70
5.4. 1939-1945 Yılları Arasında Diğer Ülkelerde Hayvanlar Vergisi	73
5.5. Döneme Dair Hayvanlar Vergisi ile ilgili Anlatılar	76
5.6. Hayvanlar Vergisinin Uygulamasındaki Sorunlar	81
5.7. Hayvanlar Vergisinin Önemi	81
5.8. Verginin Edebiyata Yansımaları	82
6. SONUÇ	88
KAYNAKLAR	90
EKLER	95
ÖZGEÇMİŞ	115

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. Develerden Alınan Zekât	6
Tablo 2. Sığırdan Alınan Zekât	6
Tablo 3. Ağnamda Zekât	6
Tablo 4. 1825 Yılı Ondalık Resmi Fiyat Listesi	7
Tablo 5. Osmanlı Devletinde Fiyat Endeks Tablosu.	12
Tablo 6. 1840 Tarihli Ağnam Vergisi Fiyat Listesi.	13
Tablo 7. 1878 Tarihli Ağnam Vergisi Tarifesi.	14
Tablo 8. 1895 Tarihli Ağnam Vergisi Tarifesi.	15
Tablo 9. Ağnam Vergisinden Muaf Olan Tekke ve Zaviyeler	16
Tablo 10. 1903 Tarihli Domuz Vergisi Taifesi	17
Tablo 11. 1903 Yılı Hayvan Varidatı	19
Tablo 12. 1910 Yılında Osmanlı Devletinde (Koyun-Keçi) Alınan Hayvanlar Vergisi Miktarları	19
Tablo 13. 1909'dan 1919 Yılına Vergi Gelirleri Ve Bütçe Tablosu	22
Tablo 14. 1924 Yılına Dair Vergi Gelirleri	29
Tablo 15. 1924-1927 Yılları Bütçeleri Vergi Gelir Tahminleri ve Gerçekleşmeleri (Milyon TL)	30
Tablo 16. 1924 Yılına Ait Sayım Kanunu Vergi Ücretleri	32
Tablo 17. 1926 Yılında 729 Sayılı Kanun İle Belirtilen Vergi Ücretleri	33
Tablo 18. 1927 Yılında 184 Sayılı Kanun ile Belirtilen Vergi Ücretleri	34
Tablo 19. Servet Gelirlerinin Genel Bütçe Gelirleri İçindeki Payı 1925-1929 (%)	35
Tablo 20. 1929 Yılında 1454 Sayılı Kanun ile Belirtilen Vergi Ücretleri	36
Tablo 21. 1928-1930 Yılları Bütçeleri Vergi Gelir Tahminleri ve Gerçekleşmeleri (Milyon TL)	36
Tablo 22. 1931 Yılında 1839 Sayılı Kanun ile Belirtilen Vergi Ücretleri	36
Tablo 23. 1936 Yılında 2897 Sayılı Kanun ile Belirtilen Vergi Ücretleri	39
Tablo 24. 1938 Yılında 3343 Sayılı Kanun ile Belirtilen Vergi Ücretleri	39
Tablo 25. 1924-1956 Vergilerin Bütçe Gelirlerindeki Payı	40
Tablo 26. Servet Gelirlerinin Genel Bütçe Gelirleri İçindeki Payı 1930-1938 (%)	40
Tablo 27. Türkiye'de Sağılan Hayvan Sayısı	40
Tablo 28. 1924-1938 Yılları Arasında Hayvanlar Vergisinin Dağılım Tablosu	41
Tablo 29. 1930-1939 Servet Gelirlerinin Dağılımı (%)	42
Tablo 30. 1924-1960 Yılları Arasında Hayvanlar Vergisinin Bütçedeki Yeri	42
Tablo 32. 1930-1935 Yılları Arasında Hayvanlar Vergisi Kaçakçılık Verileri	51
Tablo 33. 1940 Yılı Hayvanlar Vergisi Gelirleri (Lira)	58
Tablo 34. 1939 1945 Yılları Arasında Hayvanlar Vergisinin Bütçedeki Yeri	65
Tablo 35. 1939 1945 Yılları Arasında Çiftlik Hayvanı Sayısı ve Vergi Miktarları	65
Tablo 36. 1942 Yılında Uygulanan Vergi Tipleri Ve Gelirleri (Milyon TL)	68
Tablo 37. 1939-1950 Yılları Arasında Vergilerin Yıllık Gelirleri. (Milyon)	71

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1. 1825 Yılı Ondalık Resmi Fiyat Listesi	8
Şekil 2. 1895 Tarihli Ağnam Vergisi Tarifesi.	15
Şekil 3. Ağnam Vergisinden Muaf Olan Tekke ve Zaviyeler	17
Şekil 4 1903 Tarihli Domuz Vergisi Taifesi	18
Şekil 5. 1903 Yılı Hayvan Varidatı	19
Şekil 6. 1909'dan 1919 Yılına Vergi Gelirleri Ve Bütçe Tablosu	23
Şekil 7. 1924 Yılına Dair Vergi Gelirleri	30
Şekil 8. 1924-1927 Yılları Bütçeleri Vergi Gelir Tahminleri ve Gerçekleşmeleri (Milyon TL)	31
Şekil 9. 1924 Yılına Ait Sayım Kanunu Vergi Ücretleri	33
Şekil 10. 1926 Yılında 729 Sayılı Kanun İle Belirtilen Vergi Ücretleri	34
Şekil 11. Türkiye'de Sağılan Hayvan Sayısı	41
Şekil 12. 1942 Yılında Uygulanan Vergi Tipleri Ve Gelirleri (Milyon TL)	68
Şekil 13. 1939-1950 Yılları Arasında Vergilerin Yıllık Gelirleri. (Milyon)	72

KISALTMALAR LİSTESİ

Kısaltma/Simge	Tanım
a.g.e.	Adı Geçen Eser
BCA.	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	Bakınız
BOA.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
DİA.	İslâm Ansiklopedisi
DOMN.	Devlet-i Osmaniye Maliye Nezareti
Ed.	Editör
İİBF	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Mua.	Muamelat Genel Müdürlüğü
Krş.	Kuruş
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
TBMM.	Türkiye Büyük Millet Meclisi
vd.	Ve diğerleri
Yy.	Yüzyıl

1. GİRİŞ

Tarih boyunca devletler, vatandaşlarından çeşitli isimler altında vergiler tahsil etmiştir. Günümüzde vergi, “*kamu hizmetlerinin gerektirdiği giderler ile kamu borçları dolayısıyla ortaya çıkan yükü karşılamak amacıyla, egemenlik gücüne göre, gerçek ve tüzel kişilerden karşılıksız olarak alınan ve cebri niteliğe sahip nakdî ödemeler*”¹ olarak tanımlanmaktadır. Devletler, vergi tahsilini yaparken ilgili hukukunun dayandığı temel ilkeler doğrultusunda işlem yapmaktadırlar. Bu temel ilkelerden birincisi vergide genellik diğeri ise adalet ilkesidir. Vergide genellik, vatandaşlar arasında her hangi bir fark gözetmeden, herkesin vergi yükümlülüğünün olması demektir. Vergide adalet ise, herkesin mali gücüne göre vergiye tâbi tutulmasıdır.²

Bu çerçeve doğrultusunda devletler tarih boyunca iktisadi hayatlarını devam ettirmek için birçok vergi çıkarmış ve tahsil etmiştir. Vergiler, genel itibari ile isimlerini ve içeriklerini, dolaylı yoldan kaynağını oluşturduğu, iktisadi unsurlardan alırlar.³ Tarihsel süreçte bu iktisadi unsurlardan biri de hayvanlardır. Tarihin değişkenliği içerisinde hayvanlardan alınan vergiler de dönem dönem farklılık göstermiştir. Bunun sebebi ise devletler arasındaki zihniyet farklılıklarından (Roma Hukuku İslam Hukuku Modern Hukuk) kaynaklanmıştır. Hayvanlar, tarihin her döneminde çeşitli isimler altında vergiye tabi tutulmuşlardır. Bu vergilendirme, Roma’dan Osmanlı Devleti’ne ve en son olarak Türkiye Cumhuriyeti’ne kadar devam etmiştir. Bu vergi, Roma döneminde portoria (Gümrük Vergisi)⁴, Osmanlı Devletinde Ağnam, Türkiye Cumhuriyetinde ise Hayvanlar Vergisi adı altında toplanmıştır.⁵

Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne intikal eden vergilerden biri de Ağnam Vergisidir. 1530 yılından sonra tımar sisteminin bozulması ile birlikte Ağnam Vergisi devletin önemli gelir kaynakları arasına girmiş devlet tımar sistemindeki mali açığı Ağnam Vergisi ile kapatmaya çalışmıştır. Köken olarak dini bir yapıya sahip olan vergi, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte sağlam ve modern laik bir yapıya kavuşmuştur. Bu çalışmada her ne kadar 1923-1950 tarihsel aralığını temel alsada Türkiye Cumhuriyeti vergi tarihi Osmanlı Devletine daynamaktadır. Modern vergi kavramının doğuşu ve uygulama çalışmaları Tanzimat Dönemi ile başladığı için bu dönemde tezin içinde yer almıştır. Bu bağlamda araştırmamızın temel problemi Cumhuriyetin ilanı ile birlikte vergilendirme zihniyetini, dönem içerisindeki vergi politikalarını,

¹ Ali Rıza Gönüllü, “Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Hayvanlar Vergisi (1920-1962)”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 38, 2015, s.71.

² Ali Rıza Gönüllü, “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Yol Vergisi (1866 1921)”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 2, 2011, s.291.

³ Abdurrahman Akdoğan, *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitapevi, Ankara, 2011, s.78.

⁴ Efrumiye Ertekin, “Principatus Devri’nde Roma’nın Vergi Politikası (I)”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı: 115-117, 2003, s.24.

⁵ Abdullah Mutlu, *Tanzimattan Günümüze Türkiye’de Vergileme Zihniyetinin Gelişimi*, Maliye Bakanlığı, Ankara, 2009, s.6. vd; Turgut Akıntürk, *Hukuka Giriş*, (Ed. Turgut Akıntürk, Neval Okan), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir, 1998, s.48.

uygulama ve düzenlemelerini Hayvanlar Vergisi içerisinde sosyo ekonomik ve siyasi açıdan incelemektir.

Bu çalışmanın amacı Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye’de uygulanan Hayvanlar Vergisinin ve uygulamalarının nasıl yapıldığını, bu verginin dönemin mali politikaları içindeki yerini, bu vergi uygulamalarının kırsal kesim tarafından nasıl karşılandığını ve dönemin toplumsal belleğinde nasıl izler oluşturduğunu derinlemesine araştırarak tespit etmektir. Çalışma 1923-1950 yıllarında savaş koşulları ve devletçilik politikalarının belirleyici olduğu, devletin gelir kaynaklarını korumak ve arttırmak için arayışlar içinde olduğu bir dönemde, ekonominin daralmasının da toplumu etkilediği bir ortamda bu verginin titizlikle uygulanmasına odaklanmıştır.

1923 yılında % 82’i köylü olan ve geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlayan Türk toplumunun vergilendirilmesinde Hayvanlar Vergisinin de önemli bir yer tuttuğu açıktır. Türkiye’de Hayvanlar Vergisi uygulamalarına dair derinlemesine yapılan bir araştırma yok denecek kadar azdır. Bu dönemde halkın ekonomik sıkıntılarında biri olan vergi yükünün araştırılması, dönemin ruhu ve sonraki gelişmelerin anlaşılması için önem arz etmektedir. Çalışmanın Türk vergi tarihi açısından olduğu kadar dönemin toplumsal bellek araştırmaları için de önemli veriler sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada öncelikle Başbakanlık Devlet Osmanlı Arşivleri ve Cumhuriyet Arşivlerinde bulunan resmi belgeler esas alınmıştır. Bu çerçevede Başbakanlık Devlet Osmanlı Arşivleri, Bakanlar Kurulu kararları ve TBMM alınmış kararlar ve uygulamaya yönelik olarak Maliye Bakanlığı verileri değerlendirmeye alınmıştır. Ayrıca inceleme eserler olarak da Türk İktisat Tarihi çalışmaları açısından araştırma ve inceleme eserlerinden de yararlanılmıştır. Son olarak bu dönemi anlatan edebiyat eserleri, anıları ve sözlü tarihten de yararlanılmıştır.

1.1. Hayvanlardan Alınan Vergilerin Tarihsel Değişimi

Hayvanlar, tarihin belirli dönemlerinde mevcut devletler tarafından çeşitli yöntemler ile vergi kapsamına alınmış ve tahsil edilmiştir. Bunun ilk örneğini, ekonomisi büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayalı olan, Roma Devleti’nde görmekteyiz. Roma Devleti, İmparator Principatus Devri’nde, vergi politikalarını önemli ölçüde belirlemiştir. Bu kapsamda mera, otlak ve hayvanlar üzerinde çeşitli hukuki düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Özellikle, tarım ve hayvancılık açısından önemli bir yere sahip olan mera bölgelerinin, daha verimli kullanılması için yapılan hukuki düzenlemede mera bölgelerine, mevcut kapasitenin üzerinde hayvan girişlerini yasaklamıştır. Bu kapsamda Roma Devleti, meralar üzerindeki yaptırım hakkını,

meraların kamu malı olma özelliğinden almıştır. Bu kanun kapsamında, Roma halkı mera bölgelerinde otlattığı her hayvan için vergi ödemiştir.⁶

Bu dönemde, hayvanların vergi kapsamına alındığı bir diğer yer ise gümrüklerdi. Romalılar portoria(Gümrük Vergisi) kelimesini, bir sınır veya limandan geçen ticari malların yükümlülüğü anlamında kullanmışlardır. Bu çerçevede doğrultusunda vergiye tabi ticari mallardan biri de hayvanlardı. Vergi kapsamında; At ve kısraktan 1 1/2 "denarii"⁷ katırdan 1 1/2 denarii, eşek ve inekten 1/2 denarius, domuz 1 sestertius, domuz yavrusundan 1/2 sestertius, koyun ve keçiden 1 sestertius, oğlak ve kuzudan ise 1/2 sestertius, vergi alınmıştır. Sığır ise et ihtiyacı kapsamında vergiden muaf tutulmuştur.⁸

Osmanlı Devleti döneminde de halktan, tarım ve hayvancılık kapsamında vergi alınıyordu. Bu vergiler arasında aşar vergisi dışında, ağnam vergisi de devletin vergi sisteminde önemli bir yere sahipti.⁹ Ağnam kelimesi Arapça ganem kelimesinden türemiştir. Ağnam vergisi, Osmanlı Devletinde, koyun ve keçilerden alınan şer'i kökenli bir vergidir. Verginin ismi Osmanlı Devletinin kaynaklarında resm-i ganem, resm-i merai, koyun resm-i gibi isimlerle de adlandırılmaktadır.¹⁰

Bu verginin tahsil işlemi ise genellikle koyunlar yavrudandıktan sonra nisan ve mayıs ayları içerisinde gerçekleştirilirdi. Koyunlar kuzuları ile birlikte vergiye tabi tutulurlardı. Vergi, Fatih Kanunnamesine göre üç koyundan bir akçe olarak belirlense de bu durum, ilerleyen zamanlarda iki koyundan bir akçe olarak değiştirilmiştir. Bu vergi bölgelerin coğrafi şartlarına göre değişiklik göstermiştir. Vergi ilk başlarda askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak için aynı olarak alınmış, 1634 yılından sonra adalet-i ağnam adı altında nakdi olarak alınmaya başlanmıştır. 18. yüzyıla gelindiğinde, vergi düzenli alınan vergiler kapsamına girmiştir.¹¹

Ağnam vergisindeki düzenlemeler, 1839 Tanzimat Fermanına kadar devam etmiştir. Bu tarihte ilk olarak Ağnam Mukataalığının ismi Ağnam Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir.¹² 1857 yılına gelindiğinde tekrar bir düzenlemeye gidilmiş, verginin 6 kuruş ve 60 para olarak tahsiline karar verilmiştir. 1839 yılında 20 para daha zam eklenmiştir. Bu vergi kapsamına giren diğer hayvanlardan biride domuz olmuştur. O dönemde domuz yetiştiriciliği balkanlarda yapılmakta ve her domuzdan 4 para vergi alınmakta idi. Bu durum 1780 yılına kadar devam etmiş, bu

⁶ Duygu Özer Sarıtaş, *Cumhuriyet Dönemi Roma Vergi Sistemi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012, ss.69-70.

⁷ Açıklama: "Kelime Grek-Latin menşeli denariustan (aureus) Roma para birimi." Bkz: Halil Sahillioğlu "Dinar" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s.352.

⁸ Efrumiye Ertekin, "Principatus Devri'nde Roma'nın Vergi Politikası (II)", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı: 118, 2003, s.24.

⁹ Gönüllü, 2015, a.g.e., s.71.

¹⁰ Feridun Emecen, "Ağnam Resmî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s.478.

¹¹ Ziya Kazıcı, *Osmanlılarda Vergi Sistemi*, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1977, s.112.

¹² Abdullatif Şener, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, İşaret Yayınları, İstanbul, 1990, s.140.

tarihten sonra alınan bir karar neticesinde, domuzdan vergi yükümlülüğü kaldırılmıştır. 1858 yılında alınan bir karar ile domuz tekrar vergi kapsamına alınmış, vergi miktarı her domuz için 10 kuruş olarak belirlenmiştir. Ancak vergideki artış bölge halkı tarafından tepki ile karşılanmış, bu tepki sonucunda vergi 3 kuruş daha indirilmiş, daha sonra tekrardan 5 kuruş olarak karara bağlanmıştır.¹³ 1909 yılına gelindiğinde, ağnam vergisinde 55 maddelik bir düzenlemeye gidilmiş, ancak bu düzenleme, Meclis-i Mebusan tarafından eksik bulunarak, Maliye Nezaretine iade edilmiştir. 1910 yılında devletin çeşitli yerlerinde ağnam vergisi, tahsil edilmeye devam edilmiştir. Bu tarihte ağnam vergisinin en yüksek olduğu yerler, Edirne, Selanik vilayetleri ve Çatalca Sancağıdır. Vergi miktarının en az olduğu yer ise Yemen Sancağı olarak belirlenmiştir. Bu farklılığın sebebi, sancak ve vilayetlerin yer aldığı bölgelerin coğrafi ve sosyo iktisadi durumlarından kaynaklanmaktadır.¹⁴

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarından itibaren, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çeşitli vergi kanunları çıkarılmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu dönemde, hayvanlar vergisini konu alan toplamda üç kanun kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiştir; bu kanunların bazı maddelerinde de muhtelif zamanlarda değişiklikler yapılmıştır. Konuyla ilgili ilk kanun, Sayım Kanunu'dur.¹⁵ Diğerleri ise, Hayvanlar Vergisi Kanunu ismini taşıyan iki kanundur. Cumhuriyet döneminde, bu alanda yapılan ilk düzenleme, 12 Şubat 1924 tarih ve 410 Sayılı Sayım Kanunu olmuştur.¹⁶

Sayım Kanunu'nun 6.maddesi, 30 Ocak 1926 tarih ve 729 Sayılı Kanun ile değiştirilmiştir.¹⁷ Hayvanlar Vergisi Kanunu, 1936 yılında tekrar değişmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, 20 Ocak 1936 tarihinde, 2897 Sayılı Hayvanlar Vergisi Kanunu'nu kabul etmiştir.¹⁸

Çalışma büyük ölçüde Türkiye Cumhuriyeti vergi mevzuatı düzenlemelerine ve basına da yansıyan tanıklıklara dayalı olarak hazırlanmıştır. Bu tez çalışmasında sözü edilen mevzuatın yanı sıra Türk iktisat ve maliye tarihi çalışmalarından da yararlanılmıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de uygulanan Hayvanlar Vergisinin ve uygulamalarının nasıl yapıldığı ve bunun sonucunda oluşan sosyo-ekonomik ve siyasi durumu ve olayları daha çok bu literatür üzerinden derinlemesine araştırılması hedeflenmiştir.

¹³ Gönüllü, 2015, a.g.e., s.72.

¹⁴ a.g.e., s. 74.

¹⁵ Gönüllü, 2011, a.g.e., s.289.

¹⁶ Resmi Ceride, Sayı: 61, 28 Şubat 1924, ss.1-2.

¹⁷ Resmi Ceride, Sayı: 293, 9 Şubat 1926, s.956.

¹⁸ Resmi Gazete, Sayı: 3218, 26 Mayıs 1926, s.6005.

2. OSMANLI DEVLETİNDE AĞNAM VERGİSİ

2.1. Osmanlı Devletinin Kuruluşundan Tanzimat Dönemine Ağnam Vergisi

Tarih boyunca devletler, iktisadi hayatını devam ettirmek için çeşitli isimler altında vatandaşlarından vergi toplamıştır. Vergi kelime anlamı ile devletin tek taraflı gücüne dayanarak, vatandaşının gelir düzeyine göre mallarından almış olduğu ekonomik değerdir. Ancak bunu tahsil ederken, vergi hukukun dayandığı kurallar dâhilinde gerçekleştirmektedir. Bu kuralların en başında, vergide genellik ve adalet ilkesi gelmektedir. Genellik ilkesi, vatandaşlarının arasında hiçbir ayırım yapmadan herkesin vergiye dâhil edilmesidir. Adalet ilkesi ise vatandaşın gelir düzeyi göz önüne alınarak vergilendirme işleminin yapılmasıdır.¹⁹

Ağnam vergisi, Osmanlı Devletinden önce İslam devletlerinde de yer almış resmi bir vergidir. Bu verginin esasları Kuranda yer alan zekât emrinin kaidelerine göre düzenlenmekte idi. İslam devletlerinde ilk dönemlerde zekâtı tam anlamıyla oturmuş ve sistemleşmiş bir vergi olarak nitelendirmek yanlış olur. Bu dönemde daha çok sadaka olarak alınıyordu. İslam devletlerinin tam anlamı ile devlet teşkilatını oluşturması ile zekâtın vergi sistemine dâhil olduğunu söyleyebiliriz.²⁰ Zekât kapsamında alınan gelirler ise Kuran'daki Tövbe suresi altmışıncı ayetindeki hükme göre alınmaya başlandı. İslam dinine göre vergi kapsamına alınan hayvanlar; develer, sığırlar, keçi ve koyunlardı; at, katır ve merkeplerden, kazanç dâhilinde olmayanlar vergi kapsamına alınmazdı. Kazanç kapsamında olan hayvanlardan zekât alınır. Alınan zekât tam anlamı ile bugünkü "Hayvanlar Vergisi" adı altında bir vergi gibi değil ihtiyaç vergisi adı altında alınıyordu. Bunun yanında deve yavruları, buzağılar, kuzular ve oğlaklardan vergi alınmazdı. Zekâtın tahsili aynı ya da nakli olarak alınır. İslam dinine göre bir malın zekât kapsamına girmesi için belirli bir nitelikte bulunması gerekmektedir. Bu nitelik aşağıda vereceğimiz tablodaki gibi her mal için farklılık gösteriyordu.²¹

¹⁹ Akıntürk, a.g.e., s.48. vd; Gönüllü, 2011, a.g.e., s.291.

²⁰ İbrahim Fazıl Pelin, *Finans İlmî ve Finansal Kanunlar*, Bozkurt Basımevi, İstanbul, 1937, s.136.

²¹ Şeref Nuri İlkmen, *Türkiye Vergi Sisteminde Hayvanlar Vergisi*, Yüksek Ziraat Enstitüsü Matbaası, Ankara, 1943, s.24.

Tablo 1. Develerden Alınan Zekât²²

Hayvan Adedi	Zekâtın Miktarı	Hayvan adedi	Zekâtın Miktarı
5-24	Her baş deve için bir koyun veya keçi.	145 150	Dört yaşına girmiş iki dişi deve ve iki yaşına girmiş bir dişi deve.
25-35	İki yaşına girmiş bir dişi deve.	150 174	Dört yaşında üç deve 150 den fazlası için beş deve için bir koyun veya keçi.
36-45	Üç yaşına girmiş bir dişi deve.	175 185	Dört yaşında üç dişi deve ve iki yaşına girmiş bir dişi deve.
46-60	Dört yaşına girmiş bir dişi deve.	175 185	Dört yaşında üç dişi deve ve iki yaşına girmiş bir dişi deve.
61-75	Beş yaşına girmiş bir dişi deve.	175 185	Dört yaşında üç dişi deve ve iki yaşına girmiş bir dişi deve.
76-90	Üç yaşına girmiş bir dişi deve.	186 193	Dört yaşında üç dişi deve ve üç yaşına girmiş bir dişi deve.
91-120	Dört yaşına girmiş iki dişi deve.	196 200	Dört yaşında üç dişi deve ve üç yaşına girmiş bir dişi deve.

Tablo 2. Sığırdan Alınan Zekât²³

Hayvan Adedi	Zekâtın Miktarı	Hayvan adedi	Zekâtın Miktarı
30	Bir yaşında erkek veya dişi buzağı.	71-80	İki yaşını bitirmiş iki adet dana.
30-40	İki yaşını bitirmiş bir adet dana.	81-90	Bir yaşını bitirmiş üç adet dana.
41-60	Bir yaşını bitirmiş iki adet dana.	90-100	İki yaşını bitirmiş bir adet dana ile iki adet bir yaşında dana.
61-70	İki yaşını bitirmiş bir adet dana ile bir adet bir yaşındaki dana.	100'den fazla	Her kırkta bir iki yaşını bitirmiş üç adet dana veya her otuzda bir bir yaşını bitirmiş dört dana.

Tablo 3. Ağnamda Zekât²⁴

Hayvan Adedi	Zekâtın Miktarı	Hayvan adedi	Zekâtın Miktarı
40-120	Bir koyun veya bir keçi.	201 399	Üç koyun veya bir keçi
120 200	İki koyun veya iki keçi.	400'den fazla	Her yüz adet için bir koyun veya keçi.

²² İlkmen, a.g.e., s.24.²³ İlkmen, a.g.e., s.24.²⁴ İlkmen, a.g.e., s.24.

Osmanlı Devletinin kurulduğu ilk yıllarda ağnam vergisi zekât hükmünün esaslarına göre yalnızca koyun ve keçilerden alınıyordu. Zekât hükmüne göre at, kısrak, sığır ve deve gibi hayvanlar zekât hükmüne girseler de o dönemdeki devletin fetih politikası sebebi ile bu hayvanlar bu kapsama alınmamıştır. II. Mehmet döneminde Kanunnamede adaleti ağnam olarak yer alınması ile vergi olarak kayıtlara geçmiştir. Tanzimat Fermanına kadar olan süreçte dönem dönem değişikliğe uğramıştır. Adaleti ağnam Osmanlı Devletinin kuruluşundan 1840 yılına kadar zekât esasına göre tahsil ediliyordu. 1840 yılından önceki vergi sistemi ile bu tarihten sonraki vergi sistemi farklılık gösterdiğinden bu iki dönemi ayrı ayrı incelemek gerekmektedir. Bu tarihten sonra zekât esaslarından ayrılarak koyun ve keçiden birer akçe alınmaya başlanmıştır. Bu süreçte fetvalar ile bu değişiklik desteklenmiştir. Ağnam resmi, her sene mali yılın başlaması ile sayıcılara, kol memurlarına ve ağnam müdürlerine verilen fermanla Nisan ayında tahsil işlemlerinin başlanması bildirilir. Ağnam resmi tımar olan bölgelerde tımarlı sipahiler, hazineye ait olan yerlerde ise defterdar veya özel memurlar tarafından tahsil edilirdi.²⁵ Bu dönemde ağnam vergisinin yanında hayvanlardan, Ondalık Resmi, Ağnam Bacı, Selamet Akçesi, Otlak, Kışlak, Yaylak Resmi ve Zebhiye Resmi gibi çeşitli vergiler tahsil edilirdi.

2.2. Ondalık Resmi

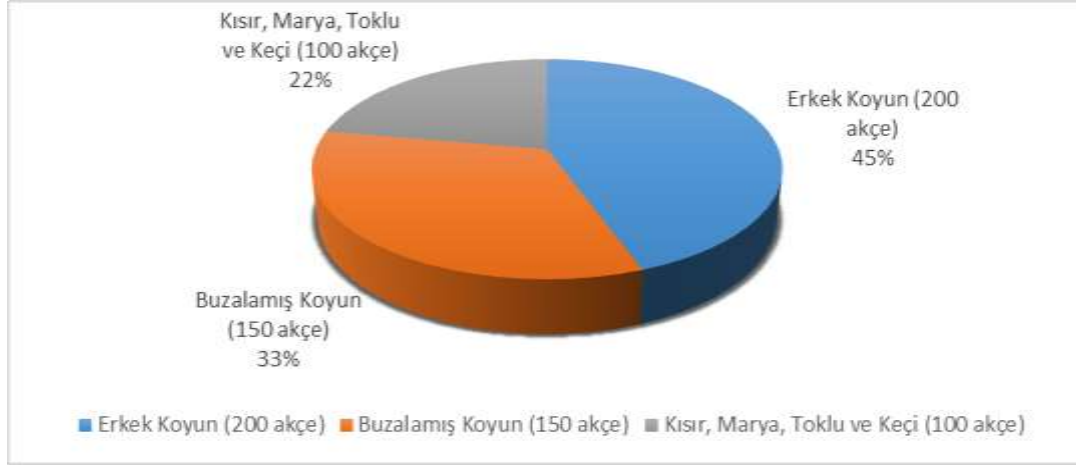
Esas olarak Rumeli'de bulunan vilayetlerde Bosna, Hersek ve İşkodra istisna olmak üzere 1825 Mansure Alaylarının kaldırılmasından sonra, Adana, Aydın, Erzurum, Kastamonu, İzmir, İmroz, Sakız, Midilli, Limni, Rodos ve Kıbrıs'da da uygulanmaya başlanmıştır. Belirtilen bölgelerde ağnam resminin bölgedeki birliklerin temel ihtiyaçlarını gidermek amaçlı olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca bölgedeki hayvan sevkiyatı ve tahsilindeki zorluklar nedeniyle bazı yerlerde nakdi bazı yerlerde ise aynı olarak öşür vergisinin tahsilindeki gibi ihale usulü alınması kararlaştırılmıştır. Bu süreçte vergi bölgedeki birliklerin et ihtiyaçlarının karşılanması için devlet tarafından yeniden aşağıda verilen tablodaki gibi düzenlendi.²⁶

Tablo 4. 1825 Yılı Ondalık Resmi Fiyat Listesi

Hayvanın Cinsleri	Tarife Fiyatları
Erkek koyun	200 akçe
Buzalamış koyun	150 akçe
Kısır, Marya, Toklu ve Keçi	100 akçe

²⁵ İlkmen, a.g.e., s.25.

²⁶ İlkmen, a.g.e., s.26.

Şekil 1. 1825 Yılı Ondalık Resmi Fiyat Listesi

2.3. Ağnam Bacı

Osmanlı Devletinde koyun ve keçilerin satılığa çıkarılacağı zaman kuruşta bir para olmak üzere kırkta bir alınan bir vergi türüdür.²⁷

2.4. Selamet Akçesi

Bu vergi, hayvanların bir mahalleden başka bir mahalleye nakli sırasında, hayvan sahiplerinden koyun başı bir akçe olarak alınan bir vergi türüdür. Bu vergi şehir kapılarına ve geçit yerlerine yerleştirilen bekçiler tarafından tahsil edilirdi.²⁸

2.5. Otlak, Kışlak ve Yaylak Resmi

Bu vergi yaylalar ve ormanlarda otlatılan koyun keçi ve diğer hayvanlardan alınan bir vergidir. İlk başlarda vergi bir akçe olarak alınıyordu. Bu vergi diğer vergiler gibi mültezimler aracılığı ile tahsil ediliyordu.²⁹

²⁷ Ahmet Tabakoğlu, "Tekâlîf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s.336. vd; İlkmen, a.g.e., s.27.

²⁸ Semavi Eyice, "Bac", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s.411. vd; İlkmen, a.g.e., s.27.

²⁹ Abdülkerim Özaydın, "Ağnam Resmi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.1, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Yayınları, İstanbul, 1988, s.478. vd; İlkmen, a.g.e., s.27.

2.6. Zebhiye Resmi

Bu vergi kasap, salhane, paçahane ve şehir kasaplarında kesilen koyun, keçi, kuzu ve oğlaklardan alınan bir vergidir. Kesilen her hayvandan on para karşılığında iltizam usulü ile tahsil edilirdi.³⁰

Osmanlı Devletinden önce Selçuklu Devleti döneminde de vergi toplanmıştır. O dönemki vergi miktarları; Anadolu vilayetinde; 15.000.000 dinar, Musul vilayetinde; 10.000.000 dinar, Ahlat vilayetinde ise 2.000.000 dinardır.³¹ Bu dönemde alınan vergilerin büyük çoğunluğu İslam dininin dayandığı şerri ve örfi kurallara dayanmaktadır. Bu gelenek 19.yy sonuna kadar devam etmiş bu tarihten sonra batılılaşma hareketlerinin etkisiyle değişmeye başlamıştır.³²

Osmanlı Devletinde tebaadan tarım ve hayvancılık kapsamında elde ettiği gelirlerden aşar ve ağnam olmak üzere iki tür vergi ayrılıyordu. Bu vergiler, Osmanlı Devletinin bütçesinde önemli bir yere sahipti. Kelime olarak ağnam tabiri Arapça kökenli olup, ganem yani koyun kelimesinden türemiştir. "Ağnam resmi" kelimesi ise Osmanlı vergi sisteminde koyun ve keçilerden alınan şer'i nitelikli bir vergi olarak nitelendirilmiştir.³³ Ağnam vergisi, Osmanlı Devletindeki mali kayıtlarda koyun resmi, resm-i merai ve resm-i ganem gibi isimlerle de adlandırılmaktadır. Ağnam vergisinin zamanla kapsamı genişletilmiş, vergiye; resmi kışlak, resmi yaylak, otlak resmi, çift parası, toprak bastı parası, selamet akçesi ve ağnam bacı gibi vergiler de eklenmiştir.³⁴ Ağnam vergisi, bazı sancak eyaletlerinin kaynaklarında adalet-i zekât olarak da geçmekteydi. Ağnam vergisi genellikle hayvanların doğum yaptığı Nisan ve Mayıs ayında toplanmaktaydı. Verginin kanun kapsamına alınması, II. Mehmet Döneminde gerçekleşmiş, verginin kapsamı ve toplanış biçimi Fatih Kanunnamesinde yer almıştır. Kanunnameye göre verginin tahsili üç koyundan bir akçe iken, daha sonra iki koyundan bir akçe olarak değişmiştir. Ağnam vergisinin miktarı bölge bölge değişiklik gösteriyordu.³⁵

Devlet içinde yönetici tabakanın üretici konumuna sahip olmaması, İstanbul gibi yönetici tabakanın yaşadığı şehirlerde insanların iâşe taleplerini karşılamak devlet politikası haline gelmişti. Bu politikalardan hayvanlar ve onlardan temin edilen temel gıda maddeleri de bulunuyordu.³⁶ Verginin toplanış amacı ilk dönemlerde askerlerin ihtiyaçlarını temin etmek amaçlı olmuş, bu suretle vergi aynı olarak alınmıştır. 1634 yılında bu usulden vazgeçilmiş vergi

³⁰ İlkmen, a.g.e., s.27.

³¹ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2015, s.299. vd; Gönüllü, 2011, a.g.e., s.291.

³² Kazıcı, a.g.e., s.228.

³³ Şener, a.g.e., s.199.

³⁴ Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5, 1947, s.484. vd; Devlet-i Osmaniye Maliye Nezareti, *Ağnam Kanunu ve Esbâb-ı Mucibe Lâyihası*, İstanbul, 1326, s.3.

³⁵ Emecen, a.g.e., s.478.

³⁶ Şevket Pamuk, *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1990, s.66.

adalet-i ağnam şeklinde nakdi olarak alınmaya başlanmıştır. Ağnam vergisi, tımar sisteminin uygulandığı yerlerde tımarlı sipahiler tarafından toplanmıştır. Bu uygulamanın yapıldığı bölgelerden zaman zaman şikâyetler de gelmekteydi. Adaletnamelerde yer alan şikâyetlerde genellikle sipahilerin vergiyi tahsil zamanı gelmeden toplamasından dolayı olmuştur.³⁷ Ağnam vergisi, hazineye ait yerlerde özel memurlar tarafından tahsil edilmiş, daha sonraları "mukataa"³⁸ kapsamına alınmıştır. Ağnam mukataaları 18.yy'dan sonra hazinenin en önemli gelir kaynaklarından biri olmuş ve devletin düzenli gelirleri arasında yerini almıştır.³⁹ Ağnam vergisindeki düzenlemeler Tanzimat Döneminde devam etmiştir. Bu dönemde vergi kapsamında yapılan ilk çalışma, verginin ek isimlerinin ortadan kaldırılmasıdır. Bu değişiklik ile mukataacılık ismi müdürlük olarak değiştirilmiştir.⁴⁰

Osmanlı Devletinin kuruluşundan Tanzimat Fermanına kadar olan süreçte vergiler çeşitli isimler almışlardır. Bunlar; resm, adet, bac gibi vergisi alınan maddelerin başına konulan sözcüklerdir. Vergi kavramı ise Osmanlı Devletine 19. yy'dan sonra girmiştir.⁴¹ Tanzimat Fermanı ile birlikte Osmanlı Devletinde her alanda olduğu gibi mali alanda da değişiklikler olmuştur. Meydana gelen değişiklikler arasında en önemlisi maliyenin merkezileştirilme çalışmalarıdır.⁴² Bu kapsamda örfi vergiler ve iltizam usulü kaldırılmaya çalışılmış, yeni vergi kanunları ile sistemde yeniden düzenlemeye gidilmiştir.⁴³

³⁷ Halil İnalçık, "Adaletnameler", *Belgeler*, Sayı: 3-4, 1965, ss.56-57. vd; Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, s.666.

³⁸ Açıklama: "Mukâtaa kelimesi mülkiyeti devlete veya vakıflara ait araziden ve arsalardan ifraz edilerek özel şahıslara veya kurumlara kiralanan parçalar için yapılan kira sözleşmesini ve ödenen kirayı ifade etmek üzere kullanılan terim." Bknz: Hülya Alper, "Mukataa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s.129.

³⁹ Devlet-i Osmaniye Maliye Nezareti, a.g.e., s.3. vd; Emecen, a.g.e., s.478.

⁴⁰ Gönüllü, 2011, a.g.e., s.72. vd; Devlet-i Osmaniye Maliye Nezareti, a.g.e., s.3.

⁴¹ Kazıcı, a.g.e., s.45.

⁴² Gönüllü, 2011, a.g.e., s.292. vd; Şener, a.g.e., ss.21-22.

⁴³ İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara, 2008, s.73.

3. TANZİMAT'TAN MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNE AĞNAM VERGİSİ

3.1. Ağnam Resmi

Ağnam vergisi, çeşitli isimler altında 1840 yılına kadar tahsil edilmiştir. Tanzimat Fermanının ilanı ile devlet içinde meydana gelen yeni düzenlemeler kapsamında, ağnam vergisinde de düzenlemeye gidilmiş, bu düzenleme ile ağnam vergisine dair eski isimler ve tahsil esasları ortadan kaldırılmıştır. Yeni düzenleme ile birlikte diğer vergiler ağnam resmi adı altında toplanmış, buna ek olarak ilerleyen yıllarda domuz resmi, deve resmi ve binek hayvanları ve manda resmi de vergi dâhiline alınmıştır.

Tanzimat Fermanı ile birlikte vergi ücretlerinde eşitlemeye gidilmiş, her keçi ve koyundan 5'er kuruş ve 25 para alınmasına karar verilmiştir. Bu karar bölgesel farklılıklar nedeniyle bazı bölgelerde uygulanamamıştır. Bu sebepten 1856 yılında tekrar düzenlemeye gidilmiş, her bölgeden senede 1 kez elde ettikleri gelir düzeyinde vergi alınması kararlaştırılmıştır.⁴⁴ Ağnam vergisi, birçok hayvanı vergi kapsamına almıştır, bu kapsama giren hayvanlardan biri de domuz olmuştur. Domuz ilk dönemlerde gayrimüslim nüfusun yoğun olarak yaşadığı Rumeli bölgesinde yetiştirilmekteydi. Domuzdan ilk başlarda 4 para vergi alınıyordu, bu vergi, tımar sahiplerine veriliyordu. Vergi, 1780 yılında kaldırılmış ancak devletin ekonomik koşulları sebebiyle 1858 yılında bir kararname ile tekrar vergi kapsamına alınmıştır. Bu tarihten sonra her "canavardan" 10 kuruş vergi alınmaya başlanmış, şikâyetler üzerine vergi miktarı 5 kuruşa çekilmiştir.⁴⁵ Vergi kapsamına giren hayvanlar içerisinde deve ve mandada bulunmaktadır. 1880 yılında çıkan bir kararname ile şehir merkezine getirilen her deve için 10 kuruş vergi alınmasına karar verilmiştir. Bunun yanında Osmanlı Devletinin muhtelif bölgelerinde yaşayan aşiret reisleri develerden elde ettiği gelirlerin dörtte birini vergi olarak ödeyecekti. Bu durumda tahsil işlemlerinde aşiret reislerinin belirttikleri beyanlar esas alınacaktı. Mandalardan ise devletin eskiden beri belirtmiş olduğu vergi miktarı tahsil edilecekti.⁴⁶

Ağnam vergisi alanında yapılan kapsamlı değişikliklerden biri de 1905 yılında yayınlanan talimatnamedir. Talimatname, dört bölüm kırk bir maddeden oluşmaktadır. Talimatnameye göre koyun ve keçiler vergi dâhilindedir. Talimatname, bölgesel farklılıklar göz önüne alınarak düzenlenmiştir. Sayım zamanı Beyrut, Halep, Adapazarı Bağdat, Diyarbakır, Musul, Kudüs gibi önemli bölgelerde sayım işlemlerine şubat ayının ilk haftası başlanacak, Erzurum, Sivas ve Bitlis vilayetlerinde nisan ayının ilk haftası, diğer bölgeler ise mart ayının ilk

⁴⁴ Gönüllü, 2011, a.g.e., s.72.

⁴⁵ Devlet-i Osmaniye Maliye Nezareti, a.g.e., s.13.

⁴⁶ Devlet-i Osmaniye Maliye Nezareti, a.g.e., s.15.

haftasında sayım işlemi yapılacaktır. Bu sayımlar en geç yirmi gün içinde tamamlanacaktır. Kuzular ve oğlaklar vergi kapsamına girmediği için sayıma dâhil edilmeyecektir. Sayım sırasında gizlenen ve sayıma dâhil edilmeyen hayvanlar için hayvan sahipleri belirtilen miktarın iki misli ile cezalandırılacaktır. Ödemeler üç taksit ile tahsil edilecek, taksitler sayımın başladığı ay ile ikinci ve üçüncü ayın sonlarında tahsil edilecektir.⁴⁷

Ağnam vergisi ile ilgili bir diğer düzenleme ise 1909 Maliye Nezareti tarafından hazırlanan kanun tasarısıdır. Bu tasarı 55 maddeden oluşmaktadır. Yapılan bu kanun tasarısı Meclisi Mebusan'a gönderilmiş ancak tasarı Meclis tarafından çeşitli sebeplerden dolayı kabul edilmemiştir. 1910 yılında Maliye Nezareti tekrar 23 maddeden oluşan bir kanun tasarısı hazırlamıştır. Bu kanun tasarısında bu verginin İslam'ın zekât emri ile doğrudan bir ilişkisi olduğu vurgulanmıştır. Kanun tasarısındaki bir diğer madde ise hayvanlardan alınan verginin her alanda eşitlenmesi konusudur. Bu tasarı 1911 yılında Meclisi Mebusan'a gönderilmiş, ancak meclis tarafından kabul edilmemiştir.⁴⁸

Tablo 5. Osmanlı Devletinde Fiyat Endeks Tablosu.⁴⁹

Yıllar	Akçe Cinsinden TFE (Cari ve Baz Endeksine Göre Enflasyon)	Yıllar	Akçe Cinsinden TFE (Cari ve Baz Endeksine Göre Enflasyon)
1469-1479	1,20	1720-1729	6,98
1480-1489	1,30	1730-1739	7,62
1490-1499	1,09	1740-1749	9,93
1520-1529	1,87	1750-1759	10,1
1550-1559	1,64	1760-1769	11,1
1560-1569	1,86	1770-1779	17,8
1570-1579	1,99	1780-1789	17,2
1580-1589	3,35	1790-1799	24,5
1590-1599	4,45	1800-1809	34,7
1600-1609	5,43	1810-1819	49,5
1610-1619	4,44	1820-1829	62,8
1620-1629	5,56	1830-1839	130,1
1630-1639	5,49	1840-1849	181,0
1640-1649	4,37	1850-1859	240,5
1650-1659	4,92	1860-1869	285,7
1660-1669	5,82	1870-1879	265,6
1670-1679	7,06	1880-1889	238,1
1680-1689	7,46	1890-1899	235,6
1690-1699	7,96	1900-1909	220,9
1700-1709	6,05	1910-1914	294,2
1710-1719	6,87		

⁴⁷ Gönüllü, 2011, a.g.e., s.73.

⁴⁸ Gönüllü, 2011, a.g.e., s.74. vd; Devlet-i Osmaniye Maliye Nezareti, a.g.e., s.5.

⁴⁹ Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s.111.

İmparatorluk içerisinde birçok para türü olduğu için genel olarak paraların değerleri ve karşılıkları; 3 akçe: 1 para, 105 para: 1 altın, 120 akçe: 1 kuruştur.⁵⁰

Devletin ağnam vergisini, 1840 tarihinden önce koyun ve keçilerden yıllık hasılatı, değeri ve coğrafi koşulları göz ardı etmeden toplaması, şikâyetleri beraberinde getirdi. O dönemde varidat dairesinde çalışan Hacı Emin Ağa'nın verginin elde edilen hasılatı göre alınmasını önerdi. Bu teklif üzerine devletin çeşitli bölgelerindeki et, kıl, yün ve süt fiyatlarında yapılan tetkikler sonucunda aşağıda verilen fiyatların alınması kararlaştırılmıştır.⁵¹

Tablo 6. 1840 Tarihli Ağnam Vergisi Fiyat Listesi.⁵²

Vilayet ve Kazalar	Bir baş koyun ve keçinin hasılat fiyatı	Hayvan başına alınan vergi miktarı
Edirne Eyaleti, Erbaa Kazası ve Tuna Eyaleti Kısmen.	40 Kuruş.	4 Kuruş.
Selanik, Serez, Dırma.	35 Kuruş.	3,5 Kuruş.
İslimye, Batı Anadolu Vilayetleri.	30 Kuruş.	3 Kuruş.
Vidin, Tırnuva, Üsküp, Pizren.	25 Kuruş.	2,5 Kuruş.
Kesriye, Uhri, Kuzey Anadolu Vilayetleri.	20 Kuruş.	2 Kuruş.
Diğer Güney Ve Doğu Vilayetleri ile Arabistan.	15 Kuruş.	1,5 Kuruş.

1878 yılında Osmanlı Rus Savaşının getirmiş olduğu ekonomik durum nedeni ile Yemen vilayeti hariç bütün vilayetlerdeki ağnam vergisine 2'den 4 paraya kadar zam yapıldı. Bu zam aşağıda verilen tabloda yer almaktadır.⁵³

⁵⁰ Mahir Aydın, *Vidin Kalesi Tuna Boyu'ndaki İnci*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2015, s.111.

⁵¹ İlkmen, a.g.e., s.28.

⁵² İlkmen, a.g.e., s.28.

⁵³ İlkmen, a.g.e., s.29.

Tablo 7. 1878 Tarihli Ağnam Vergisi Tarifesi.⁵⁴

Vilayetler	Kıvırcık Koyun	Karaman Koyun	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi
Yemen Vilayeti.	1para	1para		
Yeni Pazar ve Taşlıca Sancakları.	2,5para	2,5para		
Metroviçe Kazası.	2,5para	2,5para		
Rodos İstanköy Leryos.	3para	3para		
Kalimboş, Derbeyi.	3para	3para		
Bala ve Mat Kazaları.	3para	3para		
Elaziz, Dersim.	3,5para	3,5para		
Suriye, Halep, Kudüs, Zor.	3,5para	3,5para		
Trabzon, Canik.	3,5para	3,5para	4,5para	7para
Konya.	3,5para	3,5para	4,5 para	4,5para
Adana, Kozan Kars.	3,5para	3,5para	4,5para	4,5para
Kastamonu Ankara.	3,5para	3,5para	3,5para	4,5para
Van, Erzurum.	3,5para	3,5para	3,5para	4,5para
Hakkâri, Bitlis, Diyarbakır	3,5para	3,5para	3,5para	4,5para
Musul Vilayeti.	3para	3para	4,5para	4,5para
İstanbul.	4,5para	4,5para	4,5para	4,5para
Serfiçe.	4,5para	4,5para		
Aydın.	4,5para	4,5para	4,5para	4,5para
Çatalca.	1para	5para	5para	5para
Adana.	3,5para	3,5para	3,5para	4,5para
Üsküp, Uhri Dobrice.	4para	4para		
İpek Kalkandelen	4para	4para		

⁵⁴ İlkmen, a.g.e., s.29.

Ağnam Vergisinde yer alan eksiklikler sebebi ile 1895 yılında yeniden bir düzenlemeye gidilmiş ve yeni tarife kabul edilmiştir.⁵⁵

Tablo 8. 1895 Tarihli Ağnam Vergisi Tarifesi.⁵⁶

VİLAYETLER	Kuruş
Yemen.	1
Yeni Pazar, Cebelilübnan.	2,5
Taşlıca, Metroviçe, Debre, Peklin, Mat, Bagdad, İşkodra.	3,5
Basra, Rodos, Leyros, Kalimnos, Karput, Konya Akseki kazası.	3,5
Hüdavendigar, İzmit, Biga, Cezair, Garbi Karaağaç, Gebze, Beykoz, Şile, Kartal, Adalar, Pirlepe, Edirne, Görice, Kesriye, Alasonya, Serfiçe, Naslıç, Kerebne, Midilli, Ipsala, Selanik Cuma.	5
Çatalca, Selanik, Edirne Semadirek ve diğer kazalar, Köprülü, İstanbul merkez kazaları ve Rumeli Ciheti.	5,5

Şekil 2. 1895 Tarihli Ağnam Vergisi Tarifesi

Tablo 7' ve 8' den anlaşılacağı üzere vergi tahsilatı ve toplanması sırasında bölgesel farklılıklar ve hayvanın elde ettiği gelir göz önüne alınarak yeniden bir düzenlemeye gidilmiştir. Vergi oranları 1 ve 5 kuruş arasında belirlenmiş, toplama işi ise ağnam emanetine devir edilmiştir.

⁵⁵ İlkmen, a.g.e., s.30.

⁵⁶ İlkmen, a.g.e., s.30.

Ağnam vergisi hakkında ki düzenlemeler 1902 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönemde padişah olan II. Abülhamit ticaret ve ekonomi ile yakından ilgilenen bir padişahı. Bunun en büyük göstergesi dönemin aydınlarından olan Münif Paşa'dan iktisat dersleri alması ve bu dersleri dönemin okullarında okutmasıdır.⁵⁷ Devletin içinde bulunduğu ekonomik durum Rum bankerlerin o dönemde devlet ekonomisinde söz sahibi olmasına neden oldu. Bu düzenlemedeki temel amaç, devlet tarafından görevli olan vergi tahsildarlarının yerlerini değiştirerek vergi bölgelerindeki etkinliklerini ortadan kaldırmak ve rüşvet iltimas gibi olayların önüne geçmek amaçlı olmuştur. Ağnam vergisinin muafiyeti konusu ise 1840 tarihli talimatnamenin birinci maddesinde yer almış olup, bu suretle tekkeler, zaviyeler ve manastırlar ağnam vergisinden muaf tutulmuşlardır.⁵⁸

Bu muafiyet hususu Mevlana, Hacı Bayramı Veli ve Zeynelabidin gibi önemli yere sahip olan tekkeler iken daha sonraları bunlara ek olarak diğer tekkelerinde bu vergiden muaf tutulduğunu görmekteyiz. Bu muafiyet kaçak tekkelerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiş, bunu önlemek amacı ile devlet yeni bir düzenleme ile bazı tekkelerin muafiyetini kaldırmıştır. Aşağıda verilen tablodaki tekke ve zaviyelerin muafiyet hakları devam etmiştir.⁵⁹

Tablo 9. Ağnam Vergisinden Muaf Olan Tekke ve Zaviyeler⁶⁰

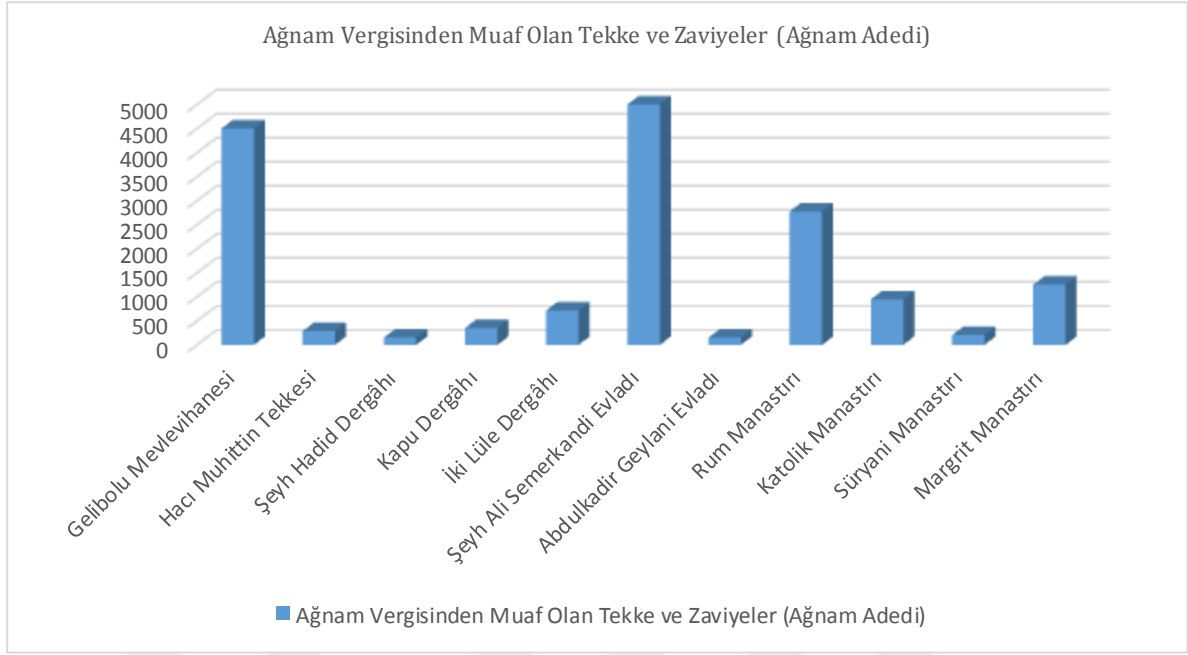
Vilayetler	Tekke ve Zaviyeler	Ağnam Adedi
Kale-i Sultaniye	Gelibolu Mevlevihanesi	4500
Edirne Vilayeti	Hacı Muhittin Tekkesi	283
Bağdat	Şeyh Hadid Dergâhı	150
Selanik	Kapu Dergâhı	350
Selanik	İki Lüle Dergâhı	715
Ankara	Şeyh Ali Semerkandi Evladı	5000
Hüdavendigâr	Karahisar Sahip Mevlevihanesi	Hepsi
Bolvadin	Abdulkadir Geylani Evladı	150
Suriye	Rum Manastırı	2775
Suriye	Katolik Manastırı	945
Suriye	Süryani Manastırı	200

⁵⁷ Ali Budak, *Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını: Münif Paşa*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2004, s.65.

⁵⁸ İlkmen, a.g.e., s.31.

⁵⁹ İlkmen, a.g.e., s.32.

⁶⁰ İlkmen, a.g.e., s.32.

Şekil 3. Ağnam Vergisinden Muaf Olan Tekke ve Zaviyeler

3.2. Domuz Resmi

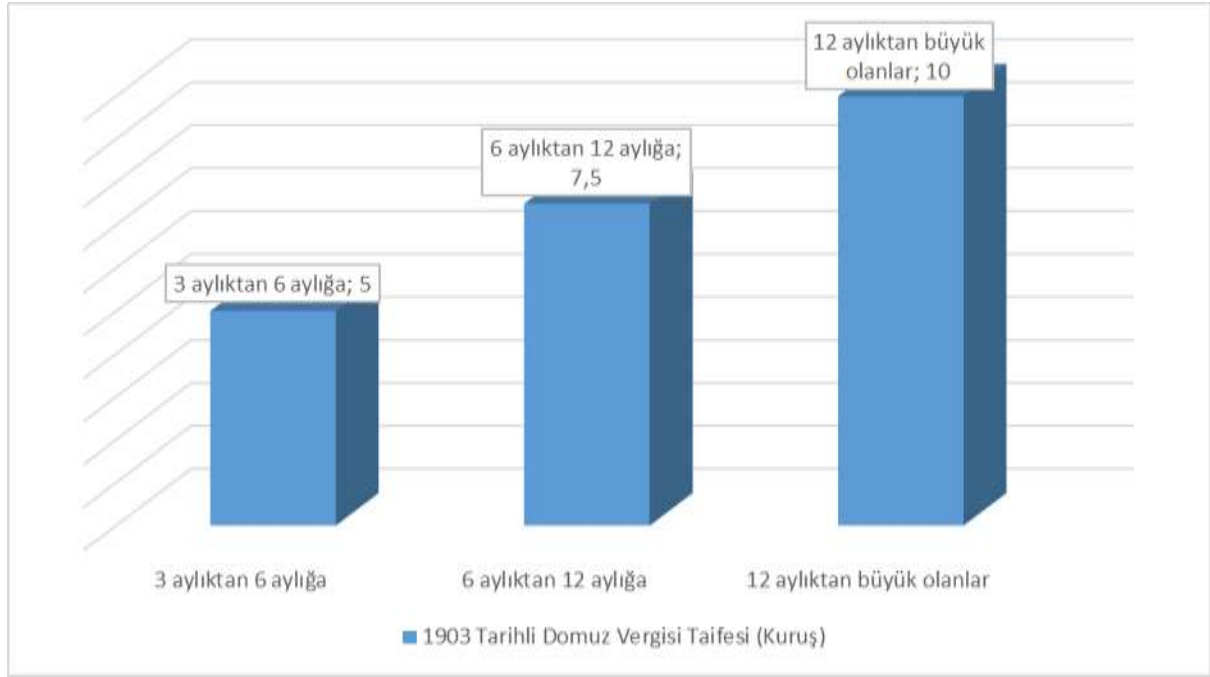
Osmanlı Devletinin 1458 yılında Sırbistan'ı fethi ile birlikte Belgrat ve Alacahisar şehirlerindeki domuz sahiplerinden hayvan başına 4 para vergi alınmaya başlanmıştır. Vergi, 1779 yılında kaldırılmış fakat 1781 yılında devletin içinde bulunduğu ekonomik koşullar sebebi ile tekrar alınmaya başlanmıştır. 1857 yılına gelindiğinde domuzların ormanlık ve yaylak alanlara vermiş olduğu zararlar sebebi ile hayvan başına vergi 10 kuruşa çıkartılmıştır. Domuzdan alınan verginin bir anda yükselmesi üreticiler tarafından tepki ile karşılanmış, 1903 yılında yeniden aşağıda verilen tabloda belirtildiği üzere düzenlemeye gidilmiştir.⁶¹

Tablo 10. 1903 Tarihli Domuz Vergisi Taifesi⁶²

Vergiye Tabi Domuzlar	Domuz Değeri	Alınan Vergi
3 aylıktan 6 aylığa	40-50 kuruş	5 kuruş
6 aylıktan 12 aylığa	70-80 kuruş	7,5 kuruş
12 aylıktan büyük olanlar	100 kuruş	10 kuruş

⁶¹ İlkmen, a.g.e., s.33. vd; Feridun Emecen, "Ağıl Resmi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, ss.467-468.

⁶² İlkmen, a.g.e., s.33.

Şekil 4. 1903 Tarihli Domuz Vergisi Taifesi

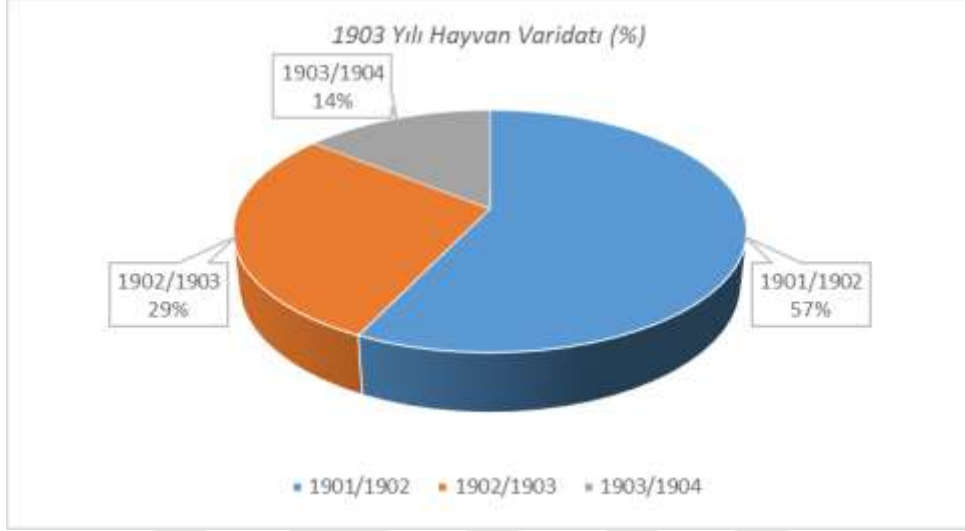
3.3. Deve, Katır, At, Merkep, Sığır ve Manda Resmi

Osmanlı Devletinde, Tanzimat Fermanının son dönemlerine kadar bu hayvanlardan vergi alınmazdı. Ancak 1875 yılında devletin maliyedeki açığını kapatmak için bu hayvanlar da vergi mükellefi yapıldı. İlk olarak, derisinden sütünden ve ticari faaliyetlerde kullanılan develerden, hayvan başı 10 kuruş alınmaya başlanmıştır. Develerin yoğun olarak kullanıldığı bölgelerde, vergiyi tahsil etmek için görevlendirilmiş tahsildarlar bulunuyordu. Bu hayvanların bir isim adı altında toplanması ve tahsil edilmesi ekonomik koşullar sebebi ile pek mümkün olmamıştır. Mandadan alınan verginin tahsili de deve ile aynıdır. Öküz, inek, at, katır ve merkeplerden de devletin mali açığını gidermek için hayvan başına 10 kuruş olmak üzere vergi alınmasına karar verilmiştir. Bu döneme kadar hayvanları vergilendirme işlemi, 1878 ve 1902 yıllarında hazırlanan talimatnamelere göre yapılırdı ancak bu talimatnamelerde büyükbaş hayvanlar vergi kapsamına alınmıyordu. Bunu ortadan kaldırmak için 1903 yılında yeni bir düzenlemeye gidilmiş, bu düzenleme ile birlikte iki yaşını doldurmamış ve zirai işlerde kullanılan büyükbaş hayvanlar hariç diğer hayvanlar vergi kapsamına alınmıştır. Tablo 11’de görüldüğü üzere % 53 ve %75 arasındaki artış o dönemde meydana gelen vergi kaçakçılığının sonucudur. Bu kaçakçılığı önlemek amacı ile devlet, 1904 yılında yukarıda belirtilen hayvanlardan vergi yükümlülüğünü kaldırmış eskisi gibi ağnam, deve, camus ve domuzdan vergi almaya başlamıştır.⁶³

⁶³ İlkmen, a.g.e., s.34.

Tablo 11. 1903 Yılı Hayvan Varidatı⁶⁴

SENE	Hayvan Varidatı
1901/1902	1 360 000 TL
1902/1903	680 000 TL
1903/1904	340 000 TL

Şekil 5. 1903 Yılı Hayvan Varidatı

Ağnam Vergisi konusunda 1895-1902 yıllarında iki düzenleme yapılmış ve vergi bu düzenlemelerdeki esaslara göre tahsil edilmiştir. Yapılan bu düzenlemeler geniş çapta olmayıp sadece maliyenin içinde bulunduğu mevcut durumu düzeltmek ve açığı kapatmaya yönelik olmuştur.

Tablo 12. 1910 Yılında Osmanlı Devletinde (Koyun-Keçi) Alınan Hayvanlar Vergisi Miktarları⁶⁵

Vilayetin Adı	Sancağın Adı	Kazanın Adı	Vergi Miktarı
İstanbul		Rumeli Kazaları	5 kuruş 33 para 2/10
Edirne			5 kuruş 33 para 2/10
Selanik			5 kuruş 33 para 2/10
	Çatalca		5 kuruş 33 para 2/10
İstanbul		Anadolu Kazaları	5 kuruş 12 para
Aydın	İzmir		5 kuruş 12 para
Aydın	Aydın		5 kuruş 12 para
Aydın	Denizli		5 kuruş 12 para
Aydın	Saruhan		5 kuruş 12 para
Hüdavendigâr			5 kuruş 12 para
Manastır	Manastır		5 kuruş 12 para
Manastır	Serfiçe		5 kuruş 12 para
Manastır	Göriçe	Göriçe	5 kuruş 12 para

⁶⁴ İlkmen, a.g.e., s.34.

⁶⁵ Gönüllü, 2011, a.g.e., s.96. vd; Devlet-i Osmaniye Maliye Nezareti, a.g.e., ss.36-46.

Tablo 12. Devamı

Manastır	Göriçe		5 kuruş 12 para
Kosova	Üsküp	Köprülü	5 kuruş 33 para 2/10
Cezair	Midilli		5 kuruş 12 para
Cezair	Sakız	Sakız	5 kuruş 12 para
	İzmit		5 kuruş 12 para
	Karesi		5 kuruş 12 para
	Kala-i Sultaniye		5 kuruş 12 para
Aydın	Menteşe		4 kuruş 30 para 8/10
Kosova	Üsküp		4 kuruş 30 para 8/10
Kosova	Prizrin	Gostivar	4 kuruş 30 para 8/10
Kosova	Prizrin	Kalkandelen	4 kuruş 30 para 8/10
Kosova	Priştine		4 kuruş 30 para 8/10
Kosova	Prizrin	Prizrin	4 kuruş 30 para 8/10
Kosova	Prizrin	Firzovik	4 kuruş 30 para 8/10
Kosova	Prizrin	Gura	4 kuruş 30 para 8/10
Manastır	Göriçe	Ustruva	4 kuruş 30 para 8/10
Manastır	Göriçe	Kolonye	4 kuruş 30 para 8/10
Yanya			4 kuruş 9 para 6/10
Halep	Halep		4 kuruş 9 para 6/10
Adana	Adana		4 kuruş 9 para 6/10
Adana	Mersin		4 kuruş 9 para 6/10
Adana	Mersin		4 kuruş 9 para 6/10
Ankara			4 kuruş 9 para 6/10
Beyrut			4 kuruş 9 para 6/10
Sivas	Amasya		4 kuruş 9 para 6/10
Sivas	Tokat		4 kuruş 9 para 6/10
	Canik		4 kuruş 9 para 6/10
Trabzon	Trabzon		4 kuruş 9 para 6/10
Trabzon	Lazistan		4 kuruş 9 para 6/10
Konya			4 kuruş 9 para 6/10
	Kudüs		4 kuruş 9 para 6/10
Suriye	Şam		4 kuruş 9 para 6/10
Suriye			4 kuruş 9 para 6/10
	Bolu		4 kuruş 9 para 6/10
Kastamonu	Sinop		4 kuruş 9 para 6/10
Cezair	Limni		4 kuruş 9 para 6/10
Aydın	Denizli	Karaağaç	4 kuruş 9 para 6/10
Halep	Halep	Rakka	4 kuruş 9 para 6/10
Halep	Maraş		4 kuruş 9 para 6/10
Adana	Kozan		4 kuruş 9 para 6/10
Adana	Cebeli Bereket-i		4 kuruş 9 para 6/10
	Urfa		4 kuruş 9 para 6/10
Elaziz	Malatya		4 kuruş 9 para 6/10
Suriye	Havran		4 kuruş 9 para 6/10

Tablo 12. Devamı

Sivas	Sivas		4 kuruş 9 para 6/10
Sivas	Karahisari		4 kuruş 9 para 6/10
	Kudüs	Gazze	4 kuruş 9 para 6/10
Trabzon	Gümüşhane		4 kuruş 9 para 6/10
Kastamonu	Kastamonu		4 kuruş 9 para 6/10
Kastamonu	Kengiri		4 kuruş 9 para 6/10
İşkodra			3 kuruş 28 para 4/10
Manastır	Debre		3 kuruş 26 para 4/10
Manastır	İlbasan	İlbasan	4 kuruş 30 para 8/10
Manastır	İlbasan	Garamış	4 kuruş 30 para 8/10
Manastır	İlbasan	Piksin	4 kuruş 28 para 4/10
Kosova	Prizrin	Luma	4 kuruş 30 para 8/10
Kosova	İpek	İpek	4 kuruş 30 para 8/10
Kosova	İpek	Yakova	4 kuruş 30 para 8/10
Musul			4 kuruş 9 para 6/10
Bağdat			3 kuruş 28 para 4/10
Basra			3 kuruş 28 para 4/10
	Zor		4 kuruş 9 para 6/10
Suriye	Gerin		4 kuruş 9 para 6/10
Erzurum			4 kuruş 9 para 6/10
Van			4 kuruş 9 para 6/10
Bitlis			4 kuruş 9 para 6/10
Diyarbakır			4 kuruş 9 para 6/10
Elaziz	Elaziz		4 kuruş 9 para 6/10
Elaziz	Dersim		4 kuruş 9 para 6/10
Cezair	Rodos		3 kuruş 28 para 4/10
Cezair			3 kuruş 28 para 4/10
Cezair	Sakız	Karyod	3 kuruş 28 para 4/10
Cezair	Sakız	Kalimigos	3 kuruş 28 para 4/10
Cezair	Balıne	Matyusçe	3 kuruş 28 para 4/10
Kosova	İpek	Brana	3 kuruş 7 para 2/10
Kosova	İpek	Gosine	3 kuruş 7 para 2/10
Kosova	İpek	Tirgovişte	3 kuruş 7 para 2/10
Kosova	Senice		2 kuruş 26 para
Kosova	Taşlıca		2 kuruş 26 para
Kosova	Priştine	Yenipazar	2 kuruş 26 para
	Bingazi		2 kuruş 4 para 8/10
	Yemen		1 kuruş 2 para 4/10

Osmanlı Devletinde 1910 yılına kadar Ağnam Vergisi devletin her bölgesinde tahsil ediliyordu. Bu dönemde Ağnam Vergisinin en yüksek olduğu yer, 5 kuruş 33 para ile Rumeli Eyaleti ve Çatalca Sancağıdır. En düşük olduğu bölge ise 1 kuruş 4 para ile Yemen Sancağı olmuştur. Bu farklılık verginin tahsili sırasında bölgesel farklılıkların göz önüne alındığının en büyük göstergesidir.⁶⁶

⁶⁶ Gönüllü, 2011, a.g.e., s.74. vd; Devlet-i Osmaniye Maliye Nezareti, a.g.e., s.36.

Birinci Balkan Savaşı 1912 yılında Karadağ'ın Osmanlı Devletine savaş açması ile fiilen başlamıştır. Savaş sonucunda Osmanlı Devleti Balkan Devletleri karşısında hemen hemen her cephede yenilmiştir. Bu yenilgi de II. Abdülhamit döneminde hem ordunun hem de maliyenin teknik ve ekonomik açıdan çökmesinin büyük payı vardır. Savaş sonucunda 1913 yılında Londra Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma sonucunda Osmanlı Devletinin son Balkan devleti olan Arnavutluk bağımsızlığını kazanmış sınırlar Midye-Enez hattına çekilmiştir. Balkan savaşı bu antlaşma ile sona ermemiştir. Savaşın sonucundan hoşnut olmayan Bulgaristan 1913 yılında Sırbistan ve Yunanistana saldırması ile İkinci Balkan savaşı başlamıştır. Savaş Ağustos 1913 yılında imzalanan Bükreş Barış Antlaşması ile sona ermiştir. Savaş sonucunda Osmanlı sınırı Midye-Enez den tekrar Edirneye ulaşmıştır.⁶⁷

Birinci Dünya Savaşının sebep ve sonuçları, Fransız İhtilali ve onun ardı sıra gelen ihtilal savaşlarının getirmiş olduğu gelişmelerin bir neticesidir. Fransız İhtilalinin ortaya çıkardığı yeni fikirler ve siyasi akımlar devletlerin yeniden şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. İhtilalin ardından Milliyetçilik akımının kendini göstermeye başlaması savaşı tetikleyen en önemli etkenlerden biri olmuştur. Bu akım kendini ilk olarak 1912-1913 yıllarında Balkan Savaşlarının patlak vermesi ile göstermiştir. Böylece Birinci Dünya Savaşının ateşleyen kıvılcım bu bölgeden atılmış oldu. Savaşın bir diğer nedeni ise 1871 yılından sonra Alman İmparatoru Bismarck'ın politikaları Avrupayı bloklaştırma ve silahlanma yarışına götürmüştür. Bunun yanında endüstrileşmenin 19. yüzyıl içinde kendini hızlı bir şekilde göstermesi savaşı tetikleyen bir diğer unsur olmuştur.⁶⁸ 28 Temmuz 1914 yılında itilaf ve ittifak grupları arasında fiilen başlayan savaş 11 Kasım 1918 yılında ittifak grubunun yenilmesi ile sona ermiştir. Bu savaş da ittifak grubunda yer alan Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918 yılında Mondros Mütarekesini imzalayarak savaştan çekilmiş ve imparatorluk yıkılış sürecine girmiştir. I. Dünya Savaşının patlak vermesi ile birlikte devlet lazım olan parayı temin etmek için zamlar yapmaya devam etmiştir. 1918 ve 1920 yıllarında vergi miktarının sekiz misline çıkartılması da mevcut durumu değiştirmemiştir.⁶⁹ 1909'dan 1919 yılları arasında vergi gelirlerinin masraflarından az olduğu aşağıdaki tabloda görülmektedir. Bunun sebebi devletin o dönemde içinde bulunduğu siyasi durumun vergi alanınada nasıl etki ettiğini göstermektedir.

Tablo 13. 1909'dan 1919 Yılına Vergi Gelirleri Ve Bütçe Tablosu⁷⁰

Mali Yıl	Varidat	Masarif	Bütçe Açığı
1909	25 078 962 TL	30 539 545 TL	5 460 583 TL
1910	26 015 101 TL	35 693 783 TL	9 678 682 TL
1911	28 445 795 TL	36 233 184 TL	7 787 389 TL

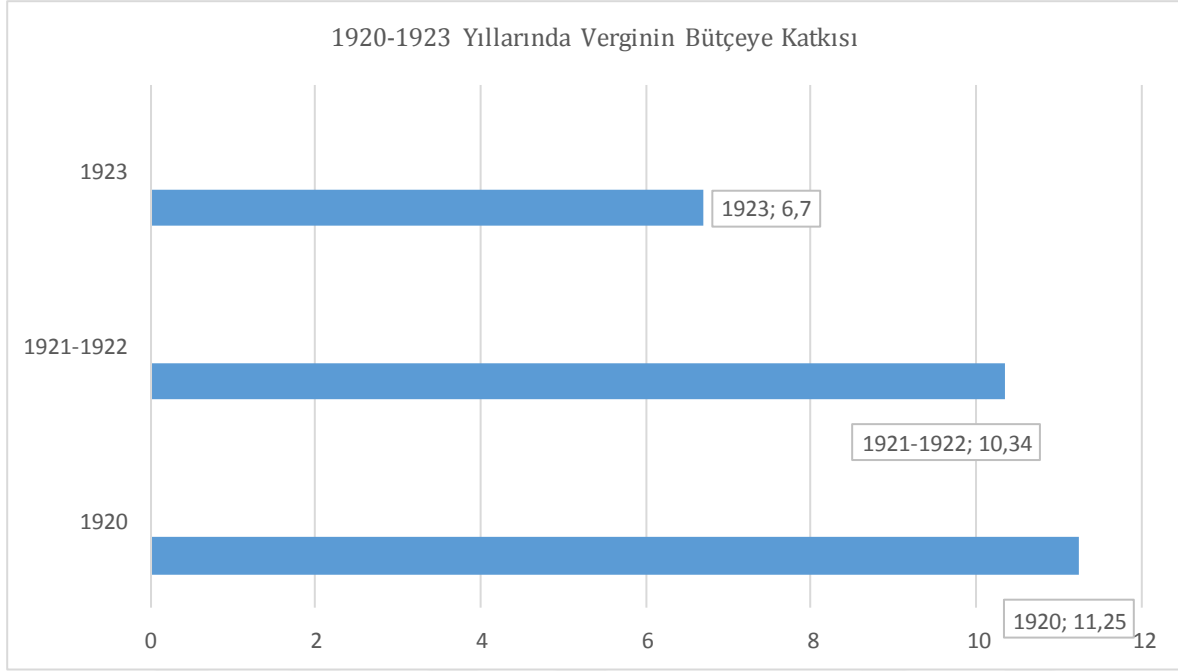
⁶⁷ Oral Sander, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü*, İmge Kitabevi, Ankara, 1993, ss.252-253.

⁶⁸ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1914-1980*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1994, ss.99-100.

⁶⁹ İlkmen, a.g.e., s.34.

⁷⁰ İlkmen, a.g.e., s.16.

1912	30 514 158 TL	34 590 561 TL	4 076 403 TL
1913	30 514 158 TL	34 590 651 TL	4 076 403 TL
1914	32 607 490 TL	34 012 003 TL	1 404 513 TL
1915	36 836 438 TL	35 657 545 TL	8 821 107 TL
1916	25 012 572 TL	39 724 720 TL	14 712 148 TL
1917	23 584 165 TL	35 304 511 TL	29 720 346 TL
1918	34 016 698 TL	51 969 711 TL	17 953 013 TL
1919	34 016 698 TL	92 731 578 TL	58 714 880 TL

Şekil 6. 1909'dan 1919 Yılına Vergi Gelirleri Ve Bütçe Tablosu

3.4. Milli Mücadele Döneminde Ağnam Vergisi

Osmanlı Devletinde 18. yüzyıldan sonra birbirini izleyen savaşlar ve kaybedilen topraklar devletin ekonomisini bitirme noktasına getirmiştir. Ekonomideki bu durumu düzeltmek için dışarıdan borç para alarak kapatma çabasına giren Osmanlı Devleti, yapmış olduğu bu yanlış politika sebebi ile ekonomisini tam bir çıkmaza sokmuştur.⁷¹

30 Ekim 1918 yılında Mondros Mütarekesinin imzalanması ile başlayan işgaller büyük oranda coğrafi olarak kolay, ekonomik ve stratejik bakımdan önemli yerlerden başlamıştır. Az sayıda ve azınlıkların elinde bulunan Osmanlı sanayisi'nin bu bölgelerde yer alması Anadolu insanını siyasi ve ekonomik olarak kendi kaderini tayin hakkını gerekli kılmış ve ulusal kurtuluş mücadelesini başlatmıştır. Milli mücadelenin başlangıcı Mustafa Kemal Paşa'nın Samsuna ayak bastığı 19 Mayıs 1919 olarak kabul edilmektedir. Bu tarihten önce Osmanlı Devleti topraklarının bir milyon kilometrekaresine yakını kaybetmişti. 30 Ekim 1918 yılında

⁷¹ Vedat Eldem, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s.1.

Mondros Mütarekesinin ardından savaşızsız bir işgal dönemi başlamıştı. Bu işgal karşısında Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Anadolu'nun kurtuluşu için mücadele başlatılmış, mücadelenin haklılığını ve kapsamını Anadolu insanına anlatmak için Erzurum ve Sivas illerinde kongreler gerçekleştirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında nüfusun ve üretici kesimin silahaltına alınması ülke ekonomisinin temeli olan tarım ve ticareti bitirme noktasına getirmiştir. Tarımsal üretimin ve ihracatın en çok yapıldığı bölgeler bu dönemde işgal altında olduğu düşünürse Kurtuluş Savaşını yapan kadronun ekonomik açıdan ne kadar zor bir durumda olduğu anlaşılmaktadır. Anadoluda işlenebilen arazilerin büyük çoğunluğu toprak ağalarının elinde bulunması o dönemde savaşın ekonomik olarak temel gelirini oluşturan verginin toplanmasında büyük sıkıntılar çıkmasına neden olmuştur. Savaş nedeni ile ülkede üretim durmuş bütün enerji ordunun donatımına ve örgütlenmesine odaklanmıştır.⁷²

Savaşın en önemli gelirlerden olan vergilerden bir tanesi de o dönemde ağnam vergisidir. Osmanlı Devletinden bu yana var olan ağnam vergisi, Milli Mücadele döneminde de gündeme gelmiş, Ankara Hükümeti tarafından verginin yürürlüğe girmesi ve alınması yönünde çalışmalar yapılmıştır. O dönemde İstanbul'da bulunan Meclisi Mebusan tarafından, 1920 yılında ağnam vergisinin sekiz katına çıkarılması yönünde meclise teklif sunulmuştur. Meclisi Mebusan o dönemki mevcut şartlar sebebi ile teklifi kabul etmemiş, geçen dönemde alınan ölçüde dört misli fiyat ile verginin tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu dönemde ağnam vergisinin sekiz misli alınması söylentisi yayılmış, bu durum Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gündemine dahi gelmiştir.⁷³

Milli Mücadele döneminde işgalden geriye kalan yerlerde ekonominin büyük bölümü tarım ve hayvancılığa dayanmaktaydı. Bu çerçevede, Türkiye Büyük Millet Meclisi halktan, tahsili kolay, az masraflı olan gelir kaynaklarını vergilendirmeye başladı. Bunlardan birisi ve en önemlisi hayvanlardı, öyle ki hayvanlardan alınan vergi o dönemde mevcut bütçenin % 12'sini oluşturmaktaydı. Hayvanlardan alınan vergi, Milli Mücadele yıllarında ülkenin içinde bulunduğu mevcut durum nedeni ile devletin sınırlı sayıda bulunan gelir kaynaklarından biriydi.⁷⁴ Bunun en büyük delillerinden biri Türkiye Büyük Millet Meclisininin 24 Nisan 1920 yılında kabul ettiği ilk kanunun, Ağnam-ı Resmîye kanunu olmasıdır.⁷⁵ O dönemde verginin önemi anlatan bir diğer gelişme ise 8 Ağustos 1921 yılında kabul edilen Tekâlîf-i Milliye Emirleri'dir. Bu yasanın 8. ve 10. emirlerinde hayvanlar vergisi tahsil edilen vatandaşların mevcut hayvanları ile askeri malzemelerin taşınmasında yardımda bulunacaktır ve ülkede bulunan hayvanların %20 lik

⁷² Ahmet Emin Yaman, "Kurtuluş Savaşı Ekonomisi ve Maliyesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 12, 1993, ss.421-422-423. vd; Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele Son Meşrutiyet 1919-1920*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1998, s.616.

⁷³ Gönüllü, 2015, a.g.e., s.75.

⁷⁴ Alptekin Müderrisoğlu, *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1990, s.36.

⁷⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, D.1, C: 1, İç: 2, (24.04.1920).

bölümü devlet tasarrufuna ayrılacaktır hükmü yer almıştır.⁷⁶ Milli Mücadele döneminde çıkarılan 58, 192, 295 sayılı kanunlarla 1920 ve 1923 yılları arasında hayvanlardan alınan verginin bütçeye katkısı %11.25 oranında olmuştur.⁷⁷

Milli Mücadele dönemi içerisinde savaş atmosferinin yaratmış olduğu ortamın getirdiği zorluklar halkın elindeki sayılı ve önemli gelirlerinden olan hayvanların vergi miktarlarının artırılacağı söylentisi rahatsızlığa sebep olmuştur. Bu konuşmasında Kırşehir Mebusu Müfit Kurutluoğlu ağnam vergisinin sekiz katına çıkarılacağına dair söylentilerin araştırılmasını şöyle ifade etmiştir;

*"...Takrir sahibi olduğum için söz söylememe müsaade buyurun. (Gürültüler). Mesele şahsî değildir, efendim. Merhamet buyurun da arz edeyim: Şu sırada her tarafta ağnam meselesi dedikoduyu mucib oluyor. Verilecek kararı müstaceliyet ile tebliğ edersek, demin Paşa Hazretlerinin buyurduğu gibi bâzı hisler uyanmıyacak ve bu hisler bizi başka suretle meşgul etmiyecek ve bu meşguliyetten de azade kalarak herşeyden salim ve münevver olarak milletin işini düşüneceğiz. Binaenaleyh, bunu her taraftan bekliyorlar. Bunun için bu meseleyi müstaceliyet kararıyla teklif ettik. Yarına kalmasıyla bugün olması hakkında bir teklif yoktur. Umumiyetle taşralardaki ahvali durdurmaya matuf olduğu için Heyet-i Muhteremeden bunu istiyoruz ki, bugün buna bir karar verelim."*⁷⁸

Bu olay üzerine dönemin Erzurum Mebusu Celâlettin Arif kanunun söylenti olduğuna dair bir bilgilendirme ne meclise nede halka söylenmiş bu sebep ile Anadolu ve Ankara çevresinde halkın bu durumdan rahatsız olduğunu dile getirmiş meclisin bu konularda daha duyarlı olmasını istemiş ve şunları söylemiştir;

"...Kırşehir Mebusu Müfid Efendi Hazretleriyle rüfekayı muhteremesinin imza edip Meclis-i Âlinize takdim ettiği takrirden biraz bahsetmek isterim. O da, mâlûmuâliniz olduğu veçhile Ağnam Resminin tenzili meselesidir. Meclisi Mebusan İstanbul'da içtima eylediği zaman da Hükümet Ağnam Resminin sekiz misline iblâğını talebeylemiş ve muvakkat bütçe ile de bu sekiz misli Meclisi Âlinin tasvibine arz etmiş idi. On beş milyon bir rakamı muhtevi olan iki aylık mı? vakkat bütçede bu sekizmisli Ağnam Resmini Meclis kabul eylemedi ve bunun yine geçen sene olduğu veçh ile dört misline ircamı talebetti. Diğer taraftan Ağnam Resmi

⁷⁶ Gotthard Jaschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi-1*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s.158.

⁷⁷ Berrin Şentürk, "Türkiye'de canlı hayvanlardan alınan vergi uygulamalarının sosyoekonomik analizi", *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, Sayı: 64, s.25.

⁷⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, D.1, C: 1, İç: 2, (24.04.1920).

hakkında Hükümetçe tanzim edilen kararname Meclisi Mebusanın Bütçe Encümeninde uykuya yattı. Ankara'ya muva salâtımda, yollardan geçtiğim Ayaş'ta ve Beypazarı'nda ve daha ilerde rasgeldiğim birçok ahaliyi muhtereme bundan şikâyet ediyorlardı. Ankara'ya muvasalâtımda bu husus hakkına gerek Paşa Hazretleriyle ve gerek Vali Bey efendi ile görüştük. Onun için Meclis-i Âlinizin en evvel kanuni bir harekette bulunmasını istirham ederim.”⁷⁹

Kanun ile ilgili olarak dönemin Antalya Mebusu Hamdullah Suphi Tanrıöver, halk içerisinde ağnam vergisinin artırılacağı söylentisinin yanında hilafet ve saltanat makamına dair konularında dolaştığını vergi söylentisinin yanında meclisin bu konuların üstünde de durması gerektiğini dile getirilmiştir;

“...Meclisi Âlinize bir teklifim vardır: Muhterem arkadaşlar! Mecliste ilk söylenilen sözden enson söylenilen söze kadar ayrı bir mesele olan ağnama aid olanı bir tarafa bırakırsak memleketime saili umumiyesini mevzuu bahis ile mütemadi söylediğimiz birşey var idi. Oda Meclisin, milletin ruhuna tercüman olarak Makamı hilâfet ve saltanat hakkında düşündüklerini teyit ve tesbit etmesinden ibaretti. Onu yalnız kendi aramızda yapmayalım ve bir beyanname ile neşredilmesini teklif ediyorum. Yeni toplanan Millet Meclisi namına tahrikâta, ifsadata nihayet vermek için millet muvacehesinde bir defa daha söyliyelim ki, halka hariçte telkin edilen fikir baştanbaşa müfsit bir maksat takibediyor. Teşkilâtı millîyenin ve mücahedemizin ruhu, padişaha, hilâfete ve hukukuna vatanımızın selâmetine, birliğine, tamamiyetine sadakatten ibarettir; buna hürmet ettirmektir. Bunun bir beyanname ile memlekete ilânında fayda tasavvur ediyorum. Tasvip buyurursanız beyanname neşrederim.”⁸⁰

Kanun ile ilgili olarak dönemin Çorum Mebusu Ferid Törümküney, verginin sekiz misli yerine dört misli alınması hakkında dönemin Erzurum Mebusu Celaleddin Arif Beyin sözlerini destekler nitelikte şunları söylemiştir;

“...Mâlûmuâliniz, Ağnam Kanununda her vilâyette alınan rüsum müsavi değildir. Binaenaleyh siyyanen yirmi kuruş veya otuz kuruş veya kırk kuruş demek kabil olamaz. Celâleddin Arif Beyin teklifleri veçhile dört misli dersek kanunun ruhunu da muhafaza etmiş oluruz.

⁷⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, D.1, C: 1, İç: 2, (24.04.1920).

⁸⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, D.1, C: 1, İç: 2, (24.04.1920).

Binaenaleyh bir madde-i münferide yazılmasını ve dört misli olarak kabul edilmesini teklif ederim. Bir madde-i münferide yazılmıki bir şekli katiye ifrağ edilmiş olsun! Yalnız tahrir Hükümeti icraiyyeye verilecektir. Bu bir vesika olarak kalacaktır. Şu suretle maddi münferidede dört misli olmasını istiyorum. Vilâyet hissesi de bir misildedir ve zamaimde vilâyet hissesi yoktur. Şimdiye kadar alınanların iadesi lâzımdır veya vergi borçlarına mahsubetniek mümkündür. Borçları olmayanlarıki doğrudan doğruya iade edilir.⁸¹

Kanun ile ilgili tek itiraz dönemin Kırşehir Mebusu Müfid Efendi tarafından dile getirilmiştir. Buna karşılık verginin sekiz misli yerine dört misli alınması meclisin teklifine sunulmuş ve teklif Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Böylece Türkiye Büyük Millet Meclisinin kabul etmiş olduğu ilk yasa, 24 Nisan 1920 tarihli *Ağnam Resmi Kanunu* olmuştur.⁸² Bu kanunla birlikte verginin 16 ve 20 kuruş alınması kararlaştırılmıştır. Meclis 27 Kasım 1920'de kanun hakkında yeniden bir düzenlemeye gitmiş, bu düzenleme ile 16 kuruş olarak alınan verginin 32 kuruş, 20 kuruş olarak alınan verginin 40 kuruş olarak alınması kararlaştırılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 27 Aralık 1920 tarihinde İcra Vekâleti tarafından *Ağnam Vergisi Kanunu* hakkında 13 maddeden oluşan bir tasarı hazırlanmış ancak bu tasarı kabul edilmemiştir. T.B.M.M. tarafından Ağnam Vergisi hakkında Şubat 1922 yılında yeniden düzenlemeye gidilmiş kanun, Mart 1922 yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten sonra Maliye Vekâletinin emri ile verginin ayrı olarak iki kalemden gösterilmesi istenmiş, Maliye Vekâletinin izni olmadan vergiden tahsil edilen paranın hiçbir şekilde kullanılmaması talimatı verilmiştir. Bu dönemde vergi tahsili sırasında azami özenin gösterilmediği anlaşılmıştır. Sürecin yavaş ilerlediği yönünde şikâyetler alan Maliye Nezareti, vergi tahsil memurlarına gönderdiği yazıda, vergi tahsilinde gereken özenin gösterilmesi aksi takdirde cezai işlem uygulanacağını bildirmiştir. Bunun yanında tahsil edilen paranın günü gününe hangi bankaya ne kadar süreyle yatırıldığı hakkında Maliye Nezaretine bilgi verilmesini istenmiştir. Başka bir hususta devletin içinde bulunduğu mevcut harp durumu sebebi ile bu görevin bir vatan görevi olduğunu belirtilmiştir. Buna rağmen Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde verginin toplanmasına daha başlanmadığı tespit edilmiş ve bölgede bulunan tahsil memurlarına ikaz yazıları şu şekilde gönderilmiştir;⁸³

"İçinde bulunulan yıla ait emlâk ve temettû vergileriyle, genel olarak eski yıllara ait vergi tahsilâtı mahalli ihtiyaçlara terk edilmiştir. İçinde bulunulan yıla ait ağnam ve harp kazançları vergisiyle âşâr depozitleri

⁸¹ TBMM Zabıt Ceridesi, D.1, C: 1, İç: 2, (24.04.1920).

⁸² TBMM Zabıt Ceridesi, D.1, C: 5, İç: 2, (24.04.1920).

⁸³ Gönüllü, 2015, a.g.e., s.76.

te'hir edilmeksizin derhal merkeze gönderilecek ve bu üç kalem vergiden on para bir tarafa sarf edilmeyecektir. Mahalli ihtiyaçlara terk edilen eski yıllara ait vergi gelirleri ile içinde bulunulan yıla ait emlak ve temettü vergilerinden vuku bulan tahsilât miktarı muntazam olarak bildirilecektir. Merkeze gönderilecek olan ağnam ve harp kazançları ile âşâr depozitlerinden vuku bulan tahsilât ve irsâlât muntazam olarak bildirilecek, ayrıca tahsilât ve irsâlât miktarları açıklanacaktır. İçinde bulunulan durumun ehemmiyet ve nezaketi takdir edilerek, her zamandan ziyâde tahsilâta ehemmiyet verilecektir.”⁸⁴

Savaşın getirmiş olduğu olağanüstü durum sebebi ile gelirlerin düzenli ve hızlı bir şekilde gerekli yerlere eksiksiz ulaştırılması Maliye Vekâleti tarafından bildirilmiştir. Yukarıda belirtilen uyarı yazısına rağmen özellikle Konya vilayetinde yaşanan bazı sıkıntılar Maliye Vekâleti, İcra Vekili Heyeti ve Başkomutanlık Makamı arasında 5 Nisan 1922 yılındaki yazışmada dile getirilmiştir;

“Haftalık tahsilât telgraflarından, Konya’dan başka, bütün livalardan az çok vergi tahsilâtı yapıldığının anlaşıldığı, genel gelirlerin mahalline terk edilmesinden sonra, Konya hâriç hiç bir taraftan Aralık ve Mart ayları maaşı için yardım talep edilmediği, Konya’dan şimdiye kadar henüz içinde bulunulan yıla ait vergi tahakkukunun bile yapılmadığı ve vekâlet tarafından bu konu ile ilgili olarak Konya Defterdarlığı’na tebligatta bulunulduğu”⁸⁵

Bunun yanı sıra Anadolu’nun en zengin vilayetlerinden olan Konya ilindeki memurların maaşlarında sıkıntı çektiği ve bununla ilgili bir iyileştirme yapılması için yazı yazıldığı da incelemeler sonucunda ortaya çıkmış ve bu bilgiler Nisan 1922 de Başkomutanlık makamına bildirilmiştir.⁸⁶

⁸⁴ BCA. Mua. Fon Kodu:030.10.0. Yer No: 136.974.5, (1922).

⁸⁵ BCA. Mua. Fon Kodu:030.10.0. Yer No: 136.974.5, (1922).

⁸⁶ Gönüllü, 2015, a.g.e., s.77

4. CUMHURİYET DÖNEMİNDE HAYVANLAR VERGİSİ (1923-1938)

4.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ülke ve Ekonominin Genel Durumu

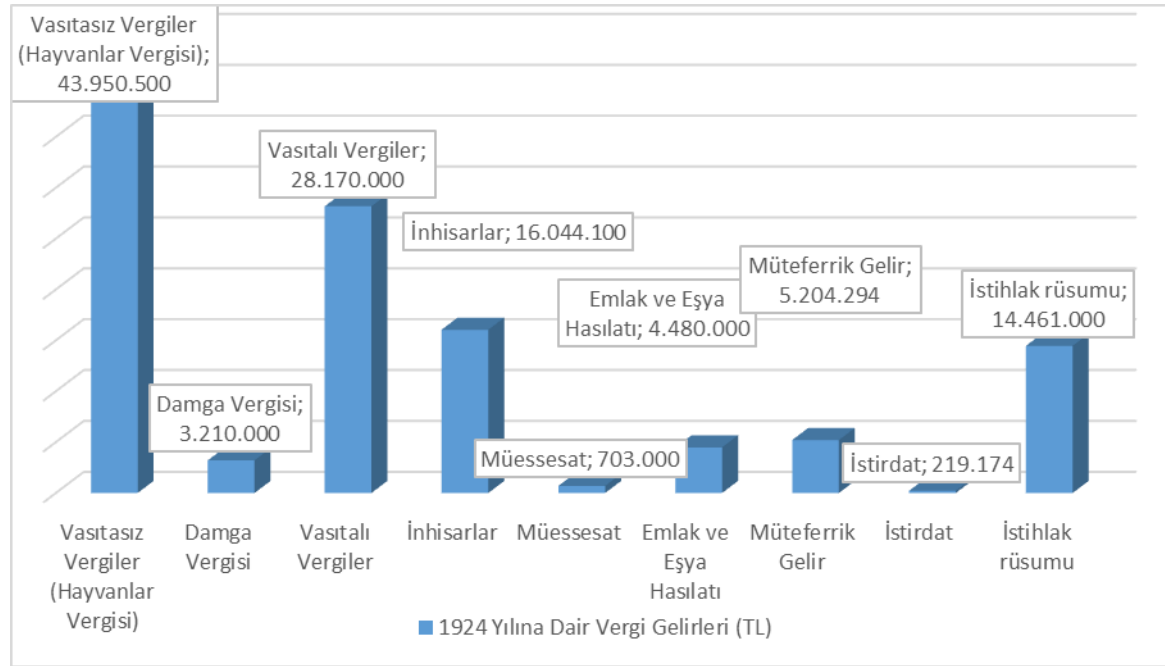
Bir ülkenin ekonomik ve sosyal düzeyi o ülkedeki mevcut vergi sistemi ile doğrudan ilişkilidir. Vergiyi oluşturan temel unsurlar, gelir düzeyi, üretim ve yapılan harcamalar gelişmiş ekonominin en büyük etkenlerindedir. Mevcut nüfus 13,6 milyon bu nüfusun % 82'si köylerde yaşamaktaydı. Bu dönemde okuma yazma oranı % 11 kişi başına düşen gelir 65 dolardı. Aşağıda belirtilen tablodaki vergi gelirlerinin %49'unu dolaysız olan, arazi, bina, ağnam ve aşar vergileri oluşturmaktaydı. Bu vergilerin büyük bölümü köylülerden tahsil edilmekteydi.⁸⁷

Tablo 14. 1924 Yılına Dair Vergi Gelirleri⁸⁸

Vasıtasız Vergiler (Hayvanlar Vergisi)	43.950.500 TL
Damga Vergisi, harçlar, para cezaları	3.210.000 TL
Vasıtalı Vergiler	28.170.000 TL
İnhisarlar	16.044.100 TL
Müessesat	703.000 TL
Emlak ve Eşya Hasılatı	4.480.000 TL
Müteferrik Gelir	5.204.294 TL
İstirdat	219.174 TL
İstihlak rüsumu	14.461.000 TL
Gelir Toplamı	129.214.610

⁸⁷ İsmail Türk, "Cumhuriyet Döneminde Vergi Sistemimizin Gelişmesi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 36, s.335.

⁸⁸ Türk, a.g.e., s.336.

Şekil 7. 1924 Yılına Dair Vergi Gelirleri

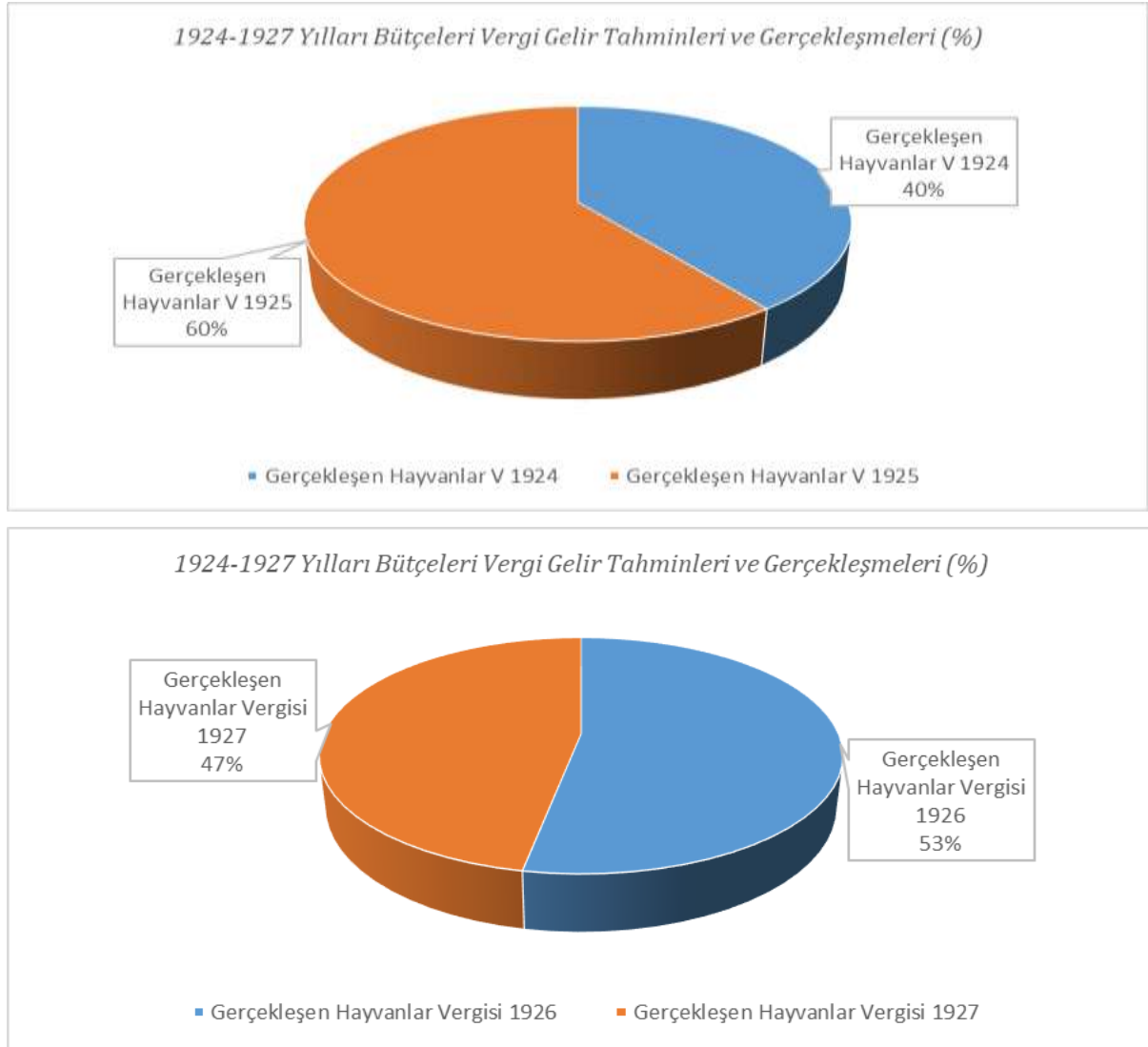
Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyeti'ne intikal eden vergilerden biri de ağnam vergisidir. Bu vergi Osmanlı Devletinde son dönemlerinde gelirlerin % 8'ini oluşturmaktaydı. Köken olarak dini bir yapıya sahip olan vergi, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte sağlam ve modern bir yapıya kavuşmuştur. Bu hususta Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ağnam vergisinin düzenlenmesi açısından yapılan ilk iş 1924 yılında gerçekleşmiştir.⁸⁹

Tablo 15. 1924-1927 Yılları Bütçeleri Vergi Gelir Tahminleri ve Gerçekleşmeleri (Milyon TL)⁹⁰

Gelir Kalemleri	1924	1925	1926	1927
Öngörülen Sayım Vergisi			9,5	12,5
Gerçekleşen Sayım Vergisi			14,2	12,6
Öngörülen Hayvanlar Vergisi	4,7	5,1		
Gerçekleşen Hayvanlar Vergisi	4,3	6,5		

⁸⁹ Türk, a.g.e., s.342.

⁹⁰ Hasan Türkal, "Türkiye'de 1923-1930 Yılları Arası Bütçe Politikası ve Uygulamasının Vergi Politikası ve Uygulaması Açısından Değerlendirilmesi", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 44, Sayı: 3, 2011, s.99.

Şekil 8. 1924-1927 Yılları Bütçeleri Vergi Gelir Tahminleri ve Gerçekleşmeleri (Milyon TL)

Ağnam vergisi alanında ilk düzenleme, 12 Şubat 1924 yılında 410 numaralı Sayım Kanununun yürürlüğe girmesidir. Bu düzenleme üzerinden çok geçmeden 16 Şubat 1924 yılında Sayım Kanunu ilgilendiren bir talimatname yayınlanmıştır. 1924 yılında ağnam kanunu tekrar meclis gündemine gelmiştir. Dönemin Maliye Bakanı Mustafa Abdülhalik Renda kanun değişikliğini meclis onayına sunmuştur;

"...İki kanun vardır efendim. Ne yapalım efendim teklifinizi kabul etmekte biraz geciktik, afedersiniz. (Handeler) Meskûkât Kanunu soldadır. Kabul edenler beyaz, etmeyenler kırmızı rey puslası verecektir. Reylerini istimal etmemiş zevat varsa biran evvel istimal etsinler! Rey istihsali muamelesi hitam bulmuştur. Sayım Kanunu hakkındaki neticeyi arayı arz ediyorum. Araya iştirak eden azanın adedi (152) dir. (147)

kabul, (4) ret, (1) (müstenkif ve bir de rey istihsali muamelesinden sonra verildiğinden ihracedilmiş bir rey vardır. Şu halde kanun ekseriyetle kabul edilmiştir. Meskûkât darbı Kanunu hakkındaki ârâyı arz ediyorum. (140) kabul, (8) ret, (15) müstenkif vardır. Araya iştirak eden azanın adedi (153) tür. Bir kişinin reyi sonra verildiğinden ihracedilmiştir. Binaenaleyh kanun ekseriyetle kabul edilmiştir.”⁹¹

Bu düzenleme ile birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen Sayım Kanunu kabulü ile bir türlü değiştirilemeyen hayvanlar vergisine dair kanun değişikliği Cumhuriyet Döneminde gerçekleşmiş ve Osmanlı Devletinden kalma ağnam talimatnameleri kaldırılmıştır. Bu kanun 24 Madde ve 3 bölümden oluşmaktadır. Sayım Kanununda belirtilen hükümler doğrultusunda sayım işlemleri koyun, kıl keçisi, tiftik keçisi için nisan ayında domuz için eylül ayında sayıma başlanması kararlaştırılmıştır. Bu işlemi sayım bölgesinde bulunan imam, muhtar ve ihtiyar heyetinde bulunan kayıt defterlerine işlenmesi varsa gezici hayvan sahipleri de belirtilerek bölgede bulunan Mal Müdürlüklerine bildirmekle yükümlüdürler. Burada yapılan incelemeler sonucunda mayıs ayının sonunda tahsil işlemine başlamak zorundadırlar.⁹² Kanunda yer alan tahsil bedelleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir;

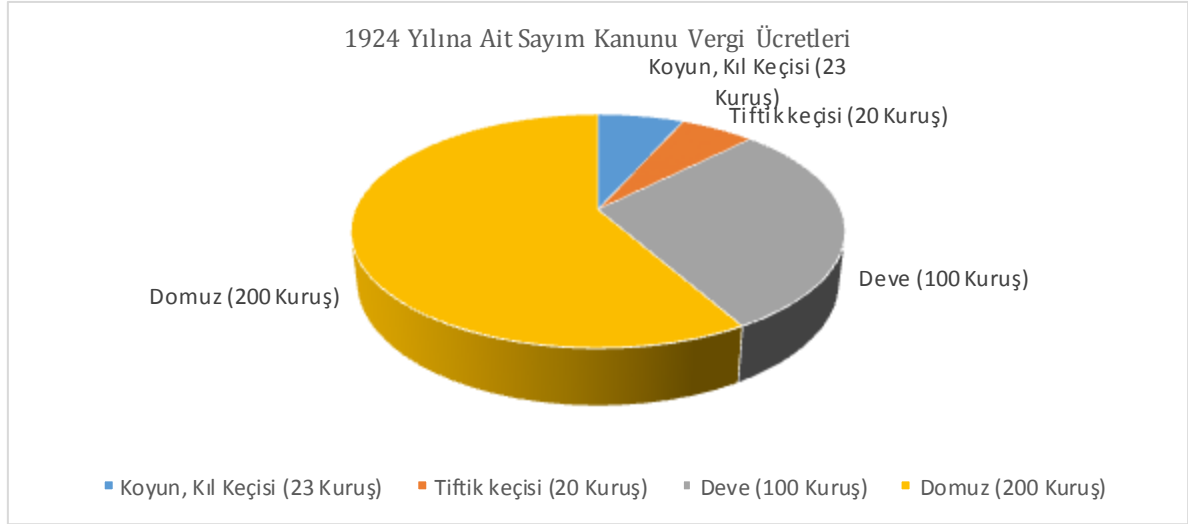
Tablo 16. 1924 Yılına Ait Sayım Kanunu Vergi Ücretleri⁹³

Vergiye Tabi Hayvanlar	Vergi Ücretleri
Koyun, Kıl Keçisi	23 Kuruş
Tiftik keçisi	20 Kuruş
Deve	100 Kuruş
Domuz	200 Kuruş

⁹¹ TBMM Zabıt Ceridesi, D.2, C: 5, İç: 100, (12.04.1924).

⁹² Gönüllü, 2015, a.g.e., s.78.

⁹³ Ziraat Vekâleti, *Hayvanlar Vergisi Dokümanları*, Ziraat Vekâleti, Ankara, 1939, s.22.

Şekil 9. 1924 Yılına Ait Sayım Kanunu Vergi Ücretleri

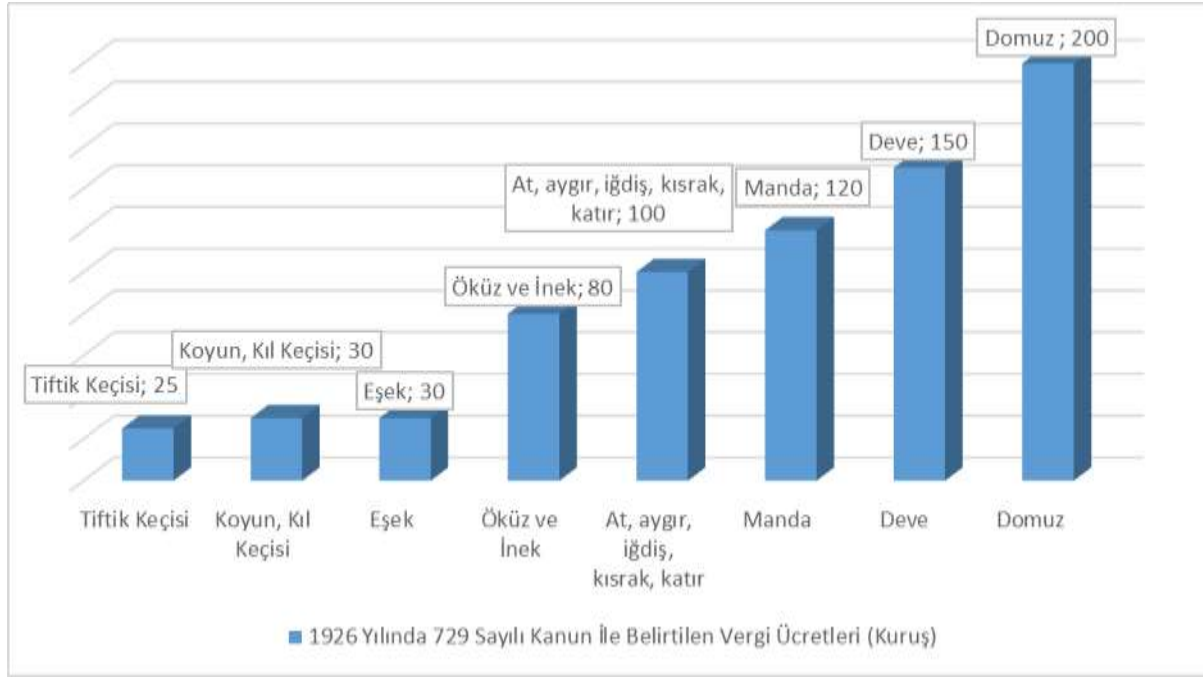
Bu belirtilen ücretler Şubat 1925 yılında aşar vergisinin kaldırılması ile birlikte bütçe gelirlerinin artırılmasına yönelik olmuştur. Bu kapsamda Ocak 1926 yılında kabul edilen 729 Sayılı Kanunu'nda değişikliğe gidilmiştir. Bu değişiklikle birlikte mevcut hayvanların ücretlerine zam yapılmıştır. Yapılan değişiklik Mart 1926 yılında yürürlüğe girmiştir.⁹⁴ Vergi ücretleri aşağıda verilen tabloda belirtilmiştir.

Tablo 17. 1926 Yılında 729 Sayılı Kanun İle Belirtilen Vergi Ücretleri⁹⁵

Vergiye Tabi Hayvanlar	Vergi Ücretleri
Tiftik keçisi	25 Kuruş
Koyun, Kıl Keçisi	30 Kuruş
Eşek	30 Kuruş
Öküz ve İnek	80 Kuruş
At, aygır, iğdiş, kısarak, katır	100 Kuruş
Manda	120 Kuruş
Deve	150 Kuruş
Domuz	200 Kuruş

⁹⁴ İlkmen, a.g.e., s.36.

⁹⁵ Ziraat Vekâleti, a.g.e., s.25.

Şekil 10. 1926 Yılında 729 Sayılı Kanun İle Belirtilen Vergi Ücretleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1 Haziran 1927 yılında 184 Sayılı Kanun ile görevli subayların ve görevlilerin binek hayvanlarının vergilerinin Müdafaa-i Milliye Vekâleti Bütçesinden karşılanmasına karar vermiştir.⁹⁶ Buna bağlı olarak mevcut olan vergi miktarlarına da zam yapılmıştır.

Tablo 18. 1927 Yılında 184 Sayılı Kanun ile Belirtilen Vergi Ücretleri⁹⁷

Vergiye Tabi Hayvanlar	Vergi Ücretleri	İdareci Hissesi	Maarif Hissesi	Yekûn
Koyun	30Krş	2,5Krş	15Krş	47,5Krş
Kıl Keçisi	30Krş	2,5Krş	15Krş	47,5Krş
Tiftik Keçisi	25Krş	2,5Krş	12,5Krş	40Krş
Deve	150Krş	5Krş	75Krş	230Krş
Manda	120Krş	5Krş	60Krş	185Krş
Öküz ve İnek	80Krş	5Krş	40Krş	125Krş
At, aygır, iğdiş, kısırak, katır	100Krş	5Krş	50Krş	155Krş
Eşek	30Krş	2,5Krş	15Krş	47,5Krş
Domuz	200Krş	5Krş	100Krş	305Krş

Vergi sistemindeki değişiklikler, idarecilerin ve maarif idaresinin ihtiyacını karşılamak maksadı ile yapılmıştır. Bu zam, sayım vergisinde de kendisini göstermiştir. Devletin mevcut yapısındaki gelişmeler ve buna bağlı olarak artan görevlilerin ihtiyaçlarını gidermek amacı ile

⁹⁶ Resmi Ceride, Sayı: 631, 12 Temmuz 1927, s.2850.

⁹⁷ Resmi Ceride, a.g.e., s.2850.

Mayıs 1929 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1454 sayılı kanunun 12. maddesinde sayım vergisine zam yapmıştır.⁹⁸

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte devlet yeni düzen içerisinde ekonomik tedbirlerini ve yeni ekonomik atılımlarını kolaylaştırıyor ve hızlandırıyor. Devletin üretici ve yatırımcıya doğrudan sağlamış olduğu prim ve teşvikler gümrük duvarı ile de teşvik edilmeye başlandı. Ülkedeki ticaretin büyük bir kısmı küçük işletmelerden oluşuyor ve devlet bu alanlara ekonomik teşvikler dışında dokunmuyordu. Örneğin, yüksek gümrük vergileri nedeniyle işlenmiş deri ithalinde sıkıntılar çıkıyor, özel deri fabrikalarının sayısı artıyordu. Ülkenin ayakkabı ihtiyacı 10 Milyon iken devlet fabrikalarında üretilen ayakkabı sayısı ise 800.000 çift idi. Bunun sonucunda mevcut gereksinimleri karşılamak amacı ile küçük ve orta büyüklükte işletmelerin meydana gelmesine neden oldu.⁹⁹

Özel sektörün doğmasında ve gelişmesinde devletin birikimi ve teşvikleri önemli bir rol oynadı. Bu birikim kaynağı, işçi ve çalışanların ücretlerinin ve hammaddenin fiyatlarının düşük olması idi. Özel sektör düşük üretim harcamaları ile üretirken ve mal alıp satarken büyük kazançlar sağlıyordu. Kamuya dair yatırım ve harcamaların büyük bir kısmı devlet tarafından karşılanıyordu. Köylülerin ödemek ile yükümlü olduğu vergiler, Osmanlı İmparatorluğuna kıyasla azalmış ve modern bir yapıya kavuşmuştu. Ancak bu süreçte vergisi oldukça yüksek olan hayvanlar vergisine dokunulmamıştı. Kazanç Vergisi iki katına çıkarıldı ancak büyük servet getiren iratların vergiye bağlanması konusunda herhangi bir çalışma yapılmadı. Bunu sonucunda vergiler köylülerden kentlere kaydırma çabaları istisnalar dışında gerçekleştirilmiş oldu.¹⁰⁰

Tablo 19. Servet Gelirlerinin Genel Bütçe Gelirleri İçindeki Payı 1925-1929 (%)¹⁰¹

Yıllar	Arazi V.	Bina V.	Ağnam V.	Veraset V.
1925	3.29	2.46	3.76	-
1926	3.55	2.33	7.78	0.06
1927	2.87	2.47	6.23	0.10
1928	2.54	2.68	5.40	0.23
1929	2.77	3.35	6.16	0.27

Servet gelirleri arasında en fazla payın Sayım Vergisine ait olduğu görülmektedir. Bunun sebebi nüfusun % 82'si köylerde yaşaması ve hayvanların halkın en önemli geçim kaynağı olmasından kaynaklanmaktadır.

⁹⁸ İlkmen, a.g.e., s.37.

⁹⁹ Kurt Steinhaus, *Atatürk Devrimi Sosyolojisi*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995, s.137.

¹⁰⁰ a.g.e., ss.137-138.

¹⁰¹ Esfender Korkmaz, *Vergi Yapısı ve Gelişimi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1982, s.100.

Tablo 20. 1929 Yılında 1454 Sayılı Kanun ile Belirtilen Vergi Ücretleri¹⁰²

Vergiye Tabi Hayvanlar	Vergi Ücretleri	Vilayetlere %	Husui İdarelere %	Maarif %
Koyun, Kıl Keçisi	60 Kuruş	3	4	25
Tiftik Keçisi	50 Krş.	3	4	21
Deve	230 Krş.	5	2	32
Manda	200 Krş.	4	2	32
Öküz ve İnek	125 Krş.	5	2	32
At, aygır, iğdiş, kısrak, katır	155 Krş.	5	3	32
Eşek	60 Krş.	3	4	25
Domuz	350 Krş.	4	1	28

1924 Sayım Kanunu'nun kabulünden 1931 yılına kadar, vergideki sürekli artış, hazine aleyhine büyük farklar meydana getirdiği için sayım vergisinde Temmuz 1931 yılında tekrar düzenlemeye gidilmiştir. Sayım Kanunu hakkındaki en kapsamlı değişiklik Temmuz 1931 yılında 1839 Sayılı Hayvanlar Vergisi Kanunu ile yapılmıştır. Bu kanun ile birlikte ülke hudutları içerisinde yer alan davarlar, develer, sığır ve mandalar, at, iğdiş, kısrak, katır, eşek ve domuzlar bu vergi kapsamındadır. Verginin ismi ile birlikte vergi miktarları da değişmiştir. Kanun 29 maddeden meydana gelmiştir.¹⁰³

Tablo 21. 1928-1930 Yılları Bütçeleri Vergi Gelir Tahminleri ve Gerçekleşmeleri (Milyon TL)¹⁰⁴

Gelir Kalemleri	1928	1929	1930
Öngörülen Sayım Vergisi	9,2	15,5	15,2
Gerçekleşen Sayım Vergisi	9,3	13,9	
Öngörülen Hayvanlar Vergisi			
Gerçekleşen Hayvanlar Vergisi			

Tablo 22. 1931 Yılında 1839 Sayılı Kanun ile Belirtilen Vergi Ücretleri¹⁰⁵

Vergiye Tabi Hayvanlar	1454 Numaralı Kanuna Göre Vergi Miktarları	1839 Numaralı Kanuna Göre Vergi Miktarları	Tenzil Nispeti %
Koyun, Kıl Keçisi	60Krş.	50Krş.	17
Tiftik Keçisi	50Krş.	40Krş.	20
Eşek	60Krş.	50Krş.	17
Öküz ve İnek	125Krş.	90Krş.	28
At, kısrak, iğdiş	155Krş.	125Krş.	20
Manda	200Krş.	150Krş.	25
Deve	230Krş.	200Krş.	13
Domuz	350Krş.	300Krş.	14

¹⁰² Resmi Gazete, Sayı: 1119, 26 Mayıs 1929, s.7341.

¹⁰³ Gönüllü, 2015, a.g.e., s.80.

¹⁰⁴ Türkal, a.g.e., s.99.

¹⁰⁵ Resmi Gazete, Sayı:1849, 15 Temmuz 1931, s.618.

1454 Numaralı kanun kapsamında yapılan zammın temel sebebi 1929 yılında meydana gelen Dünya ekonomik bunalımının getirmiş olduğu ekonomik durumdan kaynaklanmıştır. 1931 yılı ile ekonomik bunalımın etkisinin azalması vergi fiyatlarındada kendini göstermiş ve bu tarihte yapılan düzenleme ile vergi fiyatlarında indirimle gidilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde vergiler vasıtalı ve vasıtasız olmak üzere iki kısımda toplanır. Vasıtasız vergiler kazançta, kıymet esasına göre belirlenir. Vasıtalı vergiler ise istihlak ve muameleler üzerinden belirlenir. Vasıtalı vergilerin bir kısmı ise inhisar şeklindedir. Vergilerin tesisinde uygulanan usuller, arazi ve bina vergilerinde tahrir, diğer vasıtasız vergiler ise beyanname usulüne göre belirlenir. Vasıtalı vergiler kısmına giren gümrük ve istihlak vergilerinde beyanname usulünün çeşitli şekilleri uygulanır. Vasıtasız vergiler tek nispetli kazanç, veraset ve intikal vergileri ise artar nispetlidir. Vasıtasız vergileri bir arada mükellef tutacak başlıca bir vergi yoktur.¹⁰⁶

Vasıtasız vergilerin içinde bulunan vergilerden biri de Hayvanlar Vergisi idi. Bu vergi önceleri Sayım Vergisi olarak biliniyordu. Türkiye’de bulunan bütün hayvanlar bu verginin kapsamına girmektedir. Hayvanları olan tüm kişiler bu vergiye tabidirler. Hayvanlar Vergisi 1931 yılında aşağıda belirtilen fiyatlar üzerinden tahsil edilirdi;¹⁰⁷

Koyun ve Kıl Keçisi: 50 Kuruş

Tiftik Keçici: 40 Kuruş

Deve: 200 Kuruş

Manda: 150 Kuruş

Sığır: 90 Kuruş

At, kısırak, iğdiş: 125 Kuruş

Eşek: 50 Kuruş

Domuz: 300 Kuruş

Türkiye Cumhuriyetinde mahalli idareler vergi tahsilatından ayrılan paylar ile varlıklarını idare ettirirler. Bu kapsamda Hayvanlar Vergisinden ayrılan paylar aşağıda belirtilmiştir;¹⁰⁸

Koyun, Keçi ve Eşekten;

% 3’ü Vilayet

% 4’ü İdare-i Hususiye

% 5’i Maarif

¹⁰⁶ Afet İnan, *Medeni Bilgiler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s.137.

¹⁰⁷ a.g.e, ss.137-138.

¹⁰⁸ a.g.e, s.161.

Tiftik Keçilerinden;

% 3'ü Vilayet

% 4'ü İdare-i Hususiye

% 21'i Maarif

Deveden;

% 5'i Vilayet

% 2'si İdare-i Hususiye

% 32'si Maarif

Mandadan;

% 4'ü Vilayet

% 2'si İdare-i Hususiye

% 32'si Maarif

İnek, öküzden;

% 5'i Vilayet

% 2'si İdare-i Hususiye

% 32'si Maarif

At, Kısarak, İğdiş ve Katır;

% 5'i Vilayet

% 3'ü İdare-i Hususiye

% 32'si Maarif

Domuzdan;

% 4'i Vilayet

% 1'i İdare-i Hususiye

% 28' Maarif.

Yukarıdaki verilere bakıldığında köylü ve çiftçinin tarımsal anlamda en çok kullanmış olduğu at, kısarak, iğdiş ve katırdan vergi alındığı gözlemlenmiştir. Bu da tarıma dayalı ekonomiye sahip olan köylü toplumunu ve çiftçileri olumsuz yönde etkilemiştir.

1454 ve 1839 numaralı kanunlar arasında büyük cari açık meydana gelmiş, bu açığı kapatmak amacı ile Hayvanlar Vergisi kanununda tekrar düzenlemeye gidilmiştir. Bu

düzenleme 01.06.1936 yılında 2897 numaralı Hayvanlar Vergisi Kanunu olmuştur.¹⁰⁹ Bu kanunla birlikte vergi miktarları da değişmiştir;

Tablo 23. 1936 Yılında 2897 Sayılı Kanun ile Belirtilen Vergi Ücretleri¹¹⁰

Vergiye Tabi Hayvanlar	1839 Numaralı Kanuna Göre Vergi Miktarları (1931)	2897 Numaralı Kanuna Göre Vergi Miktarları (1936)	Tenzil Nispeti %
Tiftik Keçisi	40Krş.	30Krş.	25
Koyun, Kıl Keçisi	50Krş.	40Krş.	20
Eşek	50Krş.	25Krş.	50
Sığır	90Krş.	60Krş.	33
At Katır	125Krş.	60Krş.	52
Manda	150Krş.	75Krş.	50
Deve	200Krş.	100Krş.	50
Domuz	300Krş.	100Krş.	66

23.04.1938 tarihinde Hayvanlar Vergisinin bazı hükümlerinde değişikliğe gidilmiştir. 3343 numaralı kanun ile bu değişiklik 2897 numaralı kanun ıslahına dair olmuştur.¹¹¹ Bu değişiklik ile vergi miktarları yeniden düzenlenmiştir;

Tablo 24. 1938 Yılında 3343 Sayılı Kanun ile Belirtilen Vergi Ücretleri¹¹²

Hayvanın Cinsi	1937 yoklamasına göre hayvan adedi	Vergi Miktarı	Tenzilat	Varidat noksanı
At	727.213	60Krş	Muaf	436.327
Katır	66.392	60Krş	Muaf	93.835
Eşek	1.230.238	25Krş	Muaf	309.559
Tiftik Keçisi	3.668.926	30Krş	5	183.446
Sığır	6.461.559	60Krş	25	1.615.58
Toplam				2.638.65

Hayvanlar Vergisine dair bir diğer değişiklik, 6.06.1945 tarihli 4750 sayılı kanundur. Bu kanunla birlikte mevcut hayvanların yanında at, iğdiş, aygır, kısarak, katır ve eşek, vergi kapsamına tekrar alınmıştır. 27.07.1951 tarihinde Hayvanlar Vergisi Kanunu'nda tekrar değişikliğe gidilmiş, 5818 numaralı kanun ile vergi ile yükümlü olan hayvanların kapsamı daraltılmış sadece koyun, merinos koyunu, kıl ve tiftik keçisi ile domuz vergi kapsamına

¹⁰⁹ İlkmen, a.g.e., s.38.

¹¹⁰ Resmi Gazete, Sayı: 3218, 29 Ocak 1936, s.6007.

¹¹¹ Gönüllü, 2015, a.g.e., s.87.

¹¹² İlkmen, a.g.e., s.39.

almıştır.¹¹³ 31.12.1960 tarihinde 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 124. maddesi gereğince 1.01.1961'de Hayvanlar Vergisi Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır.¹¹⁴

Tablo 25. 1924-1956 Vergilerin Bütçe Gelirlerindeki Payı¹¹⁵

Yıllar	Arazi Vergisi %	Hayvan Vergisi %	Aşar ve Toprak Mahsulleri Vergisi %	Yol Vergisi %
1924	2	3	24	-
1926	3	7	-	4
1929	2	6	-	4
1938	4	5	-	2
1944	1	3	5	2
1950	1	2	-	1
1956	1	2	-	-

Tablo 26. Servet Gelirlerinin Genel Bütçe Gelirleri İçindeki Payı 1930-1938 (%)¹¹⁶

Yıllar	Arazi V.	Bina V.	Ağnam V.	Veraset V.
1930	2.62	3.59	6.35	0.32
1931	2.69	2.37	7.04	0.32
1932	2.33	1.96	5.23	0.28
1933	2.43	5.30	5.65	0.25
1934	2.20	1.87	4.35	0.17
1935	1.95	1.72	4.35	0.15
1936	-	-	5.42	0.14
1937	-	-	6.31	0.19
1938	-	-	4.68	0.19

Tablo 27. Türkiye'de Sağılan Hayvan Sayısı¹¹⁷

Yıl	Toplam	İnek, Manda	Koyun, Keçi
1914	38.298.753	4.246.205	34.052.548
1929	15.129.224	1.754.397	13.374.827
1938	21.873.465	2.774.833	19.098.632

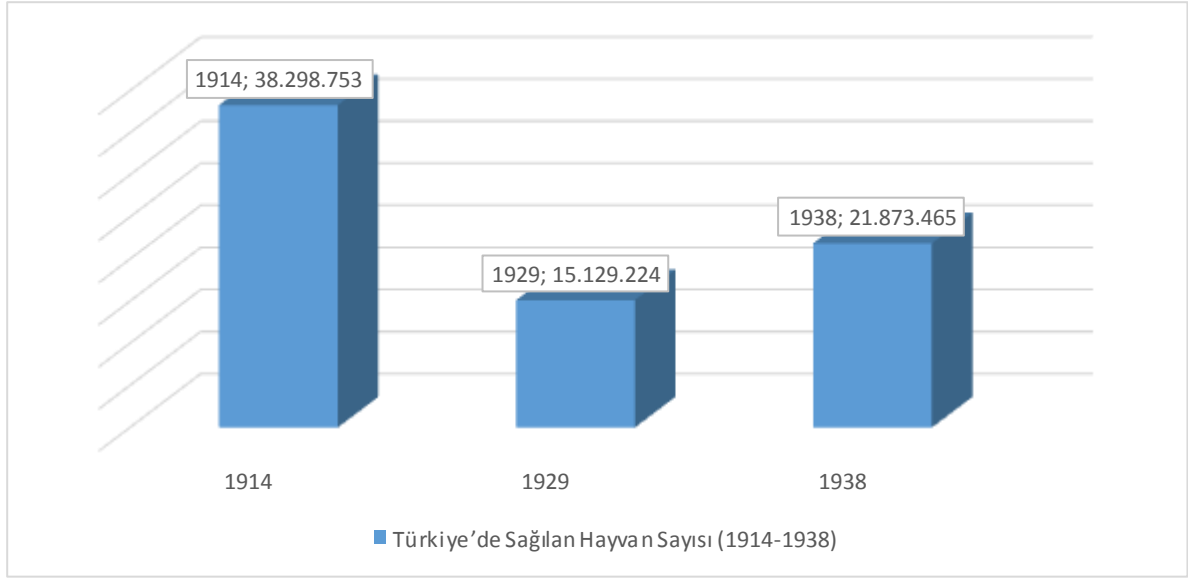
¹¹³ Gönüllü, 2015, a.g.e., s.83.

¹¹⁴ Resmi Gazete, Sayı: 10700, 6 Ocak 1961, s.2960.

¹¹⁵ İbrahim İnci, "1923-1960 Döneminde Türkiye'de Tarım Faaliyetleri Üzerinden Alınan Vergiler", *Sakarya Üniversitesi. Fen Edebiyat Dergisi*, Sayı: 1, 2009, s.113. vd; Vural Fuat Savaş, *Zirai Gelir Vergisi (Teori ve Tatbikat)*, Bozkurt Matbaası, Eskişehir, 1961, s.57.

¹¹⁶ Korkmaz, a.g.e., s.125.

¹¹⁷ Tevfik Goran, *Osmanlı Dönemi Tarım İstatistikleri 1909, 1913 ve 1914*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1997, ss. 72-74, 140-141, 218-219.

Şekil 11. Türkiye’de Sağılan Hayvan Sayısı

Yukarıda belirtilen tablo üç dönem halinde oluşturulmuştur. 1914 yılı Osmanlı Devleti içerisinde olmayan Kars ve çevresi tabloya dâhil edilmemiştir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte 1929 ve 1938 yıllarında tekrar sayım yapılmıştır. 1929 dan 1938 yılına kadarki süreçte hayvan sayılarında artış olduğu gözlemlenmiştir.¹¹⁸

Tablo 28. 1924-1938 Yılları Arasında Hayvanlar Vergisinin Dağılım Tablosu¹¹⁹

Hayvan İsimleri	Yıllar			
	1924	1929	1931	1938
Koyun	23Krş	60Krş	60Krş	40Krş
Kıl Keçisi	23Krş	60Krş	60Krş	40Krş
Tiftik Keçisi	20Krş	50Krş	40Krş	25Krş
Deve	100Krş	230Krş	200Krş	100Krş
Domuz	200Krş	350Krş	350Krş	100Krş
Manda		200Krş	150Krş	75Krş
İnek ve Öküz		125Krş		
Eşek		60Krş	50Krş	
At		155Krş	125Krş	
Katır		155Krş	125Krş	
Kısarak		155Krş	125Krş	
Aygır		155Krş		
İğdiş		155Krş	125Krş	
Sığır			100Krş	35Krş
Merinos				20Krş

¹¹⁸ Ali Ata Yiğit, "Tarıma Dayalı Sanayi Politikası (1923-1938)", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Sayı: 13, 2012, s.317.

¹¹⁹ Gönüllü, 2015, a.g.e., ss.84-85.

Tablo 29. 1930-1939 Servet Gelirlerinin Dağılımı (%)¹²⁰

Yıllar	Arazi V.	Bina V.	Hayvanlar V.
1930	3.46	4.74	8.38
1931	3.42	3.01	8.95
1932	3.08	2.59	6.90
1933	3.13	6.84	7.28
1934	3.69	3.13	7.31
1935	3.36	2.97	7.49
1936	-	-	8.05
1937	-	-	10.32
1938	-	-	7.43
1939	-	-	7.90

Yukarıda verilen tablodan anlaşılacağı üzere servet vergileri arasında en fazla gelir getiren verginin Hayvanlar Vergisi olduğu anlaşılmaktadır. Dönem dönem değişen oranların devletin vergi politikası ve mevcut vergide meydana gelen kaçakçılık olaylarından kaynaklanmaktadır.

Tablo 30. 1924-1960 Yılları Arasında Hayvanlar Vergisinin Bütçedeki Yeri¹²¹

Yıllar	Bütçe Gelirleri Toplamı	Hayvan Vergisi Toplamı	Oran %
1924	129.214.610 TL	4.700.500 TL	3.6
1925	153.046.854 TL	5.100.500 TL	3.3
1926	190.158.854 TL	9.451.000 TL	4.9
1927	194.580.554 TL	12.541.000 TL	6.4
1928	207.173.199 TL	13.003.000 TL	6.2
1929	220.546.000 TL	15.500.000 TL	7
1930	222.732.000 TL	15.250.000 TL	6.8
1931	186.705.599 TL	13.000.000 TL	6.9
1932	169.354.800 TL	11.750.000 TL	6.9
1933	170.477.000 TL	11.250.000 TL	6.5
1934	184.081.000 TL	10.800.000 TL	5.8
1935	195.013.000 TL	10.650.000 TL	5.4
1936	212.764.000 TL	15.500.000 TL	7.2
1937	231.020.000 TL	15.500.000 TL	6.7
1938	250.049.000 TL	15.631.000 TL	6.2
1939	261.110.000 TL	15.600.000 TL	5.9
1940	268.481.000 TL	15.000.000 TL	5.5
1941	309.743.001 TL	21.900.000 TL	7
1942	394.328.340 TL	28.100.000 TL	7.1
1943	486.720.500 TL	26.364.000 TL	5.4
1944	901.511.000 TL	26.500.000 TL	2.9
1945	537.843.000 TL	26.700.000 TL	4.9
1946	894.668.000 TL	27.000.000 TL	3
1947	1.021.232.800 TL	27.400.000 TL	2.6
1948	1.115.000.000 TL	31.000.000 TL	2.7
1949	1.251.802.894 TL	32.000.000 TL	2.5

¹²⁰ Fatih Saraçoğlu, "1930-1939 Döneminde Vergi Politikası", *Maliye Dergisi*, Sayı: 157, 2009, s.147.

¹²¹ Gönüllü, 2015, a.g.e., ss.87-88-89.

Tablo 31. Devamı

1950	1.313.269.563 TL	30.100.000 TL	2,2
1951	1.344.988.235 TL	26.000.000 TL	1,9
1952	1.551.455.000 TL	28.000.000 TL	1,8
1953	1.959.854.000 TL	30.500.000 TL	1,5
1954	2.288.475.000 TL	29.000.000 TL	1,2
1955	2.789.060.001 TL	32.000.000 TL	1,1
1956	3.324.971.152 TL	30.000.000 TL	0,9
1957	4.006.672.859 TL	30.500.000 TL	0,7
1958	4.475.552.400 TL	31.000.000 TL	0,6
1959	5.980.630.000 TL	33.000.000 TL	0,5
1960	7.281.695.000 TL	36.000.000 TL	0,4
1961	7.655.500.000 TL	37.000.000 TL	0,41

4.2. Hukuki Düzenlemeler

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan itibaren Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çeşitli vergi kanunları çıkartılmış ve yürürlüğe konulmuştur. Bu vergi kanunlarından bir tanesi de *Hayvanlar Vergisi Kanunu* olmuştur. Bu vergiyi konu alan toplamda 3 kanun kabul edilmiş ve çeşitli dönemler de yürürlüğe girmiştir; bu kanunun içeriği ve düzenlemesi bakımından yasada çeşitli dönemlerde değişikliğe gidilmiştir. Bu alanda yapılan ilk kanunun ismi, *Sayım Kanunu* olarak belirlenmiş daha sonra *Hayvanlar Vergisi Kanunu* olarak değiştirilmiştir. Devletin kuruluşundan itibaren bu alanda yapılan ilk düzenleme, 12 Şubat 1924 tarih ve 410 Sayılı *Sayım Kanunu* olmuş, 16 Şubat 1924 tarihine gelindiğinde *Sayım Kanunu* ve *Suver-i Tatbikiyesini Mübeyyin Talimatnâme* adı altında yayımlanmıştır. Bu verginin yürürlüğe girmesiyle birlikte Osmanlı Devleti'nden kalan ağnam vergisi yürürlükten kaldırılmıştır.¹²²

Bu kanun 24 madde ve 3 kısımdan oluşmaktadır. Vergi tahsilinde davar, koyun, kıl keçisi, tiftik keçisi ve deve için Nisan ayı domuz için ise eylül ayı belirlenmiş, bu ayların başından itibaren 15 gün içinde tahsilinin yapılması kararlaştırılmıştır. Hayvan sahipleri hayvanlarının sayılarını ve kayıtlarını bölgesinde bulunan muhtar, imam ve ihtiyar heyetine yaptırmak zorundadır. Gezici hayvan sahipleri ise beyanatnamelerini bölgelerinde bulunan Mal Müdürlüklerine bildirme zorunluluğu bulunmaktaydı. Sayım memurları kendi bölgesi dâhilinde bulunan hayvanların yoklamalarını yaparak, mayıs ayının sekizine kadar hayvan adedi miktarınca ödeyecekleri vergi miktarını mükelleflere bildireceklerdi. Hayvanlardan alınan vergi miktarları ise her koyun ve keçi için 23 kuruş, tiftik keçisi için 23 kuruş, deve için 100 kuruş, domuz için ise 200 kuruş olarak belirlenmiştir. Bu tahsilat kendi içerisinde taksitlendirilmiş, bu taksitlendirme işlemi ise *Tahsili Emvâl Kanunu*'na göre hazırlanmıştır.¹²³

¹²² Gönüllü, 2015, a.g.e., s.78 vd; Gönüllü, 2011, a.g.e., s.289.

¹²³ Gönüllü, 2015, a.g.e., s.79.

Sayım Kanunu ile ilgili ilk değişiklik 30 Ocak 1926 tarih ve 729 Sayılı Kanunun 6.maddesinde gerçekleşmiştir. *Sayım Kanununda* yapılan bu değişiklik 1926 yılının Mart ayında yürürlüğe konulmuştur. Bu değişiklikte birlikte koyun ve kıl keçisinden alınan vergi miktarı 30 kuruş, tiftik keçisinden 25 kuruş, deveden 150 kuruş, domuzdan 200 kuruş olarak belirlenmiştir. 1 Haziran 1927 yılına gelindiğinde Kamu görevlilerinin kullanmış oldukları hayvanların vergileri ise *Müdafaa-i Milliye Vekâleti Bütçesi*'nden alınması kararlaştırılmıştır.¹²⁴ Kanunla ilgili geniş kapsamlı ilk değişiklik, 6 Temmuz 1931 tarih ve 1839 Sayılı *Hayvanlar Vergisi Kanunu* ile gerçekleşmiştir. Kanun 29 madde ve 2 geçici maddeden oluşmuştur. Bu maddelerin içeriğindeki hükümler ise Türkiye Cumhuriyeti toprakları içerisinde bulunan davarlar, develer, sığır ve mandalar, at, iğdiş, kısrak, katır, eşek ve domuzlar vergi dâhiline alınmış ve domuz hariç bütün hayvanların sayımı ve tahsili, Nisan ayından itibaren ilk 15 gün içinde domuzlar ise Eylül ayının ilk 15 günü olarak belirlenmiştir. Vergi miktarları ise hayvan başına koyun ve kıl keçisinden 60 kuruş, tiftik keçisinden 40 kuruş, deveden 200 kuruş mandadan 150 kuruş, sığırdan 100 kuruş at, kısrak, iğdiş ve katırdan 125 kuruş, eşekten 50 ve domuzdan 350 kuruş olarak belirlenmiştir. Bu kanundaki taksitlerde *Tahsil-i Emvâl Kanunu*'na göre yapılması kararlaştırılmış, hayvanları vergiden kaçırın mükellefler tespit edildiğinde takdirde vergi miktarının beş mislini ödemekle yükümlü tutulmuşlardır.¹²⁵

24 Nisan 1933 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine *Hayvanlar Vergisi Kanunun* 5.maddesi ile ilgili düzenleme teklifi sunulmuş, ancak bu teklif kabul edilmemiştir. Bu tekliften iki yıl sonra 27 Kasım 1933 tarihinde *Hayvanlar Vergisi Kanunun* 19.maddesinin 2. fırcasında düzenlemeye gidilmiş ve bu kanun Meclis tarafından kabul edilmiştir. Bu değişiklikte birlikte yoklama ve taksitlendirmeden sonra kayıtları bildirilmeyen her hayvan için cezai işlem uygulanmasına ve bu cezanın belirtilen vergi ücretinin beş misli olarak alınmasına karar verilmiştir.¹²⁶

28 Mart 1935 yılında 2677 numaralı kanunla *Hayvanlar Vergisi Kanunun* 2.maddesinin A bendinde değişikliğe gidilmiş ve tasarı kanunlaşmıştır. Bu değişiklik ile birlikte hayvan sayım ve kayıtlarının yapıldığı yıl içinde doğan davarlar vergiden muaf tutulmuş ancak doğan hayvanların kayıtları yaptırılmadığı takdirde kaçak sayılarak, vergi miktarının beş misli ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. 1936 yılına gelindiğinde *Hayvanlar Vergisi Kanununda* geniş çaplı değişikliğe gidilmiş ve 20 Ocak 1936 yılında 2897 sayılı *Hayvanlar Vergisi Kanunu* kabul edilmiştir.¹²⁷

¹²⁴ Resmi Ceride, Sayı: 293, 9 Şubat 1926, s.956. vd; Gönüllü, 2015, a.g.e., s.79.

¹²⁵ Resmi Gazete, Sayı: 1849, 15 Temmuz 1931, s.617. vd; Gönüllü, 2015, a.g.e., s.80.

¹²⁶ Resmi Gazete, Sayı: 2567, 2 Aralık 1933, ss.3267-3268. vd; Gönüllü, 2015, a.g.e., s.81.

¹²⁷ Resmi Gazete, Sayı: 2965, 31 Mart 1935, ss.4969-4970. vd; Gönüllü, 2015, a.g.e., s.82.

4.2.1. Hayvanlar Vergisi İzahnâmesi

Hayvanlar Vergisi Kanunu'nda geniş çaplı değişiklik 1936 yılında gerçekleşmiştir. Bu kanun değişikliği Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 20 Ocak 1936 yılında *2897 Sayılı Hayvanlar Vergisi Kanunu* ile kabul edilmiş ve yasallaşmıştır. Kanun 37 maddeden meydana gelmektedir.¹²⁸ Bu kanunla ilgili çeşitli tarihlerde küçük çaplı değişikliğe gidilmişse de 27 Temmuz 1951 yılına kadar geçerliliğini korumuştur.

4.2.2. Verginin Mevzuu

Türkiye Cumhuriyeti topraklarında sınırları içinde bulunan koyun, kıl keçisi, tiftik keçisi, sığır, manda, deve ve domuz sahipleri bu verginin mükellefiyeti altındadır. Verginin hükümlülüğü her yıl belirtilen kayıt tarihi ile başlar ertesi yılın tahsilat zamanına kadar devam eder. Yurt dışından ithal edilen hayvanlar tahsilat yılı girdikten sonra yurda girişi yapılmış ise o hayvanlardan o yıl içinde vergi tahsil edilmez.¹²⁹

4.2.3. Vergiden Muaf Olan Hayvanlar ve Özellikleri

- a) Hayvanların kayıtlarının ve tahsilinin yapıldığı mali yıl içinde doğan koyun, kıl keçisi, merinos koyunu ve tiftik keçisi ve domuzlar vergi kapsamına alınmaz.
- b) Kayıt tarihinden itibaren iki yaşını doldurmamış sığır manda ve develer.
- c) Nakliyat işlerinde kullanılan ve sahiplerinden kazanç vergisi alınan hayvanlar.
- d) Resmi işlerde kullanılan hayvanlar.
- e) Salgın ve bulaşıcı hastalık nedeniyle veteriner tarafından yapılan tespit sonucunda ölen hayvanlar.¹³⁰

4.2.4. Verginin Kayıt İşlemleri

Her yılın mart ayının on beşinde il, ilçe belde ve köylerde bulunan vergi toplamayla yükümlü olan memurlar yetkili makamlardan o yıl yapılacak olan yoklama ve kayıt için gerekli defterleri belirtilen tarihi geçirmemek kaydı ile makamlardan temin ederler. Köylerde okuma yazma bilmeyen görevliler bölgelerinde bulunan okuma yazma bilen diğer yetkili kişilerin yardımı ile kayıt işlemini gerçekleştirmekle yükümlüdürler. Toplamayı yapacak olan memurlar

¹²⁸ Resmi Gazete, Sayı: 3218, 29 Aralık 1936, s.6007.

¹²⁹ Maliye Vekâleti Varidat Umum Müdürlüğü, *Hayvanlar Vergisi Kanunu Ve İzahnamesi*, Maliye Vekâleti Varidat Umum Müdürlüğü, Ankara, 1939, s.5.

¹³⁰ Maliye Vekâleti, a.g.e., s.5.

belirlendikten sonra yapılacak işlemler ve alınacak tedbirler gerekli makamlara bildirilecektir. Gerekli olduğu takdirde vergi toplanacak yerlere vali ve kaymakamlarca memur tayin edilebilecek ve bu memurların harcırahları kanun dâhilinde ödenir. Hayvanlar, kanunda belirtilen 6.madde gereği kayıt dâhilinde buldukları mahalle ve köylerde kayıt işlemi yapılır. Geçici olarak başka yerlerde bulunan hayvanlar ise buldukları en yakın mahallede geçici oldukları belirtilmek şartıyla kayıt işlemi gerçekleştirilir. Bu hayvan sahipleri elinde buldukları belge ile birlikte kazalarında bulunan varidat dairesine giderek vergilerini öderler ve teminata bağlarlar, yaptıkları ödeme dâhilinde verilen nakil tezkeresi ile hayvanların nakillerini gerçekleştirirler. Kanun dâhilinde yapılan kayıtlar nisan ayının ilk on beş günü akşam saatine kadar kayıt işlemleri yapılır, bu tarih sürecinde hayvan sahiplerince yaptırılmayan her kayıt kaçak durumuna düşer ve cezai işlem uygulanır. Hayvanların her türlü özelliği cinsi, cinsiyeti âdeti kayıt defterine işlenir, bu işlemi yapan memurlar kayıt işlemi imza ile imza bilmiyorlarsa mühür ile kayıttın tasdikini onaylar. Hayvan sahipleri ise belgeye imza atarlar, okuma yazması yok ise parmak basarlar. Bu belge hayvan sahipleri tarafından gelecek seneki sayıma kadar saklanır. Önceden kayıt işlemi gerçekleştirilmiş hayvanlar ise tekrar kayıt defterine işlenmesi mecburidir. Hayvanların içinde kazanç vergisine dâhil olanlar ve damızlık hayvanlar için verilen vesikalar görevli memurlara gösterilerek bu özellikleri belirtmek üzere kayıt işlemleri yapılır. Kayıt işlemleri bittikten sonra şehir, belediye, kasaba ve köylerde bulunan görevliler kayıt defterlerinin bir kopyasını alırlar belgenin aslı ise en geç nisan ayının yirmi ikisine kadar, birinci derecede bağlı buldukları en büyük mülkiye memuruna teslim edilir. Kayıt esnasında kasıtlı yapılan yanlış kayıt ve sahtekârlık olaylarının tespiti sırasında işlem mühürlü bir şekilde kayıt defteri ile birlikte bağlı buldukları en büyük mülkiye memuruna teslim edilir. Bu işlem belediyesi bulunan köylerde belediye tarafından yapılır. Bu işlemi gerçekleştiren memurlarda kayıt defterini aldığı günden itibaren iki gün içinde makbuz dâhilinde en büyük maliye memuruna teslim etmekle yükümlüdürler.¹³¹

4.2.5. Verginin Yoklama İşlemleri

Kayıt işlemi yapılan defterlerin maliye dairelerine gönderilmesi nisan ayının yirmi ikisinden sonraki gün başlanarak mayıs ayının yirmi ikisi akşamına kadar kayıt işlemi yapılan bütün hayvanların yoklaması yapılır. Yoklamalar görevli bir memurun dâhilinde üç kişilik bir ekip tarafından yapılır. Bu görevli memurlar yoklama işlemlerini nisan ayının üçüncü haftasına kadar devam ettirirler. Bu yoklama işleminin denetimi mahalli idarenin en büyük mülkiye memuru başkanlığında, en büyük maliye memuru ile şehirlerde varidat müdürü, kazalarda ise varidat memuru ve jandarma kumandanının belirlediği ücretli memurlar ve

¹³¹ Maliye Vekâleti, a.g.e., s.6.

jandarma arasından seçilir. Seçilen ekip belirlemiş oldukları zamanda, işlemi gerçekleştirecekleri yerlerde hazır bulunurlardı. Görevli memurların güvenliği vali ve kaymakamlarca yapılması zorunludur. Görevliler denetledikleri mıntıkanın kayıt defterlerine göre hareket eder, kayıt içinde bulunan ağıl, mera ahır ve yaylaları denetlerler denetimde eksiklik çıkmadığı tespit edildiğinde yoklama defterine kayıt yaparak işlemi gerçekleştirirler. Bu esnada görevli yoklama memurlarına mıntıkada bulunan muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yardım edilmesi zorunludur. Vergiden muaf olan hayvanlarda yoklama karnelerine kayıt edilmesi mecburidir. Başka yerlere geçici olarak nakil edilmiş hayvanlarında bu işleme tabi tutulması zorunludur. Yoklama fazlası çıkan hayvanların durumları da neden kayıt dışı kaldıkları belirtilerek buldukları bölgede zabıt varakası tanzim edilerek hayvanın sahiplerine, yoksa otlattıkları çobana ya da adama belge imzalatılır. Bu kişiler tarafından da imza atılmama durumu vuku bulursa bölgede bulunan ihtiyar heyetine bölgede ihtiyar heyeti yok ise bu işlem görevli yoklama memurları tarafından gerçekleştirilir. Yoklama memurları belirtilen zaman diliminde yoklama işlemi yapmak zorundadırlar. Yoklama işlemi bittikten en geç üç gün sonra varidat idaresine teslim etmesi zorunludur. Belirtilen tarihten sonra hiçbir hayvanın yoklaması deftere işlenmez.¹³²

Kayıt işlemi gerçekleştikten sonra bir daha dönmek üzere başka yere nakli gerçekleşen hayvanların kaydı nakli yapılan bölgedeki ihtiyar heyetine hayvanların kayıt belgelerini vize ettirmek ile yükümlüdürler. Bu nakil sırasında kayıt ve yoklama işlemi için bölgelerinde bulunan en büyük mülkiye memuruna müracaat ederek yoklama memuru talep edebilirler, ancak bu memurların masrafları hayvan sahipleri tarafından ödenir. Kayıt ve yoklama sürecinde buldukları kaza dışında başka yerlere nakilleri yasaktır. Hayvanların köy dışındaki meralara gidip gelmesi kayda tabi değildir. Kayıt süreci içerisinde hayvanların hepsini veya bir kısmını, kaza dışına çıkarmak isteyen hayvan sahipleri bizzat veya ihtiyar meclisinden bir vekil ile kayıt belgelerini buldukları varidat idaresine göstermek ve nakil tezkeresi almakla yükümlüdürler. Nakil tezkeresi verilmiş olan hayvanların kayıt ilmühaberleri geri alınmak zorundadır. Kayıt yoklama ve taksit sürecinde hayvanlarını nakil ettirmek isteyen hayvan sahipleri vergilerini tamamen ödemeye banka mektubu vermeye ya da buldukları yerlerdeki ihtiyar meclisi tarafından onaylanmış bir kefil göstermek zorundadırlar. Binek hayvanları sahipleri, hayvan teslim belgelerini yanında taşımak zorundadırlar. Buldukları bölge dışına nakli gerçekleşecek hayvanların sahipleri kayıt defterlerini yanlarında bulundurmamak şartı ile kazanç vergisi için aldıkları vergi karneleri veya ruhsat tezkirelerini nakil tezkiresi yerine kullanabilirler. Mali yıl girdikten sonra yurt dışından gelen hayvanların nakli için hayvan sahipleri, hayvanların giriş işlemlerinin yapıldığı gümrük dairelerinin bulunduğu

¹³² Maliye Vekâleti, a.g.e., s.7.

kazanın varidat idaresine gümrük vergisinin ödendiğine dair belgeyi gösterirler ve nakil işlemini gerçekleştirecekleri yerleri bildirerek nakil belgesini alırlar.¹³³

4.2.6. Verginin Tahakkuk ve Tebliği İşlemleri

Hayvanlardan alınacak vergiler kayıtlı buldukları bölgelerdeki kaza varidat idaresince tahakkuk ettirilir ve vergi kayıt defterlerine hayvanların yoklama sonuçlarına göre kanunen belirtilen miktara göre varsa cezası da eklenerek tahakkuk olunur. Köylerdeki ilan panolarına asılarak ilan olunur. Yoklama sonrasında ortaya çıkan hayvanların sahiplerine ödeyecekleri cezaları ihbarname ile ayrıca tebliğ edilir. Tahakkuk memurları bu ihbarnameleri mayıs ayının sonuna kadar ceza mükelleflerine ulaştırmak zorundadırlar. Nakil sırasında nakil veya ifraz tezkiresi almayan ve vergilerini ödemeyen hayvan sahipleri, ödeyecekleri zamlı cezalarını hayvanları naklettikleri bölgelerdeki varidat idaresine tahakkuk ettirmek zorundadırlar. Bu işlem ile alınacak ihbarname ile verginin tahsili gerçekleştirilir. Bu hayvanların önceden buldukları kazalarda hayvanlara ait geçmişte ödenmiş vergiler tespit edilirse bunlar hayvan sahiplerine iade edilir.¹³⁴

4.2.7. Verginin İtiraz İşlemleri

Kanun gereği, vergi kayıt işlemleri hayvan sahipleri tarafından bizzat gerçekleştirilmiş olan vergilere, itiraz hakları yoktur. Ancak kayıt dışı bulunan ve nakil sırasında nakit ve ifraz tezkiresi almayan hayvan sahipleri ellerine ulaşan ceza ihbarnamesinin gelmesinden itibaren otuz gün içinde Kazanç Vergisinin 63. Maddesinde belirtilen komisyonlara itiraz edebilirler. Komisyonunda azami üç ay içinde incelenir ve karara bağlanır. Karar ihbarname ile itiraz sahiplerine ulaştırılır. Verilen karara temyiz hakkı bir ay içinde temyiz komisyonu tarafından gerçekleştirilir. Burada çıkan karar kesin hükmündedir. Verilen temyiz kararı vergilerin ve cezaların tahsiline engel teşkil etmez. Kayıt defterinde hayvan sahipleri kendi beyanları dışında bir beyanat gördüğü takdirde buldukları bölgelerdeki varidat müdürlerine veya mal müdürlerine beyan ederek düzeltilmesini talep ederler. Yapılan düzeltme işlemi mükelleflere bildirilir ve buradan çıkan zarar varidat müdürlerince veya mal müdürlerinin onayınca tahsil olunur.¹³⁵

¹³³ Maliye Vekâleti, a.g.e., s.8.

¹³⁴ Maliye Vekâleti, a.g.e., s.9.

¹³⁵ Maliye Vekâleti, a.g.e., s.9.

4.2.8. Verginin Tahsil İşlemleri.

Kayıt ve yoklama işlemleri sırasında nakil belgesi buldukları bölgeden başka yerlere nakil edilen hayvanlar dışında, kanun gereği alınacak vergiler ve ceza zamlarının tahsili iki taksit müddetince gerçekleşir. Birinci taksit müddeti; Koyun, kıl keçisi, tiftik keçisi, develer ve domuzlar için tahsilat haziran ayında gerçekleşir. Sığır, manda, katır eşek, aygır, iğdiş, kısırak için eylül ayının ilk haftası tahsilatları gerçekleşir. İkinci tahsil müddeti; Hayvanların buldukları bölgelerdeki iklim şartları göz önünde bulundurularak koyun, keçi ve tiftik için temmuz ayının ilk haftası Maliye Vekilliği tarafından belirtilir. Bu belirtilen süre içinde vergilerini ödemeyen hayvan sahiplerine *Tahsili Emvâl Kanununun* belirttiği hükümler uygulanır.¹³⁶

4.2.9. Vergi Kapsamında Uygulanacak Cezalar ve Verilecek İkramiyeler

Kanunun emrettiği hükümlerin dışında nakil olunan ve kayıt dışı ortaya çıkan hayvanlara uygulanacak cezalara bu bölümde yer verilecektir. Bundukları köyde kayıt işlemi gerçekleştirilmemiş ve kayıt belgesi alınmadan nakil işlemi gerçekleşen ve nakil edildikleri yerlerde kayıt işlemi yapılmış olan hayvanların vergilerinden yüzde on oranında ceza tahsil edilir. Taksitlendirme işlemi sırasında vergisi ödenmeyen veya teminat işlemi gerçekleştirilmeden bölge dışına nakil işlemi gerçekleştirilmiş hayvanların vergilerinden yüzde on beş oranında ceza tahsil edilir. Yoklama süresinde yoklama muamelesi yaptırılmadan bölge dışına nakil işlemi gerçekleşmiş hayvanların vergilerinden yüzde yirmi oranında ceza tahsil edilir. Kayıt ve yoklama sürecinde nakil tezkiresi alınmadan bölge dışına nakil işlemi gerçekleştirilmiş hayvanların vergilerinden yüzde elli oranında ceza tahsil edilir. Kayıt işlemi esnasında kayıt işlemi yapılmamış ve yoklama sürecinde ortaya çıkan hayvanların vergilerinden iki katı ceza tahsil edilir. Yoklama işlemi gerçekleştikten sonra, taksit sürelerinin sonuna kadar gizlendiği ortaya çıkan hayvanların vergilerinden dört katı ceza tahsil edilir. Nakil işlemi gerçekleşmiş hayvanların kayıt sırasında işlenmiş bilgilerde farklılık çıkan hayvanların vergilerinden dört katı ceza tahsil edilir. Hayvanların vergi farkı olmaksızın cinsiyetleri bakımından farklılık gösteren ve kaçakçılığa bulaşmayan, kayıt sırasında oluşan hatalardan dolayı ortaya çıkan durum sebebi ile hayvan sahiplerinden ceza tahsil edilmez. Kayıt müddeti sürecinde damızlık durumunda hayvanların kayıt defterine geçirilmediği tespit edilirse, hayvanların vergilerinden yüzde yirmi oranında ceza tahsil edilir. Nakliye işinde kullanılan ve sahiplerinden kazanç vergisi tahsil edilen hayvanların bölge dışına nakli durumunda nakil tezkiresi bulunmayan ve kayıt işlemi gerçekleşmeyen hayvanların vergileri miktarlarının yarısı

¹³⁶ Resmi Gazete, a.g.e., s.6007.

oranında ceza tahsili yapılır. Belirtilen hükümleri yerine getirmeyen görevli memurlar hakkında görevi ihmal suçundan hukuki işlem başlatılır. Hayvanları kayıt etmediği halde hayvan sahiplerine ilmühaber veren görevliler hakkında Türk Ceza Kanununda belirtilen hükümlere göre işlem başlatılır. Bu suçları işleyen görevli memurlar ikramiyeden faydalanamazlar.¹³⁷

4.2.10. Vergiye Dair Diğer Hükümler.

Yoklama veya ihbar ile ortaya çıkan sahihsiz hayvanların kırk sekiz saat içinde sahipleri çıkmaz ise *Tahsili Emvâl Kanununun* belirttiği hükümler dâhilinde satışı gerçekleşir. Hayvana ait vergiler ceza ve bakım masrafları deftere kayıt edilir ve sahibi bulunduğunda ona tebliğ edilir. Damızlık ve nakliye işlerinde kullanılan hayvanlardan mali yılın girmesi ile vergileri usulünce tahsil edilir. Kanununun tebliğ ve zaman müddetlerinin belirlenmesinde *Hukuk Muhakemeleri Kanununun* esasları uygulanır. Nakliye işinde kullanılan yabancı ülkelerden giriş yapan hayvanlar bu vergi kapsamına alınmaz. Vergi kayıt esnasında kullanılan defter, evrak, kayıt belgesi ve nakil tezkireleri damga ve tayyare resimden muaftırlar. Temyiz ve itiraz belgeleri bu kapsama alınmaz. Vergilerden dolayı meydana gelen icra işlerinden Maliye, Dâhiliye ve Adliye vekilleri sorumludur.¹³⁸

4.3. Hayvanlar Vergisi Adli Vakalar ve Kaçakçılık Olayları

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, Hayvanlar vergisinin kabul edilmesine müteakip vergi mükelleflerinin bazı bölgelerde vergi kaçırdığı belgelerde yer almıştır. 1933 yılında Konya Defterdarlığına gelen bir ihbarda Cihanbeyli ilçesinin köylerinde bazı hayvanların kasten sayım defterine işlenmediği görülmüştür. Bu olaydan sonra Konya Defterdarlığı olay ile ilgili olarak tahkikat başlatmış, deftere kaydı yapılmayan 491 koyun, 90 Tiftik Keçisi, 159 sığırın bedelinden 1 kat daha fazla vergi alınarak cezai işlem yapılmıştır.¹³⁹ Bu dönemde vergiden kaçırılan hayvanların azımsanmayacak derecede olduğu 1936 yılında çıkarılan tabloda görmektedir;

¹³⁷ Maliye Vekâleti, a.g.e., s.10.

¹³⁸ Maliye Vekâleti, a.g.e., s.11.

¹³⁹ Gönüllü, 2015, a.g.e., s.91.

Tablo 32. 1930-1935 Yılları Arasında Hayvanlar Vergisi Kaçakçılık Verileri¹⁴⁰

Yıl	Koyun ve Kıl		
	Keçisi		
	Mevcut	Tahakkuk	Tahsil
1930	19.299.251	11.525.836 TL	10.730.263 TL
1931	20.601.796	12.114.957 TL	11.183.693 TL
1932	18.678.601	9.706.525 TL	8.723.848 TL
1933	17.852.259	8.971.295 TL	8.295.122 TL
1934	17.302.510	8.729.817 TL	8.078.862 TL
1935	19.389.129	9.695.585 TL	4.947.635 TL
Yıl	Tiftik Keçisi		
	Mevcut	Tahakkuk	Tahsil
1930	2.981.418	1.444.064 TL	1.345.000 TL
1931	3.504.659	1.427.556 TL	1.354.337 TL
1932	3.357.321	1.356.579 TL	1.277.092 TL
1933	3.095.792	1.238.144 TL	1.141.958 TL
1934	2.691.143	1.070.233 TL	984.109 TL
1935	2.740.069	1.107.336 TL	431.931 TL
Yıl	Deve		
	Mevcut	Tahakkuk	Tahsil
1930	74.395	169.422 TL	141.576 TL
1931	76.248	155.472 TL	127.246 TL
1932	81.182	162.062 TL	128.200 TL
1933	84.089	168.145 TL	133.620 TL
1934	88.801	177.521 TL	146.365 TL
1935	97.216	188.575 TL	76.822 TL
Yıl	Manda		
	Mevcut	Tahakkuk	Tahsil
1930	500.594	966.404 TL	847.915 TL
1931	525.990	796.764 TL	675.053 TL
1932	544.032	810.212 TL	687.435 TL
1933	539.932	806.773 TL	682.798 TL
1934	541.301.	810.789 TL	718.843 TL
1935	544.492	817.850 TL	177.320 TL

¹⁴⁰ Ziraat Vekâleti, a.g.e., s.68.

Tablo 32. Devamı

Yıl	Sığır		
	Mevcut	Tahakkuk	Tahsil
1930	4.847.413	5.935.667 TL	5.349.990 TL
1931	5.159.683	5.191.891 TL	4.521.552 TL
1932	5.266.362	4.760.851 TL	4.139.982 TL
1933	5.179.438	4.666.911 TL	4.049.629 TL
1934	5.264.882	4.751.143 TL	4.228.620 TL
1935	5.409.383	4.855.118 TL	1.104.589 TL

Yıl	At		
	Mevcut	Tahakkuk	Tahsil
1930	502.358	757.616 TL	659.284 TL
1931	514.468	655.994 TL	553.523 TL
1932	544.192	681.192 TL	556.039 TL
1933	568.614	709.635 TL	587.622 TL
1934	608.952	728.774 TL	633.521 TL
1935	652.146	814.750 TL	175.293 TL

Yıl	Eşek		
	Mevcut	Tahakkuk	Tahsil
1930	859.352	508.313 TL	449.930 TL
1931	857.241	439.058 TL	382.615 TL
1932	884.276	446.327 TL	385.490 TL
1933	925.075	461.988 TL	396.201 TL
1934	952.511	478.386 TL	487.211 TL
1935	975.283	493.750 TL	113.432 TL

Yıl	Domuz		
	Mevcut	Tahakkuk	Tahsil
1930	872	3.063 TL	2.561 TL
1931	1.334	4.651 TL	4.608 TL
1932	1.701	5.260 TL	5.000 TL
1933	1.510	4.585 TL	4.444 TL
1934	1.759	5.256 TL	4.338 TL

Yukarıdaki tablolarda belirtilen veriler incelendiğinde, hayvan sayısı fazla olan cinslerde kaçakçılık olaylarının az, hayvan sayısının az olduğu cinslerde ise kaçakçılık olayının fazla olduğu görülmektedir. 1926 yılına kadar uzun bacaklı olan hayvan türleri, vergiye tabi tutulmaz iken koyun ve keçi gibi kısa bacaklı hayvanlar vergiye tabi olan ana hayvanlardı. Buna bağlı olarak küçük yerleşim birimlerinde nüfuslu kişiler sayım memurları tarafından görmezden geliniyordu, buna bağlı olarak tahakkuk ve tahsilat arasındaki fark artıyordu.¹⁴¹

¹⁴¹ Ziraat Vekâleti, a.g.e., s.69.

5. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA HAYVANLAR VERGİSİ UYGULAMALARI

Birinci Dünya Savaşından sonra Almanya'ya Versailles Antlaşması ile ekonomik ve siyasi yaptırımlar getirilmiş bunun sonucunda Avrupa da yok sayılan bir devlet haline gelmişti. İtalya ise Mussolini'nin ulus kavramı içerisinde ekonomik sıkıntılar yaşıyordu. Bunun yanında Avrupalı devletlerin Almanya'ya karşı güvenlik endişeleri had safaya ulaşmıştı. 1929 yılında başlayan dünya ekonomik bunalımı ile devletlerin siyasi ve ekonomik sıkıntıları su yüzüne çıkmaya başladı. Almanya ve İtalya dışında diğer devletlerin bu krizden bir çıkış yolu vardı. Almanya ise Versailles Antlaşması sebebi ile bu krizi diğer devletlere nazaran daha çok hissediyordu. Almanya için tek kurtuluş ise Versailles zincirleri ile bağlı bulunan durumundan kurtulmaktan başka çaresi yoktu. İkinci Dünya Savaşı öncesi yaşanan bu gelişmeler savaşın temel nedenini oluşturmuştur.¹⁴²

1 Eylül 1939 yılına gelindiğinde Japonya Mançurya' yı İtalya Habeşista'nı Almanya ise Polonya'yı işgal etmişti. Dünya bu gelişmeler dorultusunda Almanya, İtalya ve Japonya'nın başını çektiği mivher grubu, İngiltere, Fransa ve ABD'nin önderliğinde kurulan müttefik grubu olarak ikiye ayrılmıştı. Dünyada bu gelişmeler yaşanırken Türkiye bu savaşın dışında kalabilmiştir. Atatürk'ün ölümü üzerine 11 Kasım 1938 deki seçim ile Cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü seçilmiştir. 25 Ocak 1939 yılında Celal Bayar'ın istifası üzerine İsmet İnönü hükümeti kurma yetkisini Refik Saydam'a vermiştir.¹⁴³

1939 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından devlet savaşın dışında kalmış ise de devletin ekonomi politikaları her an savaşa girme ihtimali doğrultusunda hazırlanmaya başlanmıştır. Bu da savaş öncesi ekonomide uygulanan denk bütçe politikasında sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.¹⁴⁴ Devlet o dönemde savunma harcamalarını para basarak gidermeye çalışmış bu da enflasyonun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca çalışan nüfusun bu dönemde silahaltına alınması nedeni ile üretimde düşüş meydana gelmiştir. İthalat savaş nedeni ile yapılamaz hale gelmiş bunun sonucunda ülkede mal stokunda azalma olmuştur. Bu azalma arz ve talep oranında dengesizliğe yol açmıştır. Bu dengesizliği önlemek ve kıtlık tehlikesine karşı Refik Saydam hükümeti tarafından yapılan ilk icraat 26 Ocak 1940 yılında yürürlüğe konulan Milli Koruma Kanunu olmuştur.¹⁴⁵ Kanun savaşın getirmiş olduğu etkileri en aza indirmek ve hükümetin çabuk karar alması için Bakanlar Kuruluna sınırsız yetkiler vermiştir.

¹⁴² Oral Sander, *Siyasi Tarih: Birinci Dünya Savaşının Sonundan 1980'e Kadar*, İmge Kitabevi, Ankara, 1989, ss.82-83.

¹⁴³ Volkan Payaslı, "Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Devletçilik Politikası Üzerine Bir Değerlendirme (1939-1950)", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 13, 2011, s.126.

¹⁴⁴ İbrahim Mert Öztürk, "İkinci Dünya Savaşı Türkiye'sinde Olağanüstü Ekonomik Kararlar: Milli Korunma Kanunu ve Varlık Vergisi", *Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 32, Sayı: 54, 2013, ss.138-139.

¹⁴⁵ Oktay Yenal, *Cumhuriyet'in İktisat Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s.98.

Bu doğrultuda hükümet ülkedeki tüm mekanizmalara anında müdahale yetkisini eline almıştır.¹⁴⁶ 1942 yılında Refik Saydamın ölümünün ardından Başbakan Şükrü Saraçoğlu olmuştur. Bu dönemde devlet ekonomide devletçilik yerine serbest piyasacılığı benimsemiş bunu fırsat bilen büyük esnaf ve tüccarlar piyasadaki mevcut fiyatları yükseltmiş ve tüketici ile devleti karşı karşıya getirmiştir. Bu durum özel sektör ile devletin arasını açmıştır. 1942 yılının sonlarına doğru vurguncuların önüne geçmek için yeni bir yasal düzenlemeye gidilmiştir. Düzenlemenin amacı savaş döneminde haksız kazanç sağlayan savaş zenginlerinin haksız kazançlarını geri almak ve toplumsal adaleti sağlamak amacı ile yapılmıştır. Bu kapsamda 11 Kasım 1942'de Varlık Vergisi Kanunu kabul edilmiştir.¹⁴⁷

5.1. İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Ekonominin Genel Görünümü

Türkiye İkinci Dünya Savaşına fiilen girmese bile savaşın getirmiş olduğu uluslararası ekonomik etkilerden büyük ölçüde etkilenmiştir. Savaşın ayak seslerinin duyulması ile Türkiye'de de savaş hazırlığı süreci fiilen başlamış oldu. Bu hazırlık süreci ekonomide büyük çapta sarsıntılara neden oldu. Ülkedeki ithalat hacmi 1939 yılında 736 milyon TL iken 1940-1945 arasında 348 milyon TL'ye ihracat ise 1939 yılında 615 milyon TL iken 1940-1945 yıllarında 348 milyon TL'ye geriledi.¹⁴⁸ 1939 ve 1945 yılları arasında Ankara'da fiyatlar genel itibari ile % 230 İstanbul'da ise % 250 dolayında artmıştır. Bu artış yıllık ortalama olarak Ankara'da % 27.7, İstanbul'da % 23.2 oranında bir enflasyona tekabül etmiştir. Altın ise piyasada % 150 dolayında bir değer kazanmıştır. Bu süreçte Türk lirasının altın karşısındaki değer kaybı % 16.6 oranında olmuştur.¹⁴⁹

Savaşın başlaması ile savaş ekonomisi kavramı ülkede etkili olmaya başladı. Bu kavram normal dönemler dışında, ülkedeki para, kredi, ticaret ve endüstri gibi faaliyet alanlarını savaşın etkilerinden koruma amacı ile düzenleme yoluna gidilmesidir. Bu amaca dönük en önemli çalışma şüphesiz Almanya tarafından yapılmıştır. Türkiye ise savaş öncesi bu tür bir ekonomik hazırlanma sürecini başlatamadı. Askeri ve siyasi alanda yapılan çalışmalar ekonomik alanda gerçekleştirilemedi.¹⁵⁰ Devlet, bütçesi savaş koşullarına uyumlu kısa süreli ve devamlı olan bir bütçe politikaları yerine pratik günü kurtarmaya yönelik politikalara başvurmuştur.¹⁵¹

¹⁴⁶ BCA. Mua. Fon Kodu: 030-0-018, Yer: 97-124-5, (1940).

¹⁴⁷ Ayhan Aktar, *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s.135

¹⁴⁸ Yahya Sezai Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1994, ss.179-180.

¹⁴⁹ Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1995, ss.371-372.

¹⁵⁰ Genel Kurmay Başkanlığı, *Altıncı Askerî Tarih Semineri Bildirileri 1 İkinci Dünya Harbi ve Türkiye*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1998, ss.447-448.

¹⁵¹ İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi 2.Cilt*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s.28.

Ekonomik gerileme ve buna bağlı olarak artan enflasyon ülke içerisinde yeni dönüşümleri ortaya çıkardı. Piyasadaki fiyat artışları ve mal temini konusundaki sıkıntı yeni oluşan tüccar ve toprak sahiplerinin oluşturduğu burjuvazi grubunu ortaya çıkardı.¹⁵² Devlet bir yandan enflasyon ile mücadele ederken, bir yandan da uygulamış olduğu bütçe politikaları ile enflasyon dengesinin bozulmasına zemin hazırlamıştır. Bu süreç karaborsa ekonomisinde büyümeye sebep olmuştur. Böylece karaborsa içinde yer alan büyük çiftçi ve tüccarlara aşırı kar olanağı doğmuş oldu. Devlet bunun önüne geçmek için 1942 yılında Şükrü Saraçoğlu Hükümeti tarafından Varlık Vergisi kanunu çıkardı. Bunun yanında kırsal kesimde yaşayan büyük tüccar ve mülk sahiplerini vergilendirmek amacı ile Toprak Mahsulleri Vergisi çıkarıldı. Ancak bu vergi kırsal kesimde iyi örgütlenen büyük tüccar ve mülk sahiplerini etkilememiş küçük çiftçi ve mülk sahipleri üzerinde etkili olmuştur.¹⁵³

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşunda olduğu gibi İkinci Dünya Savaşı yıllarında da tarım merkezli bir ülke konumundaydı. 1939 yılında ülke nüfusunun, 13,5 milyonu köylerde, 4,3 şehirlerde yaşamaktaydı. Ülke nüfusunun %75'ni kırsal alanda yaşayan insanlar oluşturuyordu. Bu gerçek doğrultusunda devletin ekonomi politikalarını tarım ve hayvancılık merkezli yapması kaçınılmazdı. İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile de devlet mevcut savaşın etkilerini en aza indirmek ve Milli Savunma gelirlerini artırmak için sıkı önlemler aldı. 1940 yılına gelindiğinde bu önlemler Refik Saydam hükümeti tarafından uygulanmaya başlandı.¹⁵⁴ 1930-1939 yıllarında uygulanan müdahaleci-devletçi politikalar savaş yıllarında uygulanacak iktisadi politikaları ve sonuçlarını biçimlendirmiştir.¹⁵⁵

Türkiye bu dönemde savaşın dışında kalmış ancak savaşın etkilerini en aza indirmek için dışarıdan gelecek olan saldırılara karşı önlemler almak zorunda kaldı. Bu dönemde devlet olağanüstü şartlar doğrultusunda gelir arama çabasına girişti. Bu gelirin en başında vergiler yer aldı. Devlet bu vergileri iç borçlanmayı artırmak sureti ile gerçekleştirdi. Bu süreçte alınan vergilerden bir tanesi de Hayvanlar Vergisi idi.¹⁵⁶ 1940 yılında Hayvanlar Vergisinin ülke gelirlerindeki payı %2.85 iken 1945 yılına gelindiğinde bu rakam % 4,23 olmuştur. Savaş döneminde her alanda olduğu gibi vergilerde de olağanüstü düzenlemeler yapıldı. Bu dönemde Hayvanlar Vergisine ait düzenlemeler genellikle vergi ücretlerinin artışı yönünde olmuş, bu artışlar dışında da önemli bir değişiklik gerçekleşmemiştir. Savaş döneminde *Hayvanlar Vergisine* dair ilk düzenleme 1939 yılında gerçekleşmiştir;¹⁵⁷

¹⁵² Gülten Kazgan, *Tanzimattan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004, ss.78-79.

¹⁵³ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, ss.289-290.

¹⁵⁴ İbrahim İnci, "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiyede Tek Parti Hükümetlerinin İlaş Politikaları", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 50, s.272.

¹⁵⁵ Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011, s.82.

¹⁵⁶ Türk, a.g.e., s.344.

¹⁵⁷ Ulus Gazetesi, Sayı: 764, 3 Temmuz 1939, s.2.

*"...1939 malî yılı bütçemizin varidat kısmını 261.000.000 lira olarak tahmin etmiş bulunmaktayız. Bu senenin hayvanlar vergisi, elimizde bulunan kayıd neticelerine göre, vergiye tâbi hayvan miktarlarının, geçen seneye nazaran 1.565.670 aded artmış olduğu anlaşılmıştır. Geçen sene bu vergi üzerinden yapılmış olan tahfiften mütevellid takriben (2.600.000)'lirayı müteceviz fazla varidat noksanının % 56 sı bu suretle iki sene içinde telâfi edilmiştir. Bilhassa bu varidat noksanlığından bir kısmının at, eşek ve katırların vergiden tamamen istisna edilmesinden mütevellid bulunduğu ve bu noksanlığın dahi, diğer hayvanların gösterdiği artışla telâfi edilmekte olduğu düşünülürse, bu vaziyetin bir kat daha memnuniyeti mucib olduğu kolaylıkla anlaşılır. Hayvanlar vergisi üzerinde devamlı şekilde yapılmış olan tahfifler memleketimizin mühim bir servet kaynağı olan hayvancılığın inkişafını temine çok yardım etmiştir."*¹⁵⁸

Balıkesir Mebusu Yahya Sezai Uzay Türkiye'nin nüfusunun % 77 sini oluşturan köylülerin vermiş olduğu hayvanlar vergisinin fazla olduğunu, köylünün mevcut ekonomik durumunun bu vergi ile karşılaştırıldığında çok fazla olduğunu dile getirmiştir;

*"...Muhterem arkadaşlar; bugün müzakere etmekte olduğumuz Ziraat vekâletinin 1939 senesi bütçesi 7.330.000 liradır. Umumî bütçemizin miktarı malûmu âlileriniz olduğu üzere 261 milyon küsur bin liradır ve umumî bütçemize köyde oturan köylülerimizin hayvan vergisi olarak verdiği paralar 15.600.000 liradır. Köylümüzün nüfusu umumî nüfusumuzun % 77 sini teşkil ettiğine göre kendi ihtiyaçları da o nisbette fazla olduğu aşikârdır. Ziraat vekâletinin, arkadaşlarımızın çok güzel bahsettikleri gibi bu yedi buçuk milyon liraya bile varmayan bütçesi ile köylülerimizin ihtiyaçlarını nasıl karşılamaya çalışacağını ben de izaha çalışarak başınızı ağrıtmayacağım. Bu ihtiyaçlarını karşılamak için o kadar yapılacak işler vardır ki bunları başarabilmek için vekâletin bütçesi şimdikininkin on misli, belki daha fazla olması lâzım gelir..."*¹⁵⁹

¹⁵⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, D: 6, C: 2, İç: 14, (22.05.1939).

¹⁵⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, D: 6, C: 1, İç: 20, (29.05.1939).

Kanun dönemin koşulları da göz önüne alınarak oy çokluğu ile kabul edilmiştir. Bu düzenleme ile sığırdan alınan vergi 35 kuruşa, koyun ve keçide 40 kuruşa manda ise 45 kuruşa çekilmiştir. Düzenleme ile ilgili olarak son konuşma dönemin Bingöl Mebusu Feridun Fikri Düşünsel tarafından yapılmıştır;

"...Efendim; Hükümet tarafından vaki olan teklifte daimî müstahdem diye bir tabir vardı. Bu da bu gibi, malûmu âlileri bu kanunun umumî heyeti, hayvanlar, veraset ve intikal, iktisadî buhran muvazene, hava kuvvetlerine yardım, muamele, buğdayı koruma karşılığı, dâhilî istihlâk vesaire gibi, aşağı yukarı, vergilerimizin heyeti umumiyesini nazarı itibare alan bu işte böyle muayyen bir meblâğ değil, Hükümetin teklifi daha vasi idi. Yani son haddir..."¹⁶⁰

Tablo 33. 1940 Yılı Hayvanlar Vergisi Gelirleri (Lira)¹⁶¹

Hayvanlar Vergisi	Beklenen Miktar	Tahsilat
Koyun ve keçi	5 420 000	6 665 893
Tiftik	840 000	783 347
Deve	130 000	98 692
Manda	550 000	488 129
Sığır	2 940 000	2 875 679
At, Kısarak, İğdiş, Katır	455 000	445 575
Eşek	310 000	313 982
Domuz	5 000	2 786

Kanun 1940 yılında tekrar gündeme geldiğinde konu ile ilgili olarak dönemin Maliye Bakanı Fuad Ağralı, 1940 yılında Anadolu'nun muhtelif yerlerinde meydana gelen doğal afetlerde hayvancılık faaliyetlerinde bir aksamaya sebep olmamıştır. Afetlere rağmen hayvan sayısında küçük bir artış meydana gelmiştir. Bunun yanında vergi ile ilgili olarak kaçakçılık olaylarının olduğu ve buna bir önem alınması gerektiğini şöyle dile getirmiştir;

"...1940 yılı hayvan sayımının neticeleri, yurdumuzun muhtelif mıntıklarında vukua gelen zelzelelerin, su baskınlarının yaptığı tahribata ve kış aylarının şiddetine rağmen, hayvancılığımızın şimdiye kadar olduğu gibi bu sene de inkişaf halinde bulunduğunu göstermiştir. Geçen seneki sayım neticelerine göre koyunlarda yüzde yarım derecesinde bir noksanlık bulunmasına rağmen heyeti umumiye itibarile yeni sene sayımında (451.326) baş miktarda bir fazlalık tesbit edilmiştir. Bu suretle

¹⁶⁰ TBMM Zabıt Ceridesi , D: 6, C: 1, İç: 36, (06.07.1939).

¹⁶¹ TBMM Zabıt Ceridesi, D: 6, C: 1, İç: 24, (12.01.1940).

1938 yılında yapılan tahfiplerden mütevellid vergi noksanının telâfi edilebilen kısmı bu sene % 62 yi bulmuştur. Varidat kanunlarımız üzerinde verginin verimini arttıracak ve vergi zayıyatını önleyecek, aynı zamanda mükellefler için kolaylık teğmin edecek mesaiye devam ediyoruz.”¹⁶²

1941 yılında artan vergi gelirlerinin neticesinde oluşan memnuniyeti dönemin Maliye Bakanı Fuad Ağralı şöyle dile getirmiştir;

“...Varidat bütçesine ait izahatıma nihayet vermeden evvel, hayvanlar vergisi kayıt ve yoklama neticelerini de Yüksek Meclise arz etmek isterim. Aldığımız malûmata göre geçen seneye nazaran bu sene muhtelif hayvanlarda ceman (295.189) adet fazlalık mevcut bulunmaktadır. Köylümüzün başlıca servetlerinden birini teşkil eden hayvancılığımızda devam ettiği görülen bu inkişafı memnuniyetle kaydediyorum.”¹⁶³

Savaş döneminin getirmiş olduğu ruh hali zam gibi bir unsurun bile millet menfaati için önemli bir gelişme olduğu Sivas Mebusu Mehmed Uğur tarafından şöyle dile getirilmiştir;

“...Vatanımızın müdafaası için hayvan vergilerine yapılan zammı seve seve karşıladık. Vergiler şurada dursun, bütün hayvanlarımızı vermeğe hazırız. Şefimize, Hükümetimize, şanlı ordumuza iman etmiş bir milletiz. Bütün varlığımız emirlerindedir. (Bravo, aferin İsmail sesleri) Kahraman Millî Şefimiz İsmet İnönü; 18 milyon biz Türk milleti, senin sıhhatine iyilik, ömrüne, uzunluk dileriz.”¹⁶⁴

Gündem ile ilgili olarak konuşmak için söz alan Sivas Mebusu Nuri Demirağ gündeme gelen fiyat artışı ile ilgili olarak fiyatın 60 kuruştan 50 kuruşa indirildikten sonra meydana gelecek olan 10 kuruşluk kaybın bütçeye olacak zararından bahsetmiştir;

“...Muhterem arkadaşlar, Kanununun 3.maddesinde; hayvan vergileri meselesi vardır. Bu hayvan vergilerinde, kanun lâyihasında görüleceği veçh ile koyun ve kıl keçi için 40 kuruş olan resim, bu defa 60 kuruşa iblâğ

¹⁶² TBMM Zabıt Ceridesi, D: 6, C: 11, İç: 56 (27.05.1940).

¹⁶³ TBMM Zabıt Ceridesi , D: 6, C: 18, İç: 56, (26.05.1941).

¹⁶⁴ TBMM Zabıt Ceridesi , D: 6, C: 18, İç: 59, (29.05.1941).

edilmiştir. Bu suretle arkadaşlarımızın yerinde yaptıkları ciddî ve hakikî tetkikler sonunda Nafia encümenimiz, bu 60 kuruşun, hiç değilse, 50 kuruşa tenzilini muvafık görmüş ve lâyihasına o şekilde dercetmiştir. Buna mukabil tahmin ve takdir edilen vergide tabiatile bir tenakus husule gelecektir. Bunu karşılamak için de vergiler, kendi vasıtalarına nisbetle az olan hayvanata ilâve etmişti. Bütçe encümeni, bir cihetten de haklı olmak üzere, bunların çift hayvanı olmaları ve bunlara bir zam yapılmasının doğru olmadığı ve vergi koymaktan maksat, vergi almak değil, miktarlarının tayin ve tesbitine yarayacak istatistik elde etmek için olduğunu ifade etmiştir. Nafia encümeni de buna bir dereceye kadar iştirak etmektedir.¹⁶⁵

Gündem ile ilgili olarak sorun ve şikâyetlerini dile getirmek için söz alan Giresun Mebusu Fikret Atlı köylünün önemli gelir kaynaklarından olan hayvanların vergi zammına tabi tutulması zaten kıt kanaat geçinen köylüye önemli oranda yük teşkil edeceğini söylemiştir. Bunun yanında hayvancılık faaliyetlerinin Anadolu'nun her yerinde aynı şartlar altında yapılmadığı bunun göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulamıştır;

"...Muhterem arkadaşlar; ben hayvan vergileri işinde koyun ve keçi vergisini çok fazla artırılmış görüyorum. Şimdi basit olarak önümüzde varidat hesabını yapacağım; bu hesaba göre göreceksiniz ki; köylü bu memlekette vergi noktasından diğer halka nazaran ne kadar fazla vergi veriyor. Bir koyun doğurur ve kuzu verirse vermiyenler hariç 30 kilo süt verir, 150 kuruş alırız, o da Anadolunun bir az pazara yakın yerlerinde, sütün beş kuruş ettiği yerlerde, bazı yerlerde 8-9 kuruş ettiği yerler varsa da buna mukabil 3 kuruş ettiği yerler de vardır. Yününden 70-75 kuruş alırız, kuzusundan 3 lira alınır ki bu fiat buralardadır burada elden 8-9 kiloluk kuzuları 3 liraya almak kabildir. Başka yerlerde 2 liradır. Demek ki 420 kuruş varidatı var Diğer taraftan bunun yerine başka bir varidat bulmalı ve 20 kuruşu hiç bir zaman koyun ve keçi üzerine zam etmemeli. Bendenizin maruzatım budur."¹⁶⁶

Gündem ile ilgili olarak sorun ve şikâyetlerini dile getirmek için söz alan Muğla Mebusu Hüsnü Kitabçı konu ile ilgili olarak çeşitli illerdeki hayvan fiyatlarını göstererek ortada

¹⁶⁵ TBMM Zabıt Ceridesi , D: 6, C: 18, İç: 59, (29.05.1941).

¹⁶⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, D: 6, C: 18, İç: 59, (29.05.1941).

bir eşitsizlik olduğunu bu konun göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Yapılan zam ile kazanç arasındaki artışın üretici aleyhine olduğunu dile getirmiştir;

"...Efendim; bir az evvel maruzatta bulunurken, geçen senelere nisbetle hayvan ve mahsul fiatlarının fazla olduğunu söylemiştim. Bunu Sırrı İçöz arkadaşımız salâhiyetle ifade ettiler. Ben de resmî rakamları huzuru âlinizde arzedeceğim. Canlı et fiatları; Muhterem Kahraman Arıklı arkadaşımızın da muhitine yakın Erzurum da hayvan fiatları canlı olarak şöyledir: 1938 de 6,5, 1939 da 7,5, 1940 da 9. Urfada: 1938 de 8, 1939 da 8,5 1940 da 10. Sivas da: 1938 de 6, 1939 da 7, 1940 da 10. Burada görülüyor ki, tezayüd nisbetleri mühim bir rakam ifade ediyor. Sonra yağ fiatları da aynı tereffüü göstermektedir. Yapağı fiatları da mühim nisbette yükselmiştir. Buna nazaran 1938 senesinde 40 kuruş vergi verebilen bu vatandaşların bu sene 60 kuruş vergiyi vermekle büyük bir vüsatte zararı olacağını kabul etmek yerinde değil gibi geliyor bana. Bütün mükellef vatandaşların 1938 senesindeki vergileri arasında müsavat veya tevazünün mevcudî eti kabul edilirse bu kanun ile yapılacak zamlardan sonra kazanç sahiplerinin vergileri hayvan sahiplerinkine nazaran çok fazla arttırılmış demektir."¹⁶⁷

Gündem ile ilgili olarak sorun ve şikâyetlere cevap vermek için söz alan Kayseri Mebusu Suad Ürgüplü Kayseri konuşmasında köylünün tek uğraşının ve gelir kaynağının hayvancılık olmadığını bunun yanında tarım ile uğraşıldığını söylemiş, bunun üzerinden bir vergi zammının eleştirilmesinin yanlış olduğunu vurgulamıştır;

"...Bir taraflı mütalea serdedilerek köylünün ihtiyaçlarının nazarı itibare alınmadığını söylediler. Muhterem arkadaşlar; Hayvan işleri ile uğraşan köylünün az miktarda hayvanı varsa, bu, demektir ki, bu köylü aynı zamanda ziraat işleri ile de meşguldür. Zaten köylü bütün maişetini hiç bir zaman hayvandan beklemez. Sonra arkadaşımız, Hükümetin aldığı son tedbirlerle, bütün mahsulâtı arziye fiatların kıymetlendiğini bilmiyorlar mı? Köylü piyasanın bir müşterisi olmağa başlamıştır. Yalnız hayvanla uğraşan zengin kısmına gelince; onlar için zaten burada söz söylemeğe bilmem lüzum var mı? Çünkü bu vergiyi vermek kudretleri zahirdir. Binaenaleyh, az miktarda hayvanla uğraşan köylülerimiz aynı

¹⁶⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, D: 6, C: 18, İç: 59, (29.05.1941).

zamanda ziraatle de meşguldür ve ihtiyaçlarını karşılamak için kâfi derecede takviye edilmişlerdir. Bu sözüm, sabıkına nisbetle, biraz daha fazla takviye edilmiş demektir. Binaenaleyh, iki taraflı görmüşüzdür ve eski maruzatım aynen varittir.”¹⁶⁸

Gündem ile ilgili olarak sorun ve şikâyetlerini dile getirmek için söz alan Kocaeli Mebusu İbrahim Dıblan hayvanlardan alınan vergi oranının adaletsizliğini dile getirmiş, bunun fedakârlık adı altında yapılmasını eleştirilmiştir;

“...Arkadaşlar. Muhterem Bütçe encümeni reisimizin kanaatine zannederim iştirak etmeyen kimse yoktur. Zaten millî müdafaa için her türlü fedakârlığı yapmağa, Türk köylüsü her vakit hazırdır ve hazır olduğunu muhtelif vesilelerle isbat etmiştir. Muhterem Bütçe encümeni reisinin ileri sürdüğü noktai nazara tamamı ile iştirak etmediğin içindir ki. Söz almağa mecbur kaldım. Bütçe encümeninin göstermiş olduğu listede ben adalet göremedim. Vakia bu sayılan hayvanların hepsi köylü hayvanıdır. Fakat yalnız bir 1941 C: 1 sınıf köylüye yüklenip diğerini kayırmak doğru değildir. Hepsini müsavi tutalım. Binaenaleyh gösterilen bu rakamlar üzerinde tadilât icrasını zarurî görüyorum. 2,5 - 3 lira kıymeti olan bir keçiden 60 kuruş alınacak 500 liralık bir attan da 10 kuruş alınacak. Rica ederim, bu hangi adalete uyar. Katırdan da, beygirden de 10 kuruş, kıl keçidense 60 kuruş almıyor. Şu halde çok az gösterilen kısımlara nisbet dâhilinde zam yapalım, koyun ve keçi sahiplerini mağdur etmiyelim. Bendenizin ricam budur.”¹⁶⁹

Gündem ile ilgili olarak söz alan Denizli Mebusu Emin Tokad Ege Bölgesindeki sel felaketinin köylü ve çiftçiye olan etkisinden bahsetmiş ve devletin vergiyi tahsil ederken bunu göz önünde bulundurmasını konuşmasında dile getirmiştir;

“...Arkadaşlar; geçen sene Ege mıntıkasın daki feyezanlardan sürüler otliyamamıştır. Bütün meralar su içinde kalmıştır. Binaenaleyh otliyamayan hayvanlar zaif kalmışlardır. Bundan dolayı da kışın şiddetinden % 30 - 35 den fazla, hatta % 40 a kadar vefiyat olmuştur. Ben

¹⁶⁸ TBMM Zabıt Ceridesi , D: 6, C: 18, İç: 59, (29.05.1941).

¹⁶⁹ TBMM Zabıt Ceridesi , D: 6, C: 18, İç: 59, (29.05.1941).

kendi gözlerimle gördüm. % 4.0 vefiyat verdikten sonra ekle % 60 kalır. Bunlar da, esasen zayıf olduğu için, tabii kuzu ve et randımanı eksik oldu. Bu vaziyet karşısında bunların daha fazla vergiye tahammülü yoktur. Köylü esasen ıstırap altındadır. 10 - 20 kuruş zamm etmek hiç ele muvafıkı adalet olmaz. Bu itibarla Nafia encümeninin teklifi gibi hiç olmazsa 50 kuruşla iktifa edilmesini rica edeceğim.”

En son olarak gündem ile ilgili sorun ve şikâyetlerin haklılık payının olduğunu verginin savaş zamanı dışında da bir külfet olduğunu ancak mevcut şartlar incelendiğinde bu zammın zaruri olduğu dönemin Maliye Bakanı Fuad Ağrılı tarafından dile getirilmiştir;

“...Hiç şek ve şüphesiz yok ki zam bir külfettir, vergi mahraçlar, şeklinde mütalea serdeden arkadaşların fikrine ben de iştirak ediyorum. Hükümet bunun mahzurlu olduğunu vaktile görmüş, defaatla tenzilât için huzurunuzda gelmiştir. Kimsenin bunlardan şüphesi yok. Orta yerde dava şudur. Bu yapılan zamma müstahsilin tahammülü var mı, yok mu Bunu ölçmek lâzım. Bizim mütaleamıza göre, yaptığımız hesaplara göre, Encümen reisinin izahlarına ve diğer mazbata muharriri arkadaşımızdan aldığımız malûmata göre ve şu bu taraftan baktığımız malûmata göre, şu kanaati elde ettik ki; bugün hayvanat ve ziraat mahsulâtı üzerindeki, içinde bulunduğumuz iktisadî hayattan doğan, bugünkü tereffü, fazlasile köylümüzü bir külfete sokmadan, tazyik etmeksizin bu zamma tahammül edebilecek bir vaziyettedir.”¹⁷⁰

1942 yılında mevcut bütçede meydana gelen açık sebebi ile açığı kapatmak için vergi zammı tekrar gündeme gelmiştir. Buna bağlı olarak kanun ile ilgili tekrar bir düzenlemeye gidilmiştir;

“...1942 malî yılı varidatı (394.328.000) lira tahmin edilmiştir. Vergi zamları, umumî surette 1940 ve 1941 yıllarında kabul buyurulanlar gibi, hayvanlar vergisi, damga, posta ve nakliyat resimleriyle muamele ve muhtelif maddeler istihlâk ve nihayet ihracat vergilerine taallûk etmektedir. Gerek zam mevzularının seçilmesinde, gerek zam nisbetinin tesbitinde son iki senelik tecrübenin verdiği neticeler de göz önünde tutularak bugünkü vaziyete göre mükellefleri ve memleketin iktisadi

¹⁷⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, D: 6, C: 18, İç: 59, (29.05.1941).

faaliyetini tazyik etmiyecek esaslar dâhilinde kalmıya azami derecede dikkat edilmiştir.”¹⁷¹

Yapılan değişiklik ile sığırdan alınan vergi 45 kuruşa, mandandan alınan vergi 125 kuruşa çıkmıştır. Kanun 1943 ve 1944 yıllarında tekrar gündeme gelmiş vergi zammı ile ilgili olarak mevcut zammı köylü üzerinden eleştiren vekillere cevap vermek üzere Maliye Bakanı Fuad Ağralı söz almıştır;

“...Bütçe encümeninde varidat muhammenatı üzerinde yapılan bu tetkik sonunda hayvanlar vergisi tahmini de tebeddül ettiğinden bu hususta kısaca malûmat arzını faydalı görmekteyim. Varidat bütçesinin encümende müzakeresi sırasında tebeyyün eden bu seneki kayıt neticesine göre hayvanların umumî yekûnu 37.840.000 lira. Bu miktar geçen sene 40 milyon olduğuna göre hayvan adedinde yüzde' 6.2 nispetinde bir tenakus olduğu anlaşılmaktadır. Bu cihet nazara alınarak hayvanlar vergisi tahmini lâyihadaki miktara nazaran 1.736.000 lira noksaniyle tesbit edilmiştir.”¹⁷²

“...Hayvanlar vergisi ile toprak mahsulleri vergisine yapılan zamlar hakkında kısaca maruzatta bulunmağa lüzum vardır. Hayvanlar vergisi faslına yapılan bir buçuk milyon liralık zam, bu sene neticeleri Maliye Vekâletince alınmış olan hayvan sayımının gösterdiği artışa müstenit bulunmaktadır. Bir kaç seneden beri devamlı bir eksiliş gösteren hayvan sayımı neticelerinin bu sene ehemmiyetlice bir fazla ile ballanması millî servetimizin mühim bir kolunu teşkil eden hayvan miktarında görülen gerilemenin durmuş olduğunu ümit etmiye müsait görünmekte olmak itibariyle bilhassa memnuniyetle kayda değer mahiyettedir.”¹⁷³

Yapılan zammın köylü aleyhine olduğunu dile getiren vekillere cevap olarak Maliye Bakanı içinde bulunan mevcut savaş ortamı ve geçmiş yıllarda köylüye yapılan teşvikler üzerinden cevap vermiştir. Bu kanun ve fiyat düzenlemeleri bu tarihten sonra 10 yıl süre ile aynı kalmıştır.¹⁷⁴ II. Dünya Savaşı yıllarında Hayvanlar Vergisinin uygulanış biçiminde de önemli bir değişik olmamış geçmiş yıllarda uygulanan tahsil biçimi bu yıllarda da uygulanmıştır.

¹⁷¹ TBMM Zabıt Ceridesi, D: 6, C: 25, İç: 62, (25.05.1942).

¹⁷² TBMM Zabıt Ceridesi, D: 7, C: 25, İç: 26, (24.05.1943).

¹⁷³ TBMM Zabıt Ceridesi, D: 7, C: 9, İç: 58, (22.4.1944).

¹⁷⁴ Şentürk, a.g.e., s.26.

Tablo 34. 1939 1945 Yılları Arasında Hayvanlar Vergisinin Bütçedeki Yeri¹⁷⁵

Yıllar	Gelir	Vergi	Oran %
1939	389.722 TL	15.514 TL	3.98
1940	550.209 TL	15.694 TL	2.85
1941	648.119 TL	22.045 TL	3.40
1942	978.133 TL	28.271 TL	2.89
1945	658.759 TL	27.874 TL	4.23

Tablo 35. 1939 1945 Yılları Arasında Çiftlik Hayvanı Sayısı ve Vergi Miktarları¹⁷⁶

Yıllar	Sığır	Vergi	Koyun	Vergi
1939	7.502.515	35.0 Krş	18.958.241	40.0 Krş
1940	7.724.370	35.0 Krş	18.857.031	40.0 Krş
1941	7.935.433	35.0 Krş	18.804.771	60.0 Krş
1942	7.588.108	45.0 Krş	17.282.813	80.0 Krş
1942	7.170.930	45.0 Krş	16.124.884	80.0 Krş
1943	7.170.930	45.0 Krş	16.124.884	80.0 Krş
1944	7.294.654	45.0 Krş	17.265.661	80.0 Krş
1945	7.540.836	45.0 Krş	17.945.444	80.0 Krş
Yıllar	Kıl Keçi	Vergi	Tiftik Keçi	Vergi
1939	8.838.697	40.0 Krş	2.654.033	25.0 Krş
1940	8.999.366	40.0 Krş	2.772.861	25.0 Krş
1941	9.178.514	60.0 Krş	2.650.413	35.0 Krş
1942	8.832.475	80.0 Krş	2.792.760	45.0 Krş
1943	8.495.937	80.0 Krş	2.320.685	45.0 Krş
1944	9.325.457	80.0 Krş	2.332.951	45.0 Krş
1945	9.819.769	80.0 Krş	3.276.756	45.0 Krş

5.2. Varlık Vergisi Uygulaması Kapsamında Hayvanlar Vergisi.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında, 11 Kasım 1942 yılında kabul edilen 4305 sayılı Varlık Vergisi kanunu uygulama yönünden sadece iktisadi açıdan değil siyasi ve kültürel açıdan farklılıklarla göze çarpar. Ancak bu durum Varlık Vergisinin yeni ve orijinal bir yapıya ait olduğunu göstermez.¹⁷⁷ Aşağıda belirtilen ifadeler vergiye dair önemli eleştirilerdendir;

"...Birinci Dünya Savaşı sırasında İttihat ve Terakki Hükümeti de aynı politikayı uygulamak istemişti..."¹⁷⁸

1939 yılında İkinci Dünya Savaşının başlaması, devletin ekonomisini olumsuz yönde etkileyen unsurların en başında yer aldı. Türkiye bu süreçte savaş dışında kalmasına rağmen savaşın sosyoekonomik etkilerini derinden hissetmiştir. Savaş harcamalarına ayrılan ekonomi sebebi ile özel teşebbüs yatırımları ve yeni ekonomik iyileştirme politikaları askıya alınmıştır.

¹⁷⁵ Şentürk, a.g.e., s.27.

¹⁷⁶ Şentürk, a.g.e., s.28.

¹⁷⁷ İhsan Erdem Sofracı, "Tarihsel Perspektiften Varlık Vergisi Uygulamasına Bir Bakış", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı: 1, 2013, s.328.

¹⁷⁸ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi 1*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996, s.476.

Yine bu dönemde erkek nüfusunun silahaltına alınması üretimi etkileyen bir diğer unsur olmuştur. Bunun sonucunda toplam arz ve talep arasında dengesizliğe yol açmış, piyasadaki fiyatlar sürekli yükselişe geçmiştir. Piyasadaki fazla parayı çekmek ve mevcut ekonomik durumun etkilerini en aza indirmek için devlet vergilendirme ve borçlandırma politikasına başvurmuştur.¹⁷⁹

Hükümet bu kanunla savaşa girmeden, savaş ekonomisi uygulama imkânı elde etmiştir. Kanunun işe meselesi, tarımsal ürünler ve sanayi ile ilgili bazı maddeleri şöyle özetlenebilir:¹⁸⁰

"...Hükümet ihtiyacı karşılamak amacıyla sanayi ve maden işletmelerini denetleyebilir.

- Hükümet bu kurumlara üretim programı verebilir, bunların üretim hacmini, miktarını, cins ve türlerini belirleyebilir.

- Sanayi, maden ve diğer alanlarda çalışan bütün elemanlar iş yerini geçerli bir mazeretleri olmaksızın ve haber vermeden terk edemezler. Buralarda çalışanlara emsaline uygun normal ücret ödenir.

- Hükümet mal ve yardımcı malzeme stok edebilir. Değerlerine göre bunlara el koyabilir. İhtiyacı olan kuruluşlara da kârsız verebilir.

- İş saatleri her gün üç saat uzatılabilir. İş yasasının çocuk ve kadınlarla ilgili hükümleri uygulanmayabilir.

- Gerekli malların tüketimi sınırlanabilir ve yasaklanabilir.

- Gayrimenkul kiralari 1939'daki fiyatını geçemez.

- Hükümet çiftçilikten anlayan her kadın ve erkeği kendi işini ihmal etmemek kaydıyla on beş km mesafedeki herhangi bir özel veya devlet işletmesinde ücretli olarak çalıştırabilir.

Dönemin İşe Müsteşar Muavini Şevket Süreyya Aydemir Varlık Vergisi Kanununun uygulanmasındaki gerekçeleri zengin azınlık gruplarının dışındaki halkın mevcut durumu üzerinden dile getirerek verginin zorunluluğunu bildirmiştir;

"...Gerçekten memleketin içinde bulunduğu ekonomik koşullar kötü idi. Her sabah güneş doğarken gözünü yeni güne açan her vatandaş, o gün sofrasına bir dilim ekmek koyup koyamayacağını ve ordunun yönetim mevkiinde görevli her komutan o gün askerine yedireceğini, yemsizlikten kırılan hayvanlarına bir avuç yem bulup bulamayacağını,

¹⁷⁹ Hakkı Ilgar Meyvacı, *Türk Vergicilik Tarihinde Olağanüstü Bir Vergi Uygulaması Örneği: Varlık Vergisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s.12.

¹⁸⁰ Mehmet Kayıran, *Türk Tarımında Modernleşme Çabaları (1923 - 1950)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995, s.158.

uçaklar için kaç günlük benzin ve motorlu araçlarına kaç tane yedek lastik bulabileceğini kaygıyla düşünüyordu. Mesela İzmir’de olduğu gibi palamut ve küspenin ekmeçlik una karıştırılması zorunda kalınıyordu. Henüz savaşa katılmadığımız halde dünya’dan fiilen kopmuş gibiydik.”¹⁸¹

1942 yılında vergi gelirleri 338.1 milyon TL idi. Bu rakam devlet gelirlerinin % 13 ünü oluşturuyordu.¹⁸² Cumhurbaşkanı İnönü, 1 Kasım 1942’de TBMM’yi açış konuşmasında son derece kızgın bir üslupla şöyle söylüyordu:

“...Şuursuz bir ticaret havası, haklı sebepleri çok aşan bir pahalılık belası, bugün vatanımızı ıstırap içinde bulunduruyor. Bizim gördüğümüz en tehlikeli hastalık iki seneden beri, cemiyetimiz içinde cumhuriyet hükümetlerini muvaffak etmemek için estirilmiş olan zehirli havadır. Acı ile hatırlamalıyız ki milletin iâşe işlerini tanzim etmek yolunda Cumhuriyet hükümetlerinin sarfettikleri gayretlere, iki seneden beri, cemiyetimiz tarafından hiç yardım edilmemiştir. Bulanık zamanı, bir daha ele geçmez fırsat sayan eski bataççı çiftçi ağası, elinden gelse teneffüs ettiğimiz havayı ticaret metai yapmaya yeltenen gözü doymaz vurguncu tüccar ve bütün bu sıkıntıları politika ihtirasları için büyük fırsat sanan ve hangi yabancı devletin hesabına çalıştığı belli olmayan birkaç politikacı, büyük bir milletin hayatına küstah bir surette kundak koymaya çalışmaktadırlar. Ticaretin ve iktisadi faaliyetleri serbestliğini bahane ederek milleti soymak hakkını hiç kimseye, hiçbir zümreye tanımamalıyız...”¹⁸³

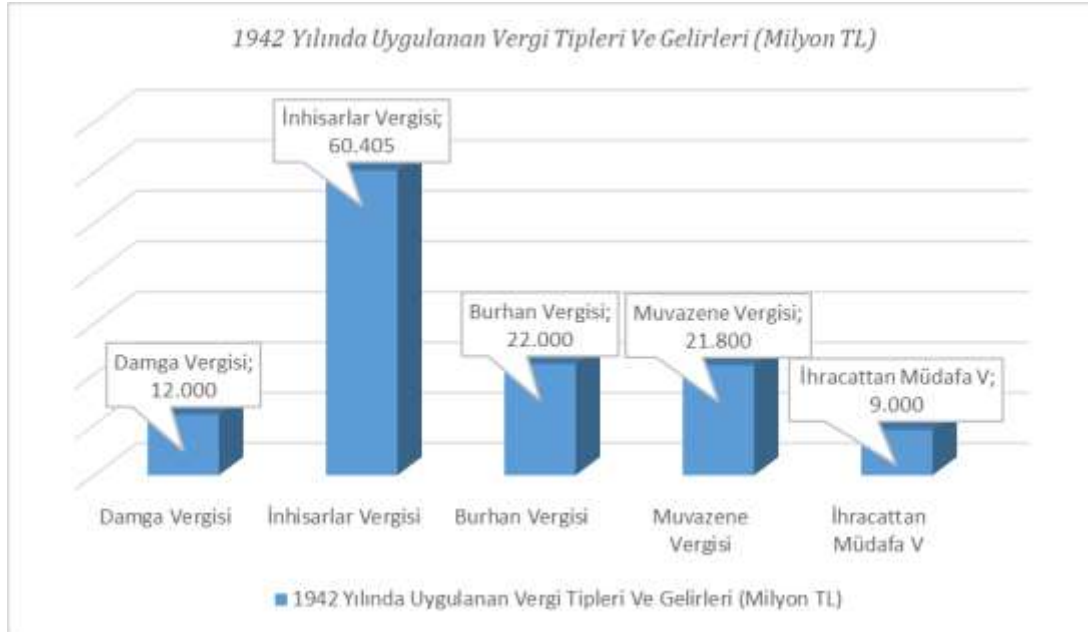
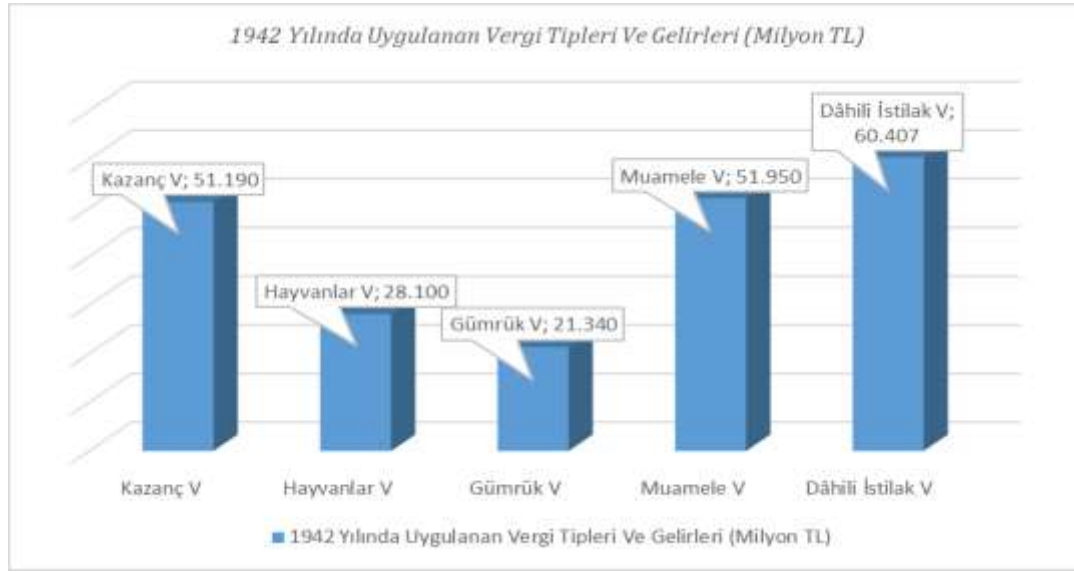
¹⁸¹ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, Cilt: 2, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975, s.201.

¹⁸² Şekip Alpsoy, *Varlık Vergisi ve İçel’deki Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001, s.22.

¹⁸³ Şükran Akpınar, *Millî Şef Dönemi’nde Babiâli’nin Varolma Mücadelesi ve Muhalif Bakışın Bedii Faik’in Yazılarından Tahlili*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s.27.

Tablo 36. 1942 Yılında Uygulanan Vergi Tipleri Ve Gelirleri (Milyon TL)¹⁸⁴

VERGİ	MİKTAR
Kazanç Vergisi	51.190
Hayvanlar Vergisi	28.100
Gümrük Vergisi	21.340
Muamele Vergisi	51.950
Dâhili İstilak Vergisi	60.407
Damga Vergisi	12.000
İnhisarlar Vergisi	60.405
Burhan Vergisi	22.000
Muvazene Vergisi	21.800
İhracattan Müdafı Vergisi	9.000
Toplam	338.192

Şekil 12. 1942 Yılında Uygulanan Vergi Tipleri Ve Gelirleri (Milyon TL)

¹⁸⁴Alpsoy, a.g.e., s.23.

Dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu Varlık Vergisinin çıkarılması ve uygulanmasındaki önem ve amacı anlatmak için gündem ile ilgili söz almış ve konuyu şöyle açıklamıştır:

"...Tüccarlar, emlak ve akar sahipleri, büyük çiftçilerdir. I. Harb yıllarında en çok parayı tüccarlar kazandığı için bu varlık vergisinin en büyük yükünü bittabi onlar taşıyacaktır. Esasen nevilere, sınıflara ve zümrelere ayrılmış bu lunanve verdikleri vergi ve yaptıkları iş malûm olan bu sınıf mensupları hakkında kazandıkları paraların komisyonca Bu vergi için ikinci matrahımız hanlar, hamamlar, apartmanlardır. Bunların sahipleri bu vergi ile mükellef kılınmıştır. Vergilerin tesbit ve ilânı için 15 gün koyduk. Bunu takibeden 15 gün içinde tahsili şart koyduk. Bu kanun ile takip ettiğimiz hedef tedavüldeki paraları azaltmak ve memleket ihtiyaçları mıza karşılık hazırlamaktır. Bu böyle olmakla beraber bu kanunun tatbikmdan, Türk parasının kıymetlenmesi, muhtekirler üzerinde toplanan halk buğzunun silinmesi, vergileri önlemek için bilzarure satışa çıkarılacak malların fiyatlarında bir itidal husule getirmesi gibi tâli faydaların tahassül etmesi de imkân haricinde addedilemez."¹⁸⁵

İlk başlarda vergi zengin gayrimüslimleri kapsamakta idi sonra bu gruba hizmet erbabı ve seyyar çalışanlarda eklendi. Bu olayı ilişkin görüşlerini Faik Ökte anılarında şöyle dile getirmiştir:

"...Hizmet erbabı ve seyyarlara da Varlık Vergisi tarh edilecekti. Ben de, bu işlerde çalışan diğer müfettiş arkadaşlarım da, Varlık Vergisi'ni bir sermaye vergisi olarak mütalaa ediyorduk. Bunun hizmet erbabına teşmili vergiyi çıkırından çıkarmış, onu yar ve ağyar nazarında müdafaa edilemez hale sokmuştur. Eşya fiyatlarının her gün biraz daha yükseldiği, hizmet erbabının her gün biraz daha sefalete gömülmeye başladığı bu günlerde, hizmet erbabından Varlık Vergisi istenemezdi. Bunun için Adalan'ın (Maliye Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı) getirdiği habere inanmamış, şaka yapıyor sanmıştık. Hakikatte işin şakaya tahammülü yoktu. Adalan hizmet erbabından alınacak vergiye ait nispet cetvelini hamilen geliyordu. Merkez bize bir kısım hizmet erbabının vergiden

¹⁸⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, D: 6, C: 28, İç: 6, (11.11.1942).

istisnası salâhiyetini de veriyordu. Uzun uzun düşündükten sonra, Adalan'la M grubu müstahdemlerinin toptan istisnasına karar verdik.”¹⁸⁶

Bu süreçte Varlık Vergisinin getirmiş olduğu etkilerden gayrimüslim ve zengin kesimlerin yanında, kırsal kesimde yaşayan insanlarda etkilenmiştir. Varlık Vergisinin getirmiş olduğu rüzgârdan diğer vergilerde nasibini almıştır. Bu vergilerden bir tanesi de Hayvanlar Vergisi olmuştur. Savaşın başlamasından verginin kaldırılma sürecine kadar vergi bütçeye 150 milyon lira katkı sağlamıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Toprak Mahsulleri ve Hayvanlar Vergisinin toplam geliri 415.9 milyon Varlık Vergisinden ise 317.2 milyon gelir sağlanmıştır.¹⁸⁷

Varlık Vergisi ortaya çıktığı dönem itibari ile içerik ve uygulanış biçimi yönünden çok eleştirilmiştir. Varlık vergisinin yaratmış olduğu sert etki o dönemde diğer vergilere de yansımıştır.¹⁸⁸ O dönemde vergi sistemine dair eleştiriyi şöyle özetleyebiliriz;

“...ilgili dönemin politik ve ekonomik düzenini kısa başlıklar halinde belirlemek gerekirse; ekonominin iyi organize edilmediğini, yabancı sermaye konusunda girişimlerin yetersiz olduğunu, ekonomi politikasının yanlış olduğunu, devletçiliğe fazla yaslanıldığını, sanayiîni tayini konusunda yanlış yapıldığını, plan yapılmadığını ve nihayet tedbirli devlet adamları olsaydı bu felaketin olmayacağını bizzat belirtmiştir.”¹⁸⁹

Dönem içerisinde devlet gelirlerinin arttırılması ve savaşın etkilerini en aza indirmek için ortaya çıkan Varlık Vergisinin etkilerinin diğer vergi türlerine de yansıdığı görülmüştür. O dönemde Devletin önemli gelir kaynaklarından olan Hayvanlar vergisine dört kez zam yapılmıştır. Vergilerdeki bu artış sonucunda istenilen düzeye gelinemediği vergi sisteminin daha da çok karmaşık hale geldiği görülmüştür.¹⁹⁰

5.3. İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Vergi Sisteminde Yaşanan Problemler

1939 yılına gelindiğinde, Türk Vergi sistemi hala gayri safi kazançta dayanıyordu. Sistem hala modern bir yapıya sahip değildi. O dönemde meydana gelen vergi kaçakçılığı modern ve

¹⁸⁶ Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1951, s.79.

¹⁸⁷ Kayra, a.g.e., s.219.

¹⁸⁸ Sofracı, 2013, a.g.e., s.326.

¹⁸⁹ Cahit Kayra, *Savaş Türkiye Varlık Vergisi*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2011, ss.62-63.

¹⁹⁰ Sofracı, 2013, a.g.e., s.328. vd; Filiz Giray, *Maliye Tarihi*, Ezgi Yayınları, Bursa, 2006, s.241.

etkili bir tarh sisteminin olmayışı bu tür olayların artmasına ve vergilendirmenin büyük ölçüde devlet eli ile yapılmasını ve kontrol edilmesini engelliyordu.¹⁹¹

Ülkede bulunan taşınmaz malların değerlerinin ortalama artışı enflasyon değerlerinin üstünde artışı bina-arazi vergilerinin yanında diğer vergileri de olumsuz yönde etkilemiştir. Bu olumsuz etki devletin gelir kalemlerinde önemli bir azalmaya sebebiyet vermiştir. 1944 yılında mükellefler sadece 13.780.000 lira vergi ödemişlerdi. Bu rakam gelir açısından yeterli görülmezince beyannamelerin ve ek gelirlerin ücretleri arttırıldı buna artıştan diğer vergilerde nasibini aldılar.¹⁹²

Vergiler yapısı itibari ile kaçakçılık olaylarının artmasına yol açıyordu. Düzenli bir sistem ve defter kaydı yapılmıyordu. Dış ticarete uygulanan şeffaf uygulamalarda vergi kaçakçılığının artmasına neden oluyordu.¹⁹³

Tablo 37. 1939-1950 Yılları Arasında Vergilerin Yıllık Gelirleri. (Milyon)¹⁹⁴

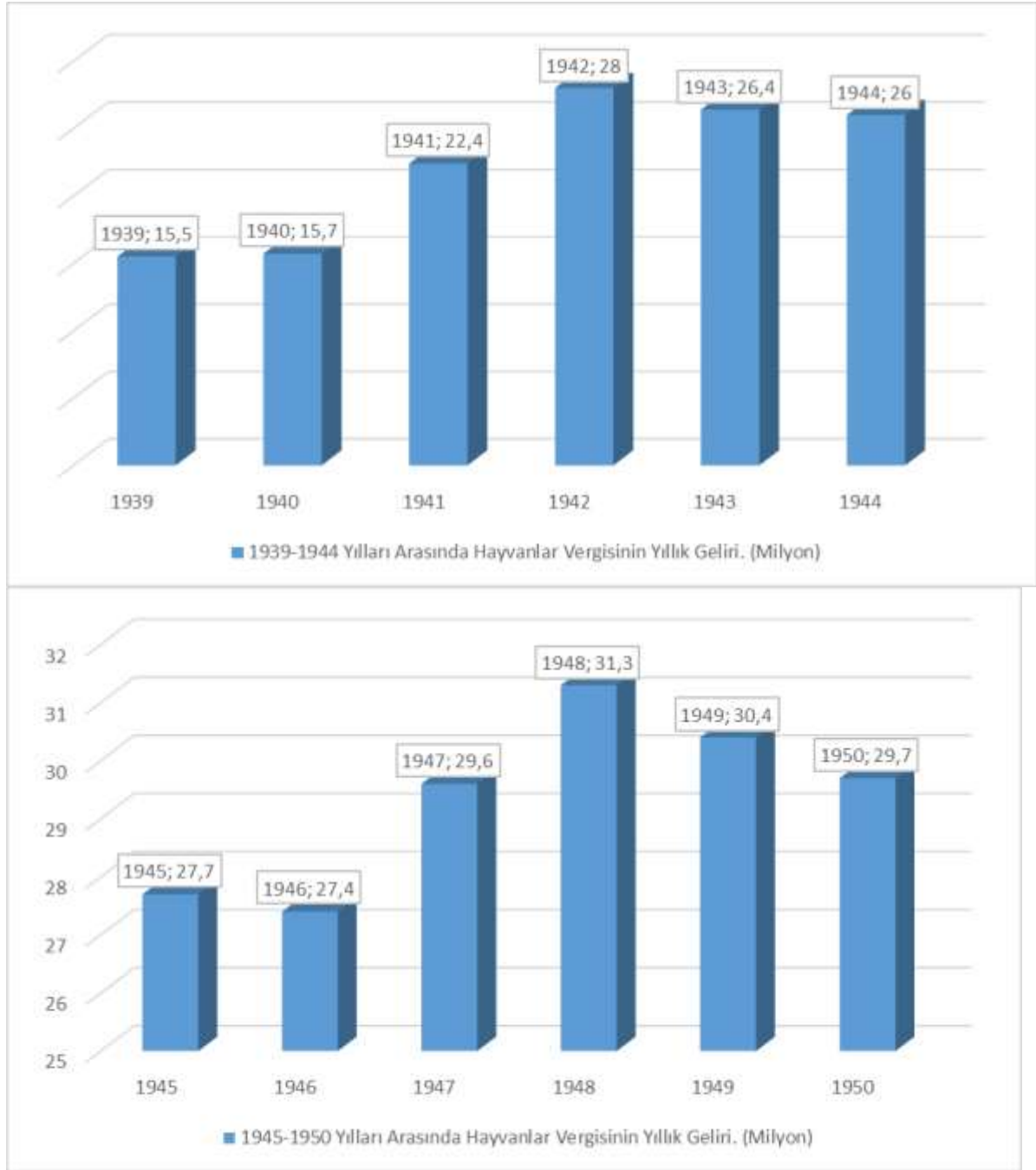
Yıllar	Toprak Mah. V.	Hayvanlar V.	Varlık V.
1939	-	15.5	-
1940	-	15.7	-
1941	-	22.4	-
1942	-	28.0	270.0
1943	59.9	26.4	47.2
1944	44.6	26.0	-
1945	62.2	27.7	-
1946	60.0	27.4	-
1947	-	29.6	-
1948	-	31.3	-
1949	-	30.4	-
1950	-	29.7	-

¹⁹¹ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara: 1998, s.466.

¹⁹² Meyvacı, a.g.e., s.38.

¹⁹³ Arslan Başer Kafaoğlu, *Varlık Vergisi Gerçeği*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1991, s.32.

¹⁹⁴ Kayra, 2011, a.g.e., s.214.

Şekil 13. 1939-1950 Yılları Arasında Vergilerin Yıllık Gelirleri. (Milyon)

5.4. 1939-1945 Yılları Arasında Diğer Ülkelerde Hayvanlar Vergisi¹⁹⁵

ALMANYA

Ülke içerisinde hayvanlardan alınan vergi, hayvanların cinsine ve kazancına göre düzenleniyordu. Besi hayvanlarından kazanç vergisi kapsamında vergi alınıyordu. Kazancı olmayan binek ve eğlence hayvanlarından vergi alınmamaktadır.

ABD

Amerika Birleşik Devletleri, maliye kayıtlarında bu ülkede Hayvanlardan vergi alınmadığı anlaşılmıştır.

BELÇİKA

Ülkede hayvan ticareti ile uğraşan kişilerden kazançları doğrultusunda cüzi bir vergi alınmaktadır. Ticari satışlardan oluşan kazançlardan % 2,5 oranında muamele ve kontrol vergisi alınmaktadır.

BREZİLYA

Bu ülkede hayvanlardan vergi alınmamaktadır. Sadece ülke içerisindeki hayvan nakil işlemleri sırasında nakliye ve temizlik kapsamında cüz-i bir vergi alınmaktadır.

FİLİSTİN

Koyun, keçi, manda ve deve vergi kapsamına girmektedir. Tarımda kullanılan hayvanlardan ise vergi alınmamaktadır. Vergi kapsamına giren hayvanlardan alınan vergi miktarları şöyledir; Keçi: 50, Koyun: 50, Manda: 100, Deve: 100 Filistin lirasıdır.

FRANSA

Hayvanlar vergisi adı altında bir vergi bulunmamaktadır. Ülkede belediyelerce yalnız köpeklerden yılda 60 frank, koruma amaçlı kullanılan köpeklerden ise yılda 24 frank vergi alınmaktadır. Mevcut pazarlarda bulunan hayvanlardan ise öküz, inek, boğadan 8 frank, beygir, kısrak, katırdan 12 frank, eşek ve sıpadan 6 frank, domuzdan 4 frank, danadan 3 frank, kuzu, koç ve oğlaktan, 0,6 frank alınmaktadır. Ayrıca hayvanlardan sıhhi muayene ücreti olarak öküzden 6 frank, beygirden 6 frank, eşekten 3 frank domuzdan 4 frank, danadan 2 frank, koyun ve kuzudan ise 0,40 frank alınmaktadır.

HİNDİSTAN

Yapılan araştırma neticesinde, bu ülkede canlı hayvanlardan vergi alınmamaktadır.

HOLLANDA

Bu ülkede, Hayvanlar vergisi adı altında bir vergi alınmamaktadır. Sadece 16.000 Florinden fazla serveti olan vatandaşlardan, Mayıs ayının birinde piyasa fiyatı üzerinden vergilendirme yapılmaktadır.

¹⁹⁵ Ziraat Vekâleti, a.g.e., ss.9-12.

İNGİLTERE

Yapılan araştırmalar neticesinde İngiltere’de hayvanlardan vergi alınmamaktadır. Sadece belirli merkezlerde köpekler üzerinden vergi alınmaktadır.

İTALYA

İtalya’da vergi kapsamına giren hayvanlar; beygir, katır, eşek, sığır, camız, keçi, teke, koyun, kuzu ve domuzlardır. Bu vergilendirme hayvanların değeri üzerinden % 1 oranında alınmaktadır. Zirai kurumlara ait olmayan keçi, domuz, at ve katırlardan % 2 oranında vergi alınmaktadır. Bunun dışında birinci sınıf lüks köpekten 150, ikinci sınıf köpeklerden 50, üçüncü sınıf köpeklerden ise 15 lirt vergi alınmaktadır. Kamu yararına çalışan köpekler vergiden muaftır.

JAPONYA

Ülke içerisinde sadece bazı belediyeler at, davar ve köpeklerden vergi almaktadır. Bu vergi miktarı her bölgede farklılık göstermektedir. Bu düzenlemeye göre binek atından 4.15 yen, yük atından 1.00 yen, damızlık at ve davardan 1.40 yen, av köpeğinden 3.35 yen, süs köpeğinden 3.80 yen, kavga köpeğinden 5.00 yen, sair köpeklerden ise 2.80 yen alınmaktadır.

ROMANYA

Romanya’da doğrudan doğruya hayvanlar üzerinden alınan bir vergi yoktur. Sanayi ve ziraat işleri ile uğraşan kişiler kazanç vergisi vermektedir. Bu vergi içerisinde hayvanlardan elde ettikleri kazançlar da mevcuttur. Devlet hayvan sahiplerine, hayvanların nakli sırasında pullu vesikaları mecbur tutmuştur. Vesika pulu, ücretleri ise küçükbaş hayvanlardan iki leylık, büyükbaş hayvanlardan ise beş leyliktir. Komünlerden ise şu şekilde vergi tahsil edilmektedir:

A- Belediye teşkilatı komünlerinde:

- 1- Ticari ve sanayide kullanılan yük hayvanlarından senede: 100 Ley.
- 2- Av ve süs köpeklerinden senede: 200 Ley. Süt emziren ve koruma amaçlı barındırılan köpekler ise vergi kapsamına alınmaz.

B- Hayvan satışlarında:

- 1- Büyükbaş hayvanlardan: 40 Ley.
- 2- Koyun ve keçilerden: 5 Ley.
- 3- Danalardan ve domuzlardan: 10 Ley domuz yavruları vergi kapsamına alınmaz.

C- Komün hudutları içerisinde ithal edilenlerden:

- 1- Kesilmiş hayvanların kilosundan: 2 Ley.
- 2- Kesilmiş kümes hayvanların kilosundan: 2 Ley.
- 3- Domuz ve hayvansan yağların kilosundan: 3 Ley.

D- Komün hudutları içerisinde hayvan pazarlarında ve parklarında bulunan

hayvanların idaresi için alınan vergiler:

- 1- Büyükbaş hayvanlardan: 15 Ley.

- 2- Küçükbaş hayvanlardan: 5 Ley.
- 3- Bir yaşından büyük domuzlardan: 5 Ley. Domuz, Kuzu ve Oğlak yavruları vergi kapsamına alınmaz.
- 4- Tek beygirli ve öküzlü boş arabalardan: 5 Ley.
- 5- Çift beygirli ve öküzlü boş arabalardan: 10 Ley.
- 6- Tek beygirli ve öküzlü yüklü arabalardan: 10 Ley.
- 7- Çift beygirli ve öküzlü yüklü arabalardan: 20 Ley.

E- Mezbahanelerde kullanılmak üzere bulunan hayvanlardan:

- 1- Büyükbaş hayvanlardan: 25 Ley.
- 2- Dana ve domuzlardan: 10 Ley.
- 3- Koyun, keçi, kuzu, oğlak ve domuz yavrularından 3 Ley.

F- Ziraat Odalarının hayvanların üzerine yapıştıracakları pullardan alınacak vergiler:

- 1- Altı aylık veya daha yaşlı olan büyükbaş hayvanlardan: 5 Ley.
- 2- Altı aydan küçük büyükbaş hayvan ve domuzlardan: 3 Ley.
- 3- Teke, koyun ve keçilerden: 2 Ley.

G- Hayvan satışlarından:

- 1- Altı aylık veya daha yaşlı olan büyük baş hayvanlardan: 5 Ley.
- 2- Altı aydan küçük büyük baş hayvanlardan ve domuzlardan: 3 Ley.
- 3- Koyun, keçi ve tekelerden: 1 Ley.

H- Mezbahanelerde kesilen hayvanlardan:

- 1- Altı aylık veya daha yaşlı olan büyük baş hayvanlardan: 20 Ley
- 2- Altı aydan küçük olan büyük baş hayvanlardan ve Domuzlardan: 10 Ley.

YUGOSLAVYA

Yugoslavya'da hayvanlar vergisi adı altında bir vergi bulunmamaktadır. Sadece kasaplık hayvanlar için mezbahanelerdeki işlem sırasında bir miktar vergi tahsil edilmektedir.

SURİYE

Suriye'de hayvanlardan ağnam adı altında vergi alınmaktadır. Tarımda kullanılan hayvanlar bu vergiden yükümlü değildir. Ağnam vergisi koyun ve keçiden 25 kuruş, deveden 100 kuruş, domuzdan 75 kuruş, katırdan 50 kuruş, boğadan 40 kuruş, eşekten ise 20 kuruş olarak tahsil edilmektedir.

5.5. Döneme Dair Hayvanlar Vergisi ile ilgili Anlatılar

Bu bölümde Cumhuriyetin ilanından 1940'lı yıllara kadar ki süreçte, Kayseri'nin Yeşilhisar ilçesi, Mersin ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinde, Hayvanlar Vergisi Kanununun insanlar üzerinde yaratmış oldukları etki ve yaşanmış olan öykülerden bahsedilecektir.

1926 tarihinde Kayseri Yeşilhisar ilçesinde doğan mesleği çiftçilik olan Ahmet Erkılıç, vergilerin yüksek olmasından dolayı daha az vergi ödemek için sahip olduğu koyunların bir kısmını gizlemek isterken başından geçen bir anısını şöyle aktarmıştır;

1943 senesinin ilkbahar ayı idi, vergi memurlarının geleceği haberi duyulmuş her zamanki gibi bizleri bir telaş sarmıştı. Sayısını şuan hatırlamıyorum bizimde o dönemde az sayılmayacak derecede küçükbaş hayvanlarımız vardı. Vergiden dolayı hayvanlar bize kazanç olmayı bırakın yük olmaya başlamışlardı. Ama bu sefer kesin karar vermiştik, hayvanları sayım memurlarına göstermeyecektik. Tabi haber geldi ama ne zaman gelecekleri hakkında net bir haber olmadığı için biz her an teyakkuzda bekliyorduk. Bu arada ahırdan bütün hayvanları toplayıp dağlara saklamaya götürmüştük, tabi bahar ayı o dönemde yağmur mevsimi, hayvanlar dağ yamacında hem otluyor hem de saklanıyordu. Hiç unutmam bir anda bir yağmur bastırды dağ yamacı şelale olup akmaya başladı, bu arada biz yağmurdan sığınacak bir yer arıyor, hem de hayvanları kurtarmaya çalışıyorduk ama ne fayda dağ yamacından akan sel 10-15 hayvanı telef etmişti. Hani derler ya yağmurdan kaçarken doluya tutulmak, bizde memurlardan kaçalım derken yağmurun azizliğine uğradık.¹⁹⁶

1942 yılı idi, her gün olduğu gibi ilçede sıradan bir gündü, herkes işinde gücünde hayat her zamanki gibi devam ediyordu. İlçe meydanında dolaşan bir keçi herkesin dikkatini çekmişti. Biz sahibi gelir alır diye önemsemiyorduk. 3-4 gün sonra bir baktık ki keçi hala meydanda dolaşıyordu. Ahaliden biri keçinin boğazında bir not olduğunu fark etti ve o notu alıp ahaliye karşı okumaya başladı, kâğıtta şöyle yazıyordu; ben keçi, beni sahibim gerçek değerim vergimden az olduğu için terk etti, beni sahiplenecek bir hayırsever arıyorum.¹⁹⁷

Babası Kurtuluş Savaşı Gazisi olan İsmail Ağa çiftçilik yaptıkları dönemde vergiye dair bir söylentinin nelere yol açtığını şöyle anlatmıştır;

II. Cihan Harbi dönemi babam Kurtuluş Savaşı gazisi olduğu için biz savaşın neler getirip götüreceği bize babam tarafından her zaman anlatılırdı. Biz tabi o dönemler ovada hayvancılık yapıyorduk, ilçenin en büyük çiftçilerinden biride bizdik. Hiç unutmam o dönemde bir vergi tahsil memuru vardı, gadarmı gaddar ismini duyunca bile insanlar hazırola geçerdі. Bizim komşu galiba sayım sırasında merkebinі ahırda unutmuşmu kasıtlı olarak mı göstermemiş bunu

¹⁹⁶ (Ahmet Erkılıç'la 26.12.2016 Tarihli Görüşme) Ahmet Erkılıç, Kayseri Yeşilhisar ilçesi, 1926 doğumlu, çiftçi.

¹⁹⁷ (Hayri Büyükceran'la 22.12.2016 Tarihli Görüşme) Hayri Büyükceran, Kayseri Yeşilhisar ilçesi, 1931 doğumlu, emekli.

anlayan bizim vergi memuru adamı jandarma eşliğinde çok güzel bir benzetmişti aldığı cezada cabası, birde af buyurun kısır hayvanlardan vergi alınmıyor söylentisi sarmıştı ilçeyi tabi bunu duyan halkın birçoğu atını ve eşeğini kısırlaştırmıştı. Tabi vergi toplama zamanı bunun söylenti olduğu ortaya çıktı. İnsanlar kısır hayvana verdiği vergiyemi yansın, yoksa kısırlaştırılmış hayvanlarına mı yansın bilemediler.¹⁹⁸

Elazığ'ın Ağın ilçesinin önemli simalarından İbik Dayı'nın yaşadığı yıllarda hayvan besleyen kişilerden sayım vergisi, yol yapmak ile yükümlü olan kişilerden yol vergisi alınırdı. Sayım Vergisi koyun, keçi, inek, öküz gibi hayvanlardan alınır, At ve eşekten alınmazdı. Bir keresinde Aliuşağı köyünden Çavuş Emmi hasta olan eşeğinden bahsederken;

"...-Eşek bir gün ölürse onun derisini yüzüp ineğin sırtına geçireceğim ve öylece ineği sayım vergisinden kurtaracağım.

*-Arkadaşı sen o deriyi kendi sırtına geçir ki yol vergisinden kurtulasın."*¹⁹⁹

Çorum ilinde yaşanmış öykü senin yaptığını Çorumlu yapmaz sözünün de kaynağıdır. Ali Amca kendine has bir insandır. Tabi ki herkesin öne çıktığı bazı özellikleri vardır. Ali Amcanın da cin fikirli ve küfürbazlığı ile ön plana çıkmış birisi idi. Köyde sayım vergisinin alındığı bir dönemde Ali Amca hayvan saklayarak vergi kaçırıyor diye şikâyet edilir. Şikâyet üzerine vergi kontrol memurları köye gelir tabi bu arada Ali Amcada gerekli önlemleri alır ve aralarında şöyle bir konuşma geçer;

"- Senin fazla keçin varmış. Nereye sakladıysan çıkar çabuk çıkar.

- Keçi meçi yok memur bey.

- Varmış. Bak çıkar biz bulursak çok kötü olur.

-Yok diyorum ya yok. Varsa bulmak senin işin, arada bul öyleyse.

(Küfürleşmeler ikili arasında bu arada devam eder)

-Vergi memuru vallahi billahi ceza yazmayacağım. Keçi burda olmasına burda bizi fazla yorma göster yerini.

-Sen şimdi yazmassan sonra yazarsın sana güven olmaz.

-Neyse bayadır arıyorsunuz üşündünüz biraz ısının sonra devam edersiniz aramaya.

Hep birlikte ocak yanan sobalı odaya giderler. Ocağın yanında beşik sallayan evin hanımı toparlanıp buyur eder misafirleri. Isındıktan sonra tekrar başlarlar aramaya;

-Hadi artık yorma bizi neredeyse göster bizi de yorma artık.

¹⁹⁸ (İsmail Ağa ile 26.12.2016 Tarihli Görüşme) İsmail Ağa, Kayseri Yeşilhisar ilçesi, 1926 doğumlu, emekli.

¹⁹⁹ Gürbüz, a.g.e., s.160.

Ali Amca yerinden kalkarak, beşiği sallayan hanımının yanına doğru yürür. Beşiğin yanına varınca beşiğin üstünü açarak aha burada keçi diye cevap verir. Bir sonuca varamayacaklarını anlayan vergi memurları pes edip giderler ve Ali Amca da ceza almaktan kurtulmuş olur.²⁰⁰

Her zaman olduğu gibi bir gün sayım memurları ilçeye geldiler bütün işlemler bitmiş sadece kuşkulandıkları bir ev kalmıştı. Evde her yeri yeniden ve daha dikkatli aradırlarsa da bir şey bulamadılar, tam çıkacakları sırada bir anırma sesi işitince dar ve çürük olan merdivenlerden sesin geldiği birinci kata çıkarlar ki misafir odasında kocaman bir eşek, tabi bu tablo ile karşılaşılınca vergi cezalı olarak alındı. Dar ve çürük merdivenden eşeğin üst kata nasıl çıkarıldığı, ilçede günlerce, gülme vesilesi oldu.²⁰¹

Önemli maliyeci yazarlarımızdan Erhan Benerin Bürokratlar adlı eserinde Maliye Bakanlığında Hayvanlar Vergisi Şubesinde memur olarak çalıştığı yıllarda başına gelen ilginç olaylara yer vermiştir:

“...Hayvanlar Vergisi Şubesinin bakanlığın girişinde uzun bir koridorun sonunda büyük bir salonun içinde yer alıyordu. Salonun içinde yirmi adet masa bulunuyordu. Memur masalarının yüzü müdürün masasına dönüktü. Ben en dip köşede kuytu bir masaya oturttular. Çiçeği burnunda bir memur olduğum için işlerin nasıl yürüdüğünü bilmiyorum bu sıkıcı ortamda zamanın nasıl geçeceğini bilemiyordum. Böyle bir ortamda üç ayın çalışmış oldum. Üniversite mezunları için o birim sadece bekleme odası gibi bir yerdi. Üniversiteden yeni mezun olmuş ayaklarımın üstüne basa basa genel müdürün odasına doğru ilerlemeye başladım. Odanın önüne geldiğimde odacı bana seslendi;

-Nereye?

-Sayın genel müdürün yanına.

- Sen nerede çalışıyorsun?

-Ben hayvanlardanım.

- Gir öyleyse.”²⁰²

²⁰⁰ Cazim Gürbüz, *Edebiyatlaşan Vergiler Vergi ve Muhasebede Bilinmeyenler*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2007, ss.170-171.

²⁰¹ (Hasan Beyazıt'la 26.12.2016 Tarihli Görüşme) Hasan Beyazıt, Kayseri Yeşilhisar ilçesi, 1929 doğumlu, emekli.

²⁰² Gürbüz, a.g.e., s.149.

Bu anlatılan ve köylünün bu süreçte yaşamış olduğu sıkıntıları en iyi tahsildarlar anlar. 1912 doğumlu tahsildar Muzaffer Tıgılı 1937 yılında tahsildar olduktan sonra köylünün durumunu şöyle anlatıyor;

“...Şimdiki gibi bir bolluk ve çeşitlilik yoktu bizim dönemimizde sadece Pazar günleri fırıncıların yapmış olduğu ekmeği alabilirdik. Yani yokluk dönemi idi anlayacağınız. Benim bir tane siyah bir beygirim vardı. Bu beygiri gören köylüler beni uzaktan gördüklerinde hemen tedbirlerini alırlardı. Hayvan sayımı da var tabi o yıllarda onu da biz yapıyoruz. Yine bir gün bir köye gidiyoruz. Bizi gören köylülerden biri hemen telaş yaparak koyunlarını havasız bir ambara sesleri çıkmasın diye doldurmuş. Sonradan öğrendik ki oraya sakladığı bütün hayvanlar havasızlıktan telef olmuş. Oysa bir koyunu satsa bütün vergi borcunu öder üstüne de parası artarak kendine kalırdı.”²⁰³

Emekli bir tahsildar olan Geredeli Yunus Amca başından geçen farklı bir hikâyeyi de şöyle anlatır;

“...Gerede de o zamanlar Hafız Ağa diye biri vardı. Tabi o zamanlar öküzlerden vergi alınıyor, her gidilen köyde ise buna bağlı olarak hayvan tesbiti yapılıyordu. Köylünün sayımı bitince sıra en son köyün ağasına gelince ağa bizi evine davet etti. İkram edilen sütü içmeye başladığımızda evin üst katından tıkırtılar geldiğini fark ettik. Bu sırada ağanın yüzüne bakar bakmaz ağa faredir o başka ne olacak diye hemen atıldı. Bizde bu nasıl fare ev başımıza çökecek bir bakalım diyerek ağanında gönlü olmaya olmaya yukarı çıktık. Birde ne görelim çıktığımız odada bir çift öküz bize bakıyor bu tabloyu görünce başadık kahkaha ile gülmeye:

-Nasıl çıkardın ağa bunları buraya?

-Merdivene kalas dayayarak. Bu olayın üstünden yıllar geçmesine rağmen hala hatırlar gülerim”²⁰⁴

²⁰³ a.g.e., s.47.

²⁰⁴ a.g.e., s.173.

Mülkiyeliler Birliğinin 1942 mezunlarından Semih Sencer anlatıyor;

"...Bir arkadaş okulda sözlü sınavlar sırasında Maliye Profesörü Halid Nazmi Keşmir karşısına oturdu. Hocamız şunu sordu: Oğlum bana Hayvanlar Vergisini anlat. Arkadaş: Bu şöyle bir vergidir, şu hayvanlardan alınır, bu vergi her yıl devletin bütçesine şu kadar katkı sağlamaktadır dedi. Hocamız: Bu verginin istisnaları nedir? Arkadaşımız birkaç dakika düşündükten sonra durdu durdu ve aniden Hocam gebe olan hayvanlardan vergi alınmaz dedi ve yüzü çok zor tebessüm eden hocamız kahkaha atmaya başladı. Yanlış cevap vermiş olduğu halde arkadaşımız geçer notu aldı".²⁰⁵

Mersin Kuvayi Milliye Dergisi yazarlarından Fikri Mutlu Atatürk'ün Mersin ziyaretini ve bu ziyaret esnasında yaşananları şöyle dile getirmiştir;

Yemek neşeli ve hoş bir hava içerisinde memleket meseleleri üzerine konuşularak geçti. Yemek sona erdikten sonra kahve faslında şu konular görüşüldü; Çiftçi yardımı, Ziraat Bankasının takviyesi, Ağnam (Hayvanlar Vergisinin hafifletilmesi), Mersinde bir lise açılması, Liman Konusu. Bu konular üzerinde konuşuldu özellikle köylülerin Ağnam (Hayvanlar Vergisinin hafifletilmesi) konusunun özellikle talep edilmesini dönemin valisinden bizzat rica etmişlerdir. Vali tarafından cevap olarak Sayım Vergisi meselesini gerekli mercilere bildireceği sözü alındı.²⁰⁶

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, Ocak 1933 yılında tekrar Mersine gelmiş ancak bu gezi kısa süreli olmuştur. Ramazan Bayramının ikinci günü Mersin'e gelen Mustafa Kemal Paşayı Mersin, Tarsus ve Adana'dan gelen heyetler tarafından karşılanmıştır. Mersin'e gelmeden önce Yenice istasyonunda Mustafa Kemal Paşa şehir hakkında bilgiler almış sorunlar hakkında gerekli izahatlar Mustafa Kemal Paşaya söylenmiştir. Bu gezi sırasında yanında İktisat Vekili Celal Bayar ve Meclis Başkanı Ali Çetinkaya vardı. Mersin'e gelene kadar heyet hayvanlar vergisinin yüksekliği konusunda konuştular. Bu konuşma üzerine Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa hayvanlar vergisinin iyileştirilmesi ve hafifletilmesi konusunda gerekli yerlere talimat verileceğini söylemiştir.²⁰⁷

Bölgede yaygın olarak küçükbaş hayvancılık tarım arazisi dışında kalan Toros Dağlarına yakın olan bölgelerde veya orman içlerinde yapılmaktaydı. Yörede hayvancılık ile uğraşan kesim Anadolu'nun muhtelif diğer bölgelerinde olduğu gibi göçebe yaşam süren Yörükler tarafından icra edilirdi. Yörükler ekonomik faaliyetlerine göre yüncülük, darıcılık, ellici gibi isimlerle

²⁰⁵ a.g.e., ss.149-150.

²⁰⁶ Fikri Mutlu, "Atatürk Mersinde 6", *Kuvayi Milliye Dergisi*, Sayı: 131, 1971, ss.8-9

²⁰⁷ İbrahim Bozkurt, "Atatürk'ün Mersin Ziyaretleri", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 61, s.100.

adlandırılırdı. Göçebe yörükler genel olarak güneyde Tarsus, İçel ve Maraş gibi bölgelerde bulunurlardı. Göç esnasında ulaşım araçlarını devrederlerdi. Yörenin coğrafi koşulları hayvanların derisi, eti ve sütünden yararlanmaları kaçınılmazdı. Mersinin bu özelliği sebebi ile Hayvanlar Vergisi bölge insanını doğrudan etkilemiştir.²⁰⁸

5.6. Hayvanlar Vergisinin Uygulamasındaki Sorunlar

1- Hayvanlar Vergisi Kanunu, doğrudan doğruya devletin sermayesine kazanç odaklı olup, mevcut vatandaşın gelir düzeyine göre ayarlanmış bir vergi değildir.

2- Hayvanlar Vergisi Kanunu, hayvanların değeri üzerinden alınan bir vergi değildir, doğrudan hayvanları sayısına göre alınan bir vergidir.

3- Hayvanlar Vergisi Kanunu, doğal ve beşeri faktörleri gözetmeyen bir vergi olmayıp, tüm bölgelerde aynı şekilde uygulanan bir vergidir.

4- Hayvanlar Vergisi Kanunu, fiyat politikasını sabit tutmaktadır, yıl içerisinde meydana gelen ekonomik dengeleri gözetmemektedir.

5- Hayvanlar Vergisi Kanunu, hayvanların âdeti üzerinden toplanan bir vergi olmasına karşılık, vergilendirmedeki adet kaidesine uygun davranılmamaktadır.

Yapılan araştırmalar neticesinde Hayvanlar Vergisi Kanununun, diğer vergi uygulamalarına nispeten daha ağır olduğu anlaşılmaktadır.²⁰⁹

Ancak resmi belgelere bu sorunların yeterince aktarılmadığı, anlaşılmaktadır. Cumhuriyetin ilanı ile başlayan şehir ve tetkik gezilerinde ise genel itibari ile Hayvanlar Vergisi hakkında önemli bir sıkıntı ve şikâyetlere rastlanmamış, halk devletin uygulandığı hayvancılık politikalarını olumlu bir şekilde karşıladığı belirtilmiştir.²¹⁰

5.7. Hayvanlar Vergisinin Önemi

Hayvanlar Vergisi, Türkiye Cumhuriyeti içinde yaşayan hayvan sahiplerinden alınan, devletin maliyesinde servet vergileri gurubunda yer alan bir vergi türüdür. Bu vergi, ülke sınırları içerisinde yer alan merinos koyunu, tiftik keçisi, koyun, manda, kıl keçisi, deve ve domuzlardan alınır. Bu vergi türü, tarihin eski dönemlerinden beri var olan bir vergi çeşididir. 20.Yy ile birlikte bu vergi önemini kaybetmeye başlamış, Türkiye ve Suriye haricindeki çoğu

²⁰⁸ İbrahim Bozkurt, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Mersin Tarihi (1847-1928)*, Mersin Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Mersin, 2012, s.121.

²⁰⁹ Ziraat Vekâleti, a.g.e., s.5.

²¹⁰ BCA. Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No: 34.145.1.

dünya ülkesinde sistemden çıkarılmıştır. Bu ülkelerde sadece nakliyyede kullanılan hayvanlardan kazanç vergisi adı altında bir vergi alınmaktaydı.²¹¹

Tarihçiler ve iktisatçılar bu dönemde, Türkiye ve Filistin vergi sistemlerini birbirine benzetmiştir. Ancak bu iki ülkenin vergi sistemlerinde büyük farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıklardan en önemlisi, Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında yer alan ve bütün imkânlardan istifade edilen tüm hayvanlar vergiye tabi tutulmuştur. Filistin’de ise çift ve nakil işlerinde kullanılan hayvanlar bu vergiden muaf tutulmuştur.²¹²

Verginin tahsili sırasında hayvanların içinde bulunduğu bölge ve coğrafi şartlar ve buna bağlı olarak hayvanlardan elde edilen verim, verginin tahsili sırasında göz ardı edilmektedir. Bunun böyle oluşu vergide esas olan gelir düzeyi ve vergi mükellefinin hakları safhasına ters düşmektedir. Mevcut vergi sistemi hayvanların senelik elde etmiş olduğu gelir düzeyinin hesaplanmasını ve ona göre tahsil edilmesini imkânsız hale getirmektedir. Bu sistemi en azından belirli dönemlerde dönemin ve vergi mükelleflerinin şartlarına göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Mevcut olan Hayvanlar Vergisi mükelleflerin mevcut iktisadi durumu ile hiç ilgilenmez, hâlbuki iktisadi açıdan gelişmiş milletlerde mükelleflerin vaziyetleri iktisadi durumları göz ardı edilmez ve ona göre tahsil işlemi gerçekleştirilirdi. Hayvanlar Vergisinin uygulanışı hakkında belirtmiş olduğumuz durumlara göre verginin eski ve iptidai bir karakterde bir yapısının olduğu ve Türkiye’de mevcut bulunan ekonomik ve sosyal zihniyete uygun olmadığı anlaşılmaktadır.²¹³

5.8. Verginin Edebiyata Yansımaları

Bu bölümde verginin insanlar üzerindeki etkilerinin edebiyat dünyasına özellikle roman ve şiirlere olan yansımaları incelenmiştir. 1839 Tanzimat Fermanının ilanından 1950 çok partili hayata geçiş sürecine kadar birçok edebiyatçı ve şairlerin toplumun en büyük sorunlarından olan vergi konusunu eleştirerek eserlerinde dile getirmiştir.

Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın “Deli Kuşun Öttüğü” adlı şiirinde vergi konusunu dile getirmiş şiir türküleşerek halk tarafından benimsenmiştir.

*“...Hey göklere duman durmuş dağlar hey
Değirmenin üstü her gün yel olmaz
Dinle ağa, dinle paşa, dinle bey
Sen söylersin o susar mı bel olmaz*

²¹¹ İlkmen, a.g.e., s.21.

²¹² Şevket Raşit Hatipoğlu, *Türkiyede Zirai Buhran*, Yüksek Ziraat Enstitüsü Matbaası, Ankara, 1936, s.75.

²¹³ İlkmen, a.g.e., s.23.

*Kızılırmak akarsuyun içerler
A karnına yurttan yurda gerler
Tarifeylen Köprüsünü geçerler
amın başı yine kar mı bel olmaz
Olmez artık olanlar böyle olsun
Yeniçağda mızrak çuvala girsin
Vergi dersin, mk dersin, can dersin
Verdiler mi aldılar mı bel olmaz.”²¹⁴*

Kahramanmaraşlı olan Elbistan Belediyesinde muhasebeci olarak alışan Abdurrahim Karakoç, “Bambaşka ve Mebus Bey” adlı şiirlerinde mevcut sistemden dert yanarken eserinde vergiye de değinmiştir.

*“...Dost yolları nakışlandı kanımdan
Sevdiklerim vergi keser canımdan
Skta muhtacım, ayrıl yanımdan
İncitip günaha girme boşuna.
alışa alışa kuruyor kanım,
Vergi şeleşinden çıkıyor canım.
Sen insansın amma ben de insanım...
Yolunacak kaz belleme mebus beğ.”²¹⁵*

Toplumcu şairlerden biri olan Hasan Hüseyin Korkmazgil vergi korkusunun halkın bilinçaltına nasıl yansıdığını “Acıtan Gerçek” adlı şiirinde dile getirmiştir.

*“...ölümden
lmekten degil korkumuz
Yaprak düşer
iek solar
Soğur elbet yuvalar taa eskiden cok eskiden
Binlerce yıl’dan beri
Kırlangıçlar gibi savrulur günlerimiz
Ve kimbilir
Nerde*

²¹⁴ Gürbüz, a.g.e., s.19.

²¹⁵ a.g.e., s.20.

*Nasıl
Ne biçim çıkar birgün karsımıza sonumuz
Ölümden
Ölmekten değil korkumuz
Daha güzel bir dünya
Yaşanılır bir vatan
Diye baslarken sarkımıza
Vurulup kahpe tuzaklar da bir geyik gibi düşmek boylu boyunca
Cepte vergi makbuzumuz
Bundan iste korkumuz
Canım oğlum güzel yavrum gözümün ışıltısı
Bundan kaygumuz!”²¹⁶*

Yazar ve şair olan Rıfat Ilgaz “Film” adlı uzun şiirinde vergi toplama zamanında halka jandarma ve tahsildar tarafından yapılan baskıları şiirinde dile getirmiştir.

*“...Özgürlük de ekeriz, sağdıcım,
Türlüsü yetişir bizde,
Katmerlisi, yalını da,
Adamına göre boy boydur,
İncesi de, kalım da...
Söz özgürlüğü, saz özgürlüğü,
Al sana elektriği, suyu,
Jandarması, tahsildarı içinde,
Mesken masuniyeti!
Çevirelim yaprağı arkadaş
Eskiye dönelim, eskiye;
Ne varsa tarihte var.”²¹⁷*

Orhan Veli Kanık da İkinci Dünya Savaşı yıllarında yazmış olduğu “Tenezzüh” adlı şiiri verginin o dönemdeki önemini dile getirmiştir.

*“...Böyle gece yarısından sonra
Ne diye ışık yanar bu dağ evinde?*

²¹⁶ a.g.e., ss.20-21.

²¹⁷ a.g.e., ss.50-51.

Ne yaparlar acaba içerdeki?
Konuşurlar mı, tombala mı oynarlar?
Belki o, belki bu...
Konuşurlarsa ne konuşurlar?
Muharebeden mi, vergilerden mi?
Belki de hiçbir şey yapmazlar,
Çocuklar uyumuştur,
Efendi gazete okur; Ayalı dikiş dikmektedir.
Onu da yapmazlar belki de.
Kim bilir,
Belki de yazılmaz.
Ne yaptıkları.”²¹⁸

Köy ve köylü kavramına eserlerinde oldukça fazla yer veren Fakir Baykurt’un “İrzaca’nın Dirliği” adlı romanında köylü vergi ve tahsildar kavramlarını çeşitli tespit ve izlenimlerle okuyucuya aktarmıştır.

“...Yunus Efendi, heybeden Karataş bölgesinin vergi defterini çıkardı.
Tel saplı gözlüklerini taktı. Adları okumaya başladı:
Sabaha galmadan, şimdi beş on ev dolaşalım dedi.
Önce Çapar Kazım'a uğradılar.
Varır varmaz: Ne vergisi yavu? diye sordu Çapar.
Anayın vergisi! dedi Muhtar. Vergi bilmez misin sen?
Tahsildar güzellikle açıkladı:
Arazi vergisi. . . Sonra da sayım. . .
Çapar Kazım:
Geç yavu geç! dedi.
Sen aklını mı yitirdin? Para ne gezer bu sıra bende?
Uğraştılar, didindiler, bir şey koparamadılar.”²¹⁹
“Girtla ekinimiz sepildi galdı! Başa gelecek işler miydi şunlar?
Ah, yüreğim ataş dolu! Ne söylesem acılarım dinmeyecek.
Vergilerimizi vaktinde verdik size!
Oğlumuzu eskerden, malımızı sayımdan geçirmedik! Her dediklerinizi
duttuk! Neye böyle.”²²⁰

²¹⁸ Orhan Veli Kanık, *Bütün Şiirleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2017, s.229.

²¹⁹ Fakir Baykurt, *İrzaca'nın Dirliği*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1976, ss.114-115.

²²⁰ a.g.e., s.156.

Tarihsel anlamda önemli eserler veren Şevket Süreyya Aydemir de “Suyu Arayan Adam” adlı eserinde tarihsel ve dönemselsel açıdan İkinci Dünya Savaşı yıllarında vergi konusuna eserinde yer vermiştir.

İkinci Dünya Savaşının başlaması ile Türkiye kendini hazırlıksız bir harp ekonomisi içerisinde buldu. Buna bağlı olarak devletin almış olduğu tedbirler ağırlaştı bu da şüphesiz devletin önemli gelir kaynağı olan vergiyi doğrudan etkiledi. Bunun sonucunda tarım ve hayvancılık olumsuz yönde etkilendi.²²¹

Son dönemin büyük hikâye ve romancılarından olan Tarık Buğra, “Yağmuru Beklerken” adlı eserinde 1930’lu yıllarda Anadolu’da yaşanan büyük kuraklığın insanlar üzerindeki yansımalarına değinmiştir.

“...Oysaki yağmur beklendiği gibi yağmadı mahsül ve hayvanların durumu malum çiğçide köylüde para yok ki para aksın akış olsun. Allah köylünün yüzüne bakmaz ise, köylü nasıl para kazanacak vergisini ödeyecek. Bu durum mal müdürünü ilgilendirmiyor onun için vız gelip tırıs gidiyordu. O yıl 1929-1930 yılı Türkiye için gerçekten kötü bir yıl idi. Halk o yılı unutmamıştı çünkü halk için o yıl getirisinden çok götürüsü olan bir yıldır. Kazanç elde edilemiyor vergiler ve masraflar ödenemiyordu. Yük iyice halkın üstünde bir kambur olmuş büyüyordu. Alınan vergiler için kurulan vergi itiraz komisyonları beyhude bir masraf kapısından başka bir şey değildi.”²²²

Turgut Özakman’ın, “Şu Çılgın Türkler” adlı kitabında Milli Mücadele yıllarında halkın vergiye karşı tavırlarını kitabında yer vermiştir.

“...Konya’da da halk vergisini ödemek için hükümet konağını işgal etmişti. Bina uğulduyordu Konyalı konuşmak için Vali Galip Pasiner Paşaya çıktılar. Kalpaklı, değirmi sakallı Konyalı, “Paşam.” dedi, arkadaşlar bizi temsilci seçtiler. Konyalıların bir dileğini arzetmek istiyoruz. Biliyorsunuz, bir hafta sonra kurban bayramı... Vali Paşa doğruldu: Şu Çılgın Türkler Yunan Büyük Taarruzu “Yooo, hemen söyleyeyim, vergileri ertelemek mümkün değil. “Konyalılar gülümsediler: “Hayır Paşam, o başka, vergi borcumuzu ödeyeceğiz. Biz bayram için harcayacağımız şeker parasını Kızılay’a, kurbanları da orduya vermeyi kararlaştırdık. İlgililere hazırlıklı olmaları için emir vermenizi diliyoruz. Galip Paşa’nın yüzü mutlulukla parladı. Milli Mücadele’nin başında Ankara’yı o kadar uğraştıran Konya artık Delibaş’ın, Zeynelabidin’in,

²²¹ Şevket Süreyya Aydemir, *Suyu Arayan Adam*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s.461.

²²² Tarık Buğra, *Yağmur Beklerken*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1993, ss.182-183.

Artin Cemal'in karanlık Konyası değildi. Evler de arı kovanına dönmüştü, çorap, çamaşır ve çarık hazırlıyorlardı. Antalya'nın Elmalı kasabasında da, yakın komşu beş yeni yetme kız yn çorap örmek için biraraya gelmişlerdi.”²²³

²²³ Turgut zakman, *řu ılgın Türkler*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2016, ss.253-254.

6. SONUÇ

Türk vergi sistemi ve maliye tarihi açısından değerlendirildiğinde hayvanlar vergisinin tarih boyunca vergiyi bir iktisadi unsur ve kaynak olarak gören devletlerin tahsil ettiği vergiler arasında önemli bir paya sahip olduğu görülmüştür. Bu bağlamda Osmanlı Devleti döneminde de halktan, tarım ve hayvancılık kapsamında vergi alınıyordu. Bu vergiler arasında Aşar Vergisi dışında, Ağnam Vergisi de devletin vergi sisteminde önemli bir yere sahipti. Ağnam, Arapça ganem sözcüğünden türemiştir. Ağnam vergisi, Osmanlı Devletinde, koyun ve keçilerden alınan şer'i kökenli bir vergidir. Verginin ismi Osmanlı Devletinin kaynaklarında resm-i ganem, resm-i merai, koyun resm-i gibi isimlerle de adlandırılmıştır. Ağnam vergisi, Osmanlı Devletinde Fatih Kanunnamesinde yer almasının ardından resmi bir boyut kazanmış ve devletin önemli gelir kaynakları arasına girmiştir. Vergi ilk başlarda askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak için aynı olarak alınmış, 1634 yılından sonra adalet-i ağnam adı altında nakdi olarak alınmaya başlanmıştır. 18.yüzyıla gelindiğinde, vergi düzenli alınan vergiler kapsamına girmiştir. Ağnam vergisindeki düzenlemeler, 1839 Tanzimat Fermanına kadar devam etmiştir. Vergiye dair ilk geniş kapsamda değişiklik çalışmaları bu dönemde gerçekleştirilse de tam anlamıyla istenilen başarı elde edilememiş, verginin toplanması sistemindeki eksiklikler, devletin yıkılış sürecine kadar giderilememiştir.

Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne intikal eden vergilerden biri de ağnam vergisidir. Bu vergi Osmanlı Devletinin son dönemlerinde gelirlerin % 8'ini oluşturmaktaydı. Köken olarak dini bir yapıya sahip olan vergi, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte sağlam ve modern bir yapıya kavuşmuştur. Bu hususta Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ağnam vergisinin düzenlenmesi açısından yapılan ilk iş 1924 yılında gerçekleştirilmiştir. Vergiyi düzenleme çalışmaları 1962 yılına kadar devam etmiştir. Verginin modern bir yapıya ulaşması için girişimlerde bulunulmuş belirli bir seviyeye gelmişse de bu girişimler hedeflenen düzeyin altında kalmıştır. Çalışmamızda dönemin basını ve tanıklıklarına ait kayıtlarda Hayvanlar vergisi dönem içerisinde siyasal iktidarın baskı yoğunluğuna veya serbestisine bağlı olarak değişkenlik göstermiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu ile birlikte yapılan köklü değişimin vergi sistemine de yansımaları görmekteyiz. Ülke nüfusunun %81,7'lik bir kısmın ekonomisinin tarım ve hayvancığa dayalı olduğu toplumda, yapılacak yeniliklerin vergi sistemine yansımaları kaçınılmazdı. Bu düşünce ilk dönemlerde Aşar Vergisinin ortadan kaldırılması ile gerçekleşmiş oldu; ama bu değişiklik, hayvanlar vergisinde tam anlamıyla uygulanamamıştır. Bunun sebebi o dönemde hayvanlar vergisinin devlet gelirleri içinde önemli bir paya sahip olmasıdır. Devlet bir taraftan hayvancılık ve zirai alanlarda ıslah çalışmaları yaparken diğer yandan da çalışmaları gerçekleştirecek mali kaynakların arayışı içine girmiştir. II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile

bu mali arayışın içine de birde milli savunma sanayi harcamaları da eklenince hayvanlar üzerinden alınan vergi miktarı artarak devam etmiştir. Artış neticesinde verginin ağırlığı altında ezilen mükelleflerin vergi ve hayvan kaçırmasına sebep olmuştur. Savaşın son dönemlerinde varlık vergisi kapsamında uygulanan hayvanlar vergisi dönemin koşulları içerisinde varlık vergisinin getirmiş olduğu olumsuzluklardan etkilenmiştir. Bu dönemde vergi prensiplerine uygun olmayan bir yapıya sahip olan hayvanlar vergisi, devletin kalkınmasında esas olan ekonomik zihniyete ters düşmüştür.

Tez kapsamında yapılan araştırmalardan elde edilen verilere bakıldığında, gerek dönemin basını, gerekse sözlü tarih görüşmelerinden anlaşıldığı üzere Türkiye iktisadi hayatının vergilendirilmesinde Hayvanlar Vergisi Kanunu uygulamalarının dönemin toplumunda bir memnuniyetsizlik yarattığı görülmüştür. Savaş sonrası çok partili demokratik hayata geçiş sürecinde ve 14 Mayıs 1950 tarihinde demokratik iktidar değişikliğinin gerçekleştirilmesinde bu vergi uygulamalarının yarattığı memnuniyetsizliğin de etkileri olmuştur.

KAYNAKLAR

1. Arşiv Kaynakları

1.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

[1]. Devlet-i Osmaniye Maliye Nezareti (DOMN), Ağnam Kanunu ve Esbâb-ı Mucibe Lâyihası, İstanbul, 1326 (1908-1909).

1.2. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA.)

[2]. Fon Kodu: 030.10.0. Yer No: 136.974.5, (1922).

[3]. Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No: 34.145.1. (1931).

[4]. Fon Kodu: 030-0-018, Yer: 97-124-5, (1940).

1.3. Meclis Zabıtları

[5]. TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt: 1, 1920.

[6]. TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt: 5, 1920.

[7]. TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt: 5, 1924.

[8]. TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt: 1, 1939.

[9]. TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt: 2, 1939.

[10]. TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt:1, 1940.

[11]. TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt:11, 1940.

[12]. TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt:18, 1941.

[13]. TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt:25, 1942.

[14]. TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt:28, 1942.

[15]. TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt:25, 1943.

[16]. TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt:25, 1944.

2. Gazeteler

[17]. Resmi Ceride

[18]. Resmi Gazete

[19]. Ulus

3. İnceleme Eserler ve Makaleler

- [20]. Alper, H. (1988). Mukataa. *DİA*, Cilt: 31, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 129.
- [21]. Alpsoy, Ş. (2001). *Varlık vergisi ve İçel'deki etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- [22]. Akdağ, M. (2010). *Türkiye'nin iktisadi ve içtimai tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- [23]. Akdoğan, A. (2011). *Kamu maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- [24]. Akıntürk, T. (2002). *Hukuka giriş*. (Ed. Turgut Akıntürk, Neval Okan). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- [25]. Akpınar, Ş. (2005). *Millî Şef dönemi'nde babîli'nin varolma mücadelesi ve muhalif bakışın bedii faik'in yazılarından tahlili*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi.
- [26]. Armaoğlu, F. (1994). *20. Yüzyıl siyasi tarihi: 1914-1980*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- [27]. Akşin, S. (1998). *İstanbul hükümetleri ve milli mücadele son meşrutiyet 1919-1920*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- [28]. Aktar, A. (2006). *Varlık vergisi ve Türkleştirme politikaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- [29]. Aydemir, Ş.S. (1975). *İkinci adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [30]. Aydemir, Ş.S. (1993). *Suyu arayan adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [31]. Aydın, M. (2015). *Vidin kalesi Tuna boyu'ndaki inci*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- [32]. Baykurt, F. (1976). *Irazca'nın dirliği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [33]. Budak, A. (2004). *Batılılaşma sürecinde çok yönlü bir Osmanlı aydını: Münif Paşa*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- [34]. Buğra, T. (1993). *Yağmur beklerken*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- [35]. Boratav, K. (2011). *Türkiye iktisat tarihi 1908-2009*. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- [36]. Bozkurt, İ. (2017). "Atatürk'ün Mersin Ziyaretleri", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 61, 79-110.
- [37]. Bozkurt, İ. (2012). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Mersin tarihi (1847-1928)*. Mersin: Mersin Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- [38]. Çağatay, N. (1947). "Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan alınan vergi ve resimler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 5, 483-511.
- [39]. Çavdar, T. (1995). *Türkiye'nin demokrasi tarihi*. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- [40]. Eldem, V. (1994). *Osmanlı imparatorluğu'nun iktisadi şartları hakkında bir tetkik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- [41]. Emecen, F. (1988). Ağnam Resmi. *DİA*, (Cilt: 1). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- [42]. Ertekin, E. (2003). "Principatus devri'nde Roma'nın vergi politikası (I)" *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 115-117, 19-27.
- [43]. Ertekin, E. (2003). "Principatus devri'nde Roma'nın vergi politikası (II)", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 118, 19-27.
- [44]. Eyice, S. (1988). Bac. *DİA*, (Cilt: 4). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- [45]. Genel Kurmay Başkanlığı. (1998). *Altıncı askerî tarih semineri bildirileri 1: İkinci Dünya harbi ve Türkiye*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- [46]. Giray, F. (2006). *Maliye tarihi*. Bursa: Ezgi Yayınları.
- [47]. Gürbüz, C. (2007). *Edebiyatlaşan vergiler vergi ve muhasebede bilinmeyenler*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- [48]. Goran, T. (1997). *Osmanlı dönemi tarım istatistikleri 1909, 1913 ve 1914*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları.
- [49]. Gönüllü, A.R. (2011). "Osmanlı Devleti'nin son döneminde yol vergisi (1866-1921)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2, 289-333.
- [50]. Gönüllü, A.R. (2015). "Milli Mücadele ve Cumhuriyet döneminde hayvanlar vergisi (1920-1962)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 38, 2015, 69-102.
- [51]. Hatipoğlu, Ş.R. (1936). *Türkiyede zirai buhran*. Ankara: Yüksek Ziraat Enstitüsü Matbası.
- [52]. İlkmen, Ş.N. (1943). *Türkiye vergi sisteminde hayvanlar vergisi*. Ankara: Yüksek Ziraat Enstitüsü Matbası.
- [53]. İnalçık, H. (1965). "Adaletnameler", *Belgeler*, 3-4, 50-145.
- [54]. İnci, İ. (2009). "1923-1960 Döneminde Türkiye'de tarım faaliyetleri üzerinden alınan vergiler", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, 1, 109-130.
- [55]. İnci, İ. (2013). "İkinci Dünya savaşı yıllarında Türkiyede tek parti hükümetlerinin iase politikaları", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 50, 271-290.
- [56]. İnan, A. (1998). *Medeni Bilgiler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- [57]. Jaschke, G. (1989). *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi-1*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- [58]. Kafaoğlu, A.B. (1991). *Varlık vergisi gerçeği*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- [59]. Kanık, O.V. (2017). *Bütün şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- [60]. Kayra, C. (2011). *Savaş Türkiye varlık vergisi*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- [61]. Kayıran, M. (1995). "*Türk tarımında modernleşme çabaları (1923-1950)*", Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- [62]. Kazgan, G. (2004). *Tanzimattan 21. yüzyıla Türkiye ekonomisi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- [63]. Kazıcı, Z. (1977). *Osmanlılarda vergi sistemi*. İstanbul: Şamil Yayınevi.
- [64]. Koçak, C. (1996). *Türkiye'de milli şef dönemi 1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- [65]. Korkmaz, E. (1982). *Vergi yapısı ve gelişimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- [66]. Lewis, B. (1998). *Modern Türkiye'nin doğuşu*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- [67]. Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü. (1950) *Hayvanlar Vergisi defter ve basılı kâğıtlarına ait tarifhane*. İstanbul: İstanbul Halk Basımevi.
- [68]. Maliye ve Gümrük Bakanlığı. (1992). *Bütçe gider-gelir gerçekleştirmeleri (1924-1991)*. Ankara: Maliye ve Gümrük Bakanlığı.
- [69]. Maliye Vekâleti Varidat Umum Müdürlüğü. (1939) *Hayvanlar vergisi kanunu ve izahnamesi*. İstanbul: Maarif Matbası.
- [70]. Meyvacı, H.I. (2010). "*Türk vergicilik tarihinde olağanüstü bir vergi uygulaması örneği: varlık vergisi*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, Celal Bayar Üniversitesi.

- [71]. Mutlu, A. (2009). *Tanzimattan günümüze Türkiye'de vergileme zihniyetinin gelişimi*. Ankara: Maliye Bakanlığı.
- [72]. Mutlu, F. (1971). "Atatürk Mersinde 6". *Kuvayi Milliye Dergisi*, 131, 8.
- [73]. Müderrisoğlu, A. (1990). *Kurtuluş Savaşının mali kaynakları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- [74]. Yenal, O. (2017). *Cumhuriyet'in iktisat tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- [75]. Ortaylı, İ. (2008). *Türkiye teşkilat ve idare tarihi*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- [76]. Ökte, F. (1951). *Varlık vergisi faciası*. İstanbul: Nebioğlu Yayınevi.
- [77]. Özakman, T. (2016). *Şu çalgın Türkler*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- [78]. Öztürk, İ.M. (2013). "İkinci Dünya Savaşı Türkiye'sinde olağanüstü ekonomik kararlar: milli korunma kanunu ve varlık vergisi", Ankara: *Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 54, 138-139.
- [79]. Özaydın, A. (1988). Ağnam Resmi *DİA*, (Cilt: 1). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- [80]. Pamuk, Ş. (1990). *Osmanlı-Türkiye iktisadi tarihi 1500-1914*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- [81]. Pamuk, Ş. (2007). *Osmanlı ekonomisi ve kurumları*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- [82]. Payaşlı, V. (2011). "Çok Partili hayata geçiş sürecinde devletçilik politikası üzerine bir değerlendirme (1939-1950)", Ankara: *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13, 126.
- [83]. Pelin, İ.F. (1937). *Finans ilmi ve finansal kanunlar*. İstanbul: Bozkurt Basımevi.
- [84]. Sahillioğlu, H. (1988). Dinar. *DİA*, (Cilt: 9), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- [85]. Sander, O. (1993). *Anka'nın yükseleşi ve düşüşü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- [86]. Sander, O. (1989). *Siyasi tarih: Birinci Dünya savaşının sonundan 1980'e kadar*. Ankara: İmge Kitabevi.
- [87]. Saraçoğlu, F. (2009). "1930-1939 döneminde vergi politikası", *Maliye Dergisi*, 157, 131-149.
- [88]. Sarıtaş, D.Ö. (2012). *Cumhuriyet dönemi Roma vergi sistemi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- [89]. Savaş, V.F. (1961). *Zirai gelir vergisi (teori ve tatbikat)*. Eskişehir: Bozkurt Matbaası.
- [90]. Steinhaus, K. (1995), *Atatürk devrimi sosyolojisi*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- [91]. Şener, A. (1990). *Tanzimat dönemi Osmanlı vergi sistemi*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- [92]. Şentürk, B. (2017). "Türkiye'de canlı hayvanlardan alınan vergi uygulamalarının sosyoekonomik analizi", *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 64, 25-30.
- [93]. Sofracı, İ.H. (2013). "Tarihsel perspektiften varlık vergisi uygulamasına bir bakış", *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 1, 317-334.
- [94]. Tabakoğlu, A. (1988). Tekâlif. *DİA*, (Cilt: 40). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- [95]. Tekeli, İ. ve İlkin, S. (2014). *İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi* (Cilt: 2). İstanbul: İletişim Yayınları.
- [96]. Tezel, Y.S. (1994). *Cumhuriyet döneminin iktisadi tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- [97]. Turan, O. (2015). *Selçuklular tarihi ve Türk-İslâm medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- [98]. Türk, İ. (1981). "Cumhuriyet döneminde vergi sistemimizin gelişmesi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 36, 335-357.

- [99]. Türkal, H. (2011). "Türkiye'de 1923-1930 yılları arası bütçe politikası ve uygulamasının vergi politikası ve uygulaması açısından değerlendirilmesi", *Amme İdaresi Dergisi*, 3, 85-107.
- [100].Yaman, A.E. (1993). "Kurtuluş Savaşı ekonomisi ve maliyesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 12, 421-422-423.
- [101].Yiğit, A.A, (2013). "Tarıma dayalı sanayi politikası (1923-1938)", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13, 317.
- [102].Ziraat Vekâleti. (1939). *Hayvanlar vergisi dokümanları*. Ankara: Marif Vekâleti Derleme Müdürlüğü.
- [103].Zürcher, E.J, (1995). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

4. Sözlü Tarih Görüşmeleri

- [104]. Hayri Büyükceran, 22.12.2016 tarihli görüşme, Kayseri Yeşilhisar.
- [105]. Ahmet Erkılıç, 26.12.2016 tarihli görüşme, Kayseri Yeşilhisar.
- [106]. İsmail Ağa, 26.12.2016 tarihli görüşme, Kayseri Yeşilhisar.
- [107]. Hasan Beyazıt, 26.12.2016 tarihli görüşme, Kayseri Yeşilhisar.

EK: 3. Kayıt Neticesini Gösteren Zabıt Varakası

Kayıt neticesini gösteren (1) numaralı zabıt varakası

(1)

..... kazanına tâbî köyünde nisanın birinci gününden
bu beşinci günü akşamına kadar kişi gelerek vergiye tâbî bulunmuş, demizlik olan ve nakliyatı
kullanılan hayvanları bu deftere kaydettirdiklerini ve bu suretle cem'ân adet erkek adet dişi
koyun, adet erkek adet dişi merinos koyunu, adet erkek
adet dişi kulkeçi, adet erkek adet dişi tiftik keçi, adet erkek
adet dişi deve, adet erkek adet dişi domuz, adet erkek
adet dişi sığır, adet erkek adet dişi manda kaydedilmiş olduğunu ve beyanları doğru
görülmediği için haklarında mabzaba tanzim olunmuş adet mükellef müstesna olmak üzere diğer mükelleflerin
beyanlarının hakikate uygun bulunduğunu ve köyünde / mahallesinde başka kayıt harici hayvan bulmadığını ve kayıt defterinin (12)
numaralı sütunundaki mülhür ve parmak izlerinin, haklarında ad ve soyadları yazılı şahıslara ait olduğuna şüphe edilmez.

İmzatar
(Resal mübâir ve imza)

İmza

İmza

İmza

Yoklama neticesini gösteren (2) numaralı zabıt varakası

(2)

..... kazanına tâbî köyünde / / 19 tarihinde
başlıyarak / / 19 tarihine kadar devam eden ve hanunun tayin ettiği şhâl ve merasime uygun olarak heyetimiz
tarafından yapılan yoklama neticesinde bu defterin yoklama sahifesinde her mükellefin hizmetindeki sütünlara kaydedilerek
yoklama yoklama sahifesi yanında bağlandı ve adet erkek adet dişi koyun,
..... adet erkek adet dişi merinos koyunu, adet erkek adet dişi
kulkeçi, adet erkek adet dişi tiftik keçi, adet erkek adet
dişi deve, adet erkek adet dişi domuz, adet erkek adet
dişi sığır, adet erkek adet dişi mandanın kayde nazaran fazla çıktığını ve
bu zabıt varakası tanzim olduğuna tasdik ve teyit ederiz. / / 19

Yoklama kolbaşı
(Memuriyet unvanı)

Yoklama memuru
(Memuriyet unvanı)

Yoklama memuru
(Memuriyet unvanı)

EK: 4. Kayıt İlmühaberi

Vasıfât U. Mâ.
[Hayvânât vergisi: Nümayiş-2]

Ankar A. No: 2141

Çi. No.	Kayıt İlmühaberi										Varak. No.	
Senzî :						Adı :						Kayıt defteri say. No.
Kazas :						Soyadı :						
Köy veya mahalli :												
Saklıları tarafından kaydedilmiştir											Not : Bu silme işlemi teşkilat- lar, vergi kurulu, ruhsat tes- tisi, vergi mahallelerinde, ve muamelede yerlenir.	
Koyun	Hemine	Kalkıç	Tirik keçî	Dere	Duman	Sığır	İbrak					Yekân
Erişir Adet	Erişir Adet	Erişir Adet	Erişir Adet	Erişir Adet	Erişir Adet	Erişir Adet	Erişir Adet	Erişir Adet	Erişir Adet	Erişir Adet		
<p>Yukarıda cins ve adetleri yazılı olan hayvan kayıt defterinin (/ / 19) sıra numarasına kaydedilmektedir.</p> <p style="text-align: center;">Muhür Am Am Yokluğun / / 19 tarihinde teyidatından yapılmıştır.</p> <p style="text-align: right;">Yoklama Kolbaşı Yoklama Memuru Yoklama Memuru</p>												
Diğer köye nakledilmemiş beyan olunan hayvanlar						Diğer köye nakledilmiş hayvanlar (Vize)						
Hayvan cinsi	Erişir Adet	Erişir Adet	Yekân	Nakledilmemiş köy	İmtizat	Hayvan cinsi	Erişir Adet	Erişir Adet	Yekân	Nakledilmemiş köy	İmtizat	
Koyun						Koyun						
Merinos						Merinos						
Kalkıç						Kalkıç						
Tirik keçî						Tirik keçî						
Dere						Dere						
Duman						Duman						
Sığır						Sığır						
İbrak						İbrak						
Yekân						Yekân						
<p>Yukarıda cins ve adetleri yazılı olan hayvanın / / 19 tarih ve / No.lu köyden köye nakil işlemleri köyüne nakline müsaade edilmiştir. / / 19</p> <p style="text-align: center;">Muhür Am Am</p>						<p>Cins ve adet itibarıyla müfredat yukarıda yazılı olan hayvanın köyüne geri döndüğü tesdik olmuştur. / / 19</p> <p style="text-align: center;">Muhür Am Am</p>						

Ek: 1/11

DEVLET BASKINI

EK: 10. Üçüncü İhbarname

Varakat U. Md.
[Hayvanlar vergisi: Nümunne: 71]

Gib No.
Varak No.

Üçüncü İhbarname
(Hayvanlar vergisi mükelleflerine taslusu)

Kaza veya şubesi :

Mükellefin Adı ve soyadı :

Köy veya mülköltesi :

Sokağı :

Kapı No :

Tahakkuk defterindeki sıra No.

Temyiz komisyonunun / / 19 tarih ve No. 13 karar ile kat'ileşi

Hayvanın cinsi	Erekki Adet	Dişi Adet	Yekûn Adet	Vergi		Zam		Yekûn		Not
				Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.	
Koyun										
Berberina										
Kıl keçi										
Tiftik keçi										
Dave										
Damuz										
Sığır										
Manda										
Yekûn										

19 malî yılı için namınza tarholunan cezalı hayvanlar vergisinin temyiz komisyonu karar ile lira kurş ve zam cezasının lira kurş olarak kat'ileştiğii tasunun inci maddesi mucibince tebliğ olunur. / / 19

Tebliğ eden Tebliğ tarihi Tebliğ edemin adı ve soyadı ve imzası Tahakkuk memuru Şef (Resmî mühür ve imza)

Ambar A. No. : 221/1 Ms. 174 DEVLET BASIMEVİ

EK: 11. Üçüncü İhbarname

Varidat U. Md.
(Hayvanlar vergisi: Numarası: 61)

Cilt No. Varakı No.

İkinci İhbarname
(Hayvanlar vergisi mükelleflerine mahsus)

Kaza veya şubesi :

Tahakkuk defterindeki
sıra No.

Mükellefin { Adı ve soyadı :

{ Köy veya mahallesi :

{ Sokakı : Kapı No. :

Hayvanın cinsi		/ / 19		tarifi ve No. 11 İhtiraz komisyonu kararına göre						Not	
		Erkek Adet	Dişi Adet	Yekûn Adet	Vergi		Zam		Yekûn		
					Lira	K.	Lira	K.	Lira	K.	
Koyun											
Merinos											
Kal keçi											
Tülük keçi											
Deva											
Demir											
Sığır											
Manda											
Yekûn											

19 mali yılı için namınıza tarh olunmuş hayvanlar vergisinin ihtiraz komisyonu kararı ile lira
..... kırsak ve zam cezasının lira karışık olarak tesbit edildiği kanunun
..... inci maddesi mücbirince tebliğ olunur. / / 19

Tebliğ eden Tebliğ tarihi Tebliğ edenin
adı ve soyadı
ve imzası Tahakkuk memuru Şef
(Resmî mühür ve imza)

Ambar A. No. 1 220/1 No. 473 DEVLET BASIMEVİ

EK: 12. Birinci İhbarname

Varidat U. Md.
[Hayvanlar vergisi: Nümunesi: 5]

Cilt No.	Birinci İhbarname (Hayvanlar vergisi mükelleflerine mahsus)								Varak No.			
Kaza veya şubesi									Tahakkuk defterindeki sıra No.			
Mükellefin	Adı ve soyadı :											
	Köy veya mahallesi :											
	Sokağı :								Kapı No.			
Hayvan Cinsi	Erkek Adet	Dişi Adet	Yekûn Adet	Tarihlanan						Zam cezasının		Not
				Vergi		Zam		Yekûn		Misal ve	Mütesit ol-	
				L.	K.	L.	K.	L.	K.	ya yekûni	duğu madde	
Koyun												
Merinos												
Kâ keçi												
Tülük keçi												
Deve												
Davar												
Şişt												
Manda												
Yekûn												
Zamın sebebi mücbesi:												
Cins ve adetleri yukarıda yazılı hayvanlar için 19 maddesiyle öngörülen oranlar ile lira hürş vergi lira hürş cezasının tahakkuk ettiği hayvanlar vergisi konusundaki 21 inci maddesi mücbesiyle tabii olur.												
Tebliğ eden imza	Tebliğ tarihi	Tebliğ edenin adı ve soyadı ve imzası	Tahakkuk Makamı				/ / 19 Şef (Resmî mühür ve imza)					

Ambar A. No. : 219/1

No. 412 DEVLET BASIMEVİ

EK: 13. İfraz Tezkeresi

Varidat U. Md.
[Hayvanlar vergisi: Nümunesi 10]

Andar A. No. : 216/1

Seri **İfraz tezkeresi** №.....

(Kayıt ve yoklama müddetleri içinde bulundukları kaza dışına çıkarılacak hayvanlara mahsus)

Kazası : Kayıt ilmihaberine (Tarihi:
№ :
Köy veya mahallesi: Kayıt defteri sıra № :
Sahibinin adı ve soyadı: Tahakkuk defteri sıra № :

Hayvanın cinsi	Erkek Adet	Dişi Adet	Yekûn		Vergi ödenmiş ise makbuzun		Vergi teminat veya in- faletle bağlanmay ise bu- na dair olan vesikamın		Not
			İlkam ile	Yarı ile	Tarihi	№	Tarihi	№	
Koyun									
Merinos									
Kıl kedi									
Tiftik keçi									
Deva									
Demir									
Sejir									
Mando									
Yekûn									

..... köyünün 19 mallı yılı kayıt defterinin () sıra numarasında
oğlu namına kayıtlı adet muhtelifülçins hayvandan cins ve adetleri yukarıda
yazıldı bu hayvanın nakli ne mezuhiyet verilmiştir.
/ / 19 (Resmî mühür ve imza)

312. 139 DEVLET BASIMEVİ

EK: 14. Nakil Tezkeresi

Varidat U. Md.
[Beyanlar vergisi: Numara: 9] Ambar A. No. : 216/3

Seri Nakil tezkeresi M

(Kayıt ve yoklama müddetleri içinde bulunduğları hâziri dâvaya çıkarılacak hüyyinlerâ mahsus)

Kırsak: Kayıt hümahaberinin { Tarihi:
M :
Küvey mahallesini: Kayıt defteri sıra M :
M :
Sahibinin adı ve soyadı: Tabakkuk defteri sıra M :
M :

Hıyyızam cınsı	Ert. Adı	Dıy. Adı	Yekün		Vergi ödemiş ee		Vergi tamim ve ke-		Not
			Rakam ile	Yazı ile	Tariki	M	Tariki	M	
Koyun									
Merina									
Kıl keçi									
Tiftik keçi									
Deva									
Domuz									
Sığı									
Manda									
Yekün									

..... hüyyin 19 malî yılı kayıt defterinin () numarasında
oğru sanına mukayyet yukarıda cıas ve adatleri yazılı cıasın baş
hıyyınan nakline mezanıyet verilmiştir. / / 19
(Resmî mülhâr ve imza)

Ma. 79 DEVLET BASINEVI

EK: 16. Kayıt Defterine Göre Tesbit Olunan Hayvanların Zabıt Varakası

Varidat U. Md. Köy veya Mahallesi:
Hayvanlar vergisi: Nümunne: 3

Sıra No.	Kayıt defteri sıra No.	Mükellefin adı ve soyadı	Kayıt defterine göre tesbit olunan hayvanlar									Zabıt varakaları		Üç kat vergiya tâbi (yoklamada)							
			Keyus	Merinos koyunu	Kalkaça	Tiftik kızı	Dava	Deşun	Sığır	Manda	Vergi rekümü	%	Lira K.	Keyus	Merinos koyunu	Kalkaça	Tiftik kızı	Dava	Domuz		
			Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	Adet			Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	Adet		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		
		Nakli reküm																			
1																					
2																					
3																					
4																					
5																					
6																					
7																					
8																					
9																					
10																					
11																					
12																					
13																					
14																					
15																					
16																					
17																					
18																					
19																					
20																					
21																					
22																					
23																					
24																					
25																					
26																					
27																					
28																					
29																					
30																					
31																					
32																					
33																					
34																					
35																					
		Yekün																			

EK: 17. Tebliğ Ve İtiraz Safhası Zabıt Varakası

Tebliğ ve itiraz safhası										Temyiz	
I inci ibaratasının		İtiraz istidatının		İtiraz komisyonu kararının		II inci ibaratasının		İtiraz komisyonu kararına göre		Temyiz istidatının	Mahkemeye başvuru teyizi
1) Tarihi	Mükellefe tebliğ tarihi	1) Varide tarihi	2) Varide No.	1) Tarihi	Mahkemeye başvuru tarihi	1) Tarihi	Mükellefe tebliğ tarihi	Vergi	Zam	1) Tarihi	1) Varide tarihi
2) No.				2) No.		2) No.		Lira K.	Lira K.	2) Varide No.	2) Varide No.
26	37	38	39	40	41	42		44	45	46	46
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											
12											
13											
14											
15											
16											
17											
18											
19											
20											
21											
22											
23											
24											
25											
26											
27											
28											
29											
30											
31											
32											
33											
34											
35											

EK: 18. Nakil Vizesi Zabıt Varakası

Diğer köye nakledilmemiş beyan olunan hayvanlar					Diğer köye nakledilmiş hayvanlar (Vize)						
Beyan türü	Yüksek lık	Diğer lık	Yüksek lık	Nakledilmemiş köy	Nat	Beyan türü	Yüksek lık	Diğer lık	Yüksek lık	Nakledilmiş köy	Nat
Koyun						Koyun					
Horoz						Horoz					
Küçük						Küçük					
Yüksek köy						Yüksek köy					
Domuz						Domuz					
Domuz						Domuz					
Sığır						Sığır					
At						At					
Yüksek						Yüksek					

<p>Yukarıda zikredilen ve adlarını yazmış olanım _____ köy beyanına / / 29 tarih ve / ile bu köyden köye nakil edilmiş olanım _____ köyden nakil olanım etmiştir. / / 29</p> <p>Hakkın An An</p>	<p>Giz ve adını yazmış olanım yukarıda yazmış olanım _____ köy beyanına köyden getirilmiş olanım etmiştir. / / 29</p> <p>Hakkın An An</p>
--	---

No : 117

DEVLET BASKI EVİ

EK: 20. İhbar İkramiye Zabıt Varakası

Vilâyeti : Kaçak hayvan ihbar edenlerin ikramiyeleri
 Kaza veya şubesi :
 Senesi : **Tablo: (1) İhbarname müdrecatı ve ihbar üzerine yapılmış ihbar muayyen şahıslar hakkında yapılan işlemler**

Tablo: (1) İhbarname müdrecatı ve ihbar üzerine yapılmış ihbar muayyen şahıslar hakkında yapılan işlemler
 (İhbar muayyen şahıslar hakkında yapılan işlemler)
 İhbarname yazılı

Sıra No	Kaçak hayvan sahiplerinin İhbaratgâhı adresleri				Kaçak hayvanların hakiki veya takribi miktarları										Kaçak hayvanların sıklıkla bulunduğu yerler
	Ad ve soyadı	Köy veya mahalle	Sokak	Kapu No	Koyun	Mandıra	Küçükbaş	Türk başı	Diğer	Çarın	İhtar	Mandıra	Mandıra		
														Adet	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
Yekûn															

Tablo: (2) Kaçak hayvanlar için tarh olunmuş

Sıra No	Mükellefin		Tahakkuk defterindeki sıra no	Tarih sulhuna			Kattığı	
	Adı ve soyadı	Köy veya mahallesi		Kaçak hayvanlar için tarh olunmuş			Yerinin	
				Vergi	Zam	Yekûn	Kattığı tarih	Ne suretle kattığı
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Yekûn								

İhbar muayyen şahıslar hakkında yapılmış işlemler hakkında kaçak hayvanların hangi köy veya mahallelere ait olduğu

İhbarname 2-15 No. li sütunlarda yazılı malûmat mevcut değilse, ikmalen ve muhbirin ifadesine müsteniden zabıt varakası tarzında edilmiş ve bu varakaya muhbire de imza ettirilmiştir ve ilen yardım etmiş midir?

19 / 20

Yukarıdaki tablo ve sütunlarda yazılı malûmatın kayda ve vesikale uygun olduğu ve muhbirin berevahi bald

/ / 19

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Hilmi Rıdvan KOCAOĞLU

Doğum Tarihi : 03.09.1991

Öğrenim Durumu :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Tarih	Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi	2010/2014
Yüksek Lisans	Tarih ABD	Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü	2015/2018